

แนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PRACTICE GUIDELINES OF THE DEPARTMENT OF CORRECTIONS FOR THE FEMALE
PRISONERS WHO USED TO BE VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่
	เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว
โดย	น.ส.จุฑามาศ จุลจันทร์ซี่
สาขาวิชา	อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
.....	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตียา เพชรมณี)
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.นันทิ จิตสว่าง)	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬามาศ จุฬจันทรังษี : แนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตก
เป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว. (PRACTICE GUIDELINES OF THE
DEPARTMENT OF CORRECTIONS FOR THE FEMALE PRISONERS WHO
USED TO BE VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.
ศิริพงษ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อศึกษาบทบาทของกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการ
ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค
ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และเพื่อพัฒนาแนว
ทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดย
ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth
interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 ท่าน ได้แก่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญา
วิทยาและทัณฑวิทยา ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการจากทัณฑสถานหญิงชลบุรี ผล
การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตก
เหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติต่อ
ผู้ต้องขังที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok
Rules) เป็นหลักการสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีบทบาทสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาท
ด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง 2) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย 3) บทบาทด้านการจัดการ
สภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ 4) บทบาทด้านการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียม
ความพร้อมก่อนปล่อย และ 5) บทบาทด้านการติดตามหลังพ้นโทษ นอกจากนี้พบว่า การปฏิบัติงาน
ของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันมีปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อ
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้กรมราชทัณฑ์ควรประสานความร่วมมือกับภาค
ส่วนต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความ
รุนแรงในครอบครัวอย่างเหมาะสมต่อไป

สาขาวิชา อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2562 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6080914424 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: Department of Corrections, Woman Correctional Institution, Female Prisoner, Domestic Violence

Jutamas Junjantarangsee : PRACTICE GUIDELINES OF THE DEPARTMENT OF CORRECTIONS FOR THE FEMALE PRISONERS WHO USED TO BE VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE. Advisor: Asst. Prof. SIRIPONG PALAKAWONG-NA-AYUDHYA, Ph.D.

The study aims to learn more about the role of the Department of Corrections regarding the treatment of female prisoners who used to be the victims of domestic violence, to investigate the problems and obstacles in treating female prisoners who used to be the victims of domestic violence, and to develop guidelines for Department of Corrections practices in terms of the treatment of female prisoners who used to be the victims of domestic violence. The study was involved in qualitative research using the In-depth interview method. The participants were 10 key informants, including the experts in criminology and penology, a director of Correctional Institution in Chonburi, and the prison officers at the Women Correctional Institution in Chonburi. The results of this study indicated that the treatment of prisoners who used to be the victims of domestic violence could be categorized into five aspects as follows: 1) classifying and admitting prisoners, 2) taking care of health and sanitation, 3) managing buildings and environment, 4) training and developing vocational skills before release, and 5) following up on released prisoners. Moreover, the findings show that the obstacles that affected the Department of Corrections performance resulted from both internal and external environments. Therefore, the Department of Corrections should cooperate with related external organizations. The cooperation can appropriately enhance the quality of service to female prisoners. the victims of

Field of Study: Criminology and Criminal Justice

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จากความเมตตา กรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ท่านได้ให้ความกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของผู้ศึกษาท่านได้ให้ข้อมูล และคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ของผู้ศึกษาตั้งแต่การวางเค้าโครงร่างวิทยานิพนธ์ แนวทางการเขียน การวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผลในการศึกษาจนกระทั่งสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งท่านอาจารย์ได้สละเวลาอันมีค่าในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้อย่างละเอียดเสมอมา ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งใจ และสำนึกในพระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ ที่นี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตียา เพชรมณี ประธานกรรมการ วิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.นที จิตสว่าง กรรมการวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และประธานหลักสูตรอาชีวศึกษาและทันตวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ท่านเมตตาสละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษา คำแนะนำ และข้อเสนอแนะ ตลอดจนชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในการพัฒนาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ดร.วิศรดา ศิริสุทธิเดชา นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ สำนักงานรองอธิบดีฝ่ายพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ คุณพัชราภรณ์ ศโรภาส ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทันตวิทยา กรมราชทัณฑ์ ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ทุกท่านจากทัณฑสถานหญิงชลบุรี ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งทุกท่านได้ให้ความเมตตาและสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูล ทศนคติที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา ตลอดจนข้อเสนอแนะและคำแนะนำเกี่ยวกับการทำ วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ของผู้ศึกษา

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่านที่ให้บริการทางวิชาการด้วยดีตลอดการศึกษาของผู้ศึกษา นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้ โดยเฉพาะคุณพ่อมงคล แซ่ว่อง และคุณแม่ สมปอง จุลจันทรังษี ครอบครัวของข้าพเจ้าตลอดจนกัลยาณมิตรของข้าพเจ้าทุกท่าน ขอบคุณพี่น้องผองเพื่อนของผู้ศึกษาที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาในการศึกษาจัดทำ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

สุดท้ายนี้หากผู้ศึกษากระทำผิดพลาดประการใดด้วยกาย วาจา ใจ อันเกิดจากความไม่รู้และ ขาดประสบการณ์ผู้ศึกษากราบขออภัยทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ และหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีประโยชน์และ คุณค่าทางการศึกษาอยู่บ้าง ผู้ศึกษาขอกราบเป็นกตเวทิตา แก่บิดา มารดา คณาจารย์และผู้มีพระคุณที่

ได้อบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ ความเมตตา ทั้งกายและใจแก่ผู้ศึกษา ขอบุญบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ช่วยอำนวยอวยพรให้ทุกท่านประสบความสำเร็จ ปราศจากซึ่งความทุกข์กาย ทุกข์ใจเทอญ

จุฬามาศ จุฬจันทร์งษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ	11
บทที่ 1 บทนำ	12
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	12
1.2 คำถามการวิจัย.....	16
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	17
1.4 ขอบเขตการวิจัย	17
1.5 นิยามศัพท์	18
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	20
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนวิทยาและการลงโทษ.....	20
2.2 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์.....	23
2.2.1 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560	24
2.2.2 ข้อกำหนดสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules)	29
2.2.3 โปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกาย	38
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและความรุนแรงในครอบครัว	41

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของสถาบันครอบครัว.....	41
2.3.2 ความหมายและความรุนแรงในครอบครัว.....	44
2.3.3 ผู้หญิงและกระบวนการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว.....	45
2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้หญิงที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว... 50	
2.4 แนวคิดการวิเคราะห์สี่สอ (SWOT Analysis).....	55
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	56
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	57
3.1 วิธีการศึกษา.....	57
3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58
3.2.1 เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58
3.2.2 เกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัย.....	59
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
3.3.1 การเข้าถึงข้อมูล.....	59
3.3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.5 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล.....	61
3.6 การนำเสนอผลการศึกษา.....	61
3.7 จริยธรรมการวิจัย.....	61
บทที่ 4 ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา.....	62
4.1 ผลการศึกษา.....	62
4.1.1 บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน.....	62
4.1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ในครอบครัว.....	76

4.1.3 แนวทางพัฒนาการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว	89
4.2 อภิปรายผลการศึกษา	98
4.2.1 การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง	98
4.2.2 การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง	101
4.2.3 การจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่.....	105
4.2.4 การฝึกอบรม และพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย	108
4.2.5 การติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษ	110
บทที่ 5 บทสรุป	122
5.1 สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการออกแบบวิจัย	122
5.2 สรุปผลการศึกษา	123
5.2.1 การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว.....	123
5.2.2 ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง.....	124
5.2.3 การจัดการด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่.....	125
5.2.4 การฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย	126
5.2.5 การติดตามหลังพ้นโทษ.....	127
5.3 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	128
5.3.1 ข้อจำกัดด้านระยะเวลา และสถานที่.....	128
5.3.2 ข้อจำกัดด้านแหล่งข้อมูล	128
5.3.3 ข้อจำกัดด้านทัศนคติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	128
5.4 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	129
5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	129
5.4.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	130

5.4.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ.....	131
บรรณานุกรม.....	132
ประวัติผู้เขียน.....	136

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 ภาพแสดงจำนวนผู้ต้องขัง ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2562	13
ภาพที่ 1.2 ภาพแสดงสถิติการกระทำผิดของผู้หญิงปี พ.ศ. 2557 - พ.ศ. 2562.....	14
ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส.....	46
ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา	56

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

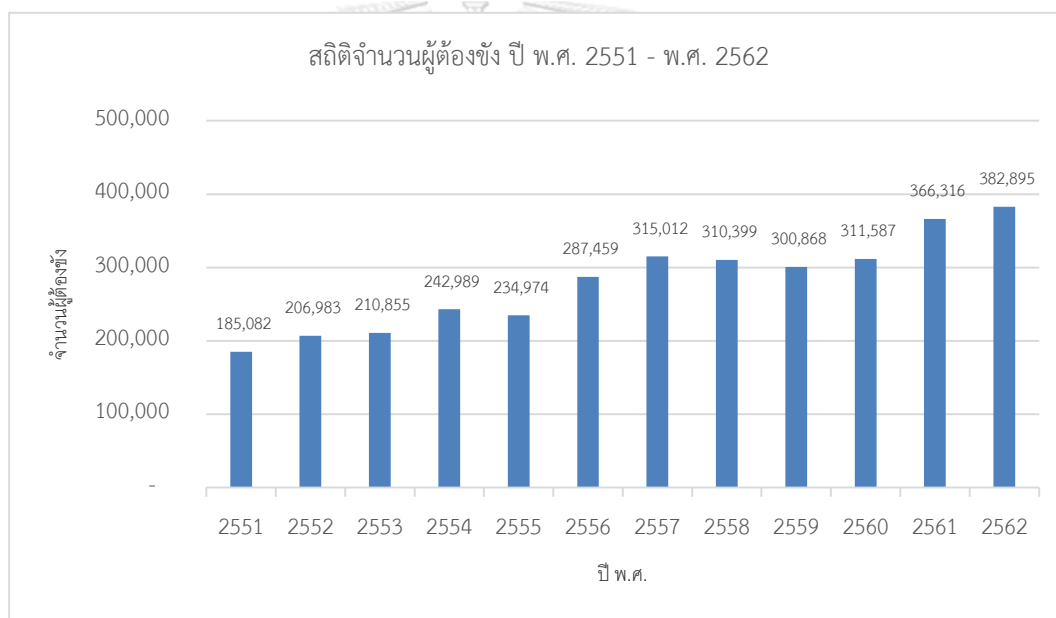
อาชญากรรม เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะต่อต้านสังคม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม และส่งผลให้ผู้ประกอบอาชญากรรมถูกลงโทษโดยกลุ่มทางสังคมหรือเครื่องมือลงทัณฑ์ซึ่งมีความรุนแรงกว่ามาตรการทางศีลธรรม (Adriaan Bongers, 1936: 6) อาชญากรรมจึงเป็นปัญหาสังคม ที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ และมีลักษณะที่ขัดต่อระเบียบของสังคม ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมหรือการตีความพฤติกรรมอาชญากรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลและกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นเมื่อสังคมก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่ เป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ในขณะที่อีกมุมหนึ่งของความเจริญเหล่านั้น ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งในระดับจิตใจ ค่านิยม และสังคม ดังที่ปรากฏในข่าวอาชญากรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่คนไทยมีความนิยมทางด้านวัตถุ ความหุนหันพุ่มเฟิย ยกย่องคนรวย เกิดการแข่งขัน เอารอดเอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม ละเลยด้านศาสนา และประเพณี (พรพรรณ อาทิตยตั้ง, 2555: 5-6)

จากปัญหาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดเป็นหน่วยงานราชทัณฑ์ขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุม ลงโทษผู้กระทำผิดโดยมีหลักการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามทัศนคติ มุมมองของสังคมในแต่ละยุคสมัย จากอดีตที่มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องของพระเจ้าซึ่งเชื่อว่าการกระทำผิดของมนุษย์เกิดจากวิญญูณ สิ่งเหนือธรรมชาติส่งผลให้การค้นหาตัวผู้กระทำผิดมีการพิสูจน์ตามความเชื่อทางศาสนาที่ไม่สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นำไปสู่การต่อต้านเรียกร้องความยุติธรรมจนกระทั่งมาสู่สังคมปัจจุบันที่เริ่มมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมและจัดระเบียบทางสังคม ทั้งนี้การลงโทษตามกฎหมายอาญาปัจจุบันมีเงื่อนไขในการกำหนดโทษ 2 ประการสำคัญ คือ เงื่อนไขการลงโทษตามทฤษฎีแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ ยับยั้ง ตามความเชื่อในเรื่องเจตจำนงอิสระ (Free will) ของมนุษย์ซึ่งมนุษย์ทุกคนต่างมีเสรีภาพ และสามารถกำหนดการกระทำของตนเองโดยไม่มีใครหรือสิ่งใดบังคับหรือกำหนดการกระทำนั้น จึงต้องมีการลงโทษให้สอดคล้องเหมาะสมกับความผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำผิดซ้ำ ตลอดจนจนเพื่อเป็นการให้คนในสังคมไม่กล้าที่จะกระทำผิดในลักษณะเช่นเดียวกันนั้นอีก

ประการที่สองเป็นเงื่อนไขที่ว่าด้วยการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีโดยการบำบัด ตัดโอกาส หรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิดตามแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยา

ปฏิธานนิยม (Positive School) ที่เชื่อว่าการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ ทางสังคม ที่มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ แต่ถูกสภาพแวดล้อมกดดันหล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพ ที่บกพร่องจนนำไปสู่การกระทำผิด ความหลงโหดจึงควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำ ความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุแห่งการกระทำผิดนั้น การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูการกระทำผิด เป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนที่กระทำผิดได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุขอีกครั้งหนึ่ง (อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2556: 92) แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมจะมีการปรับเปลี่ยน รูปแบบวิธีการลงโทษที่เน้นการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังที่อยู่ภายใต้การดูแล ของกรมราชทัณฑ์ยังคงมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2562 ของกรมราชทัณฑ์จากภาพที่ 1.1 ต่อไปนี้

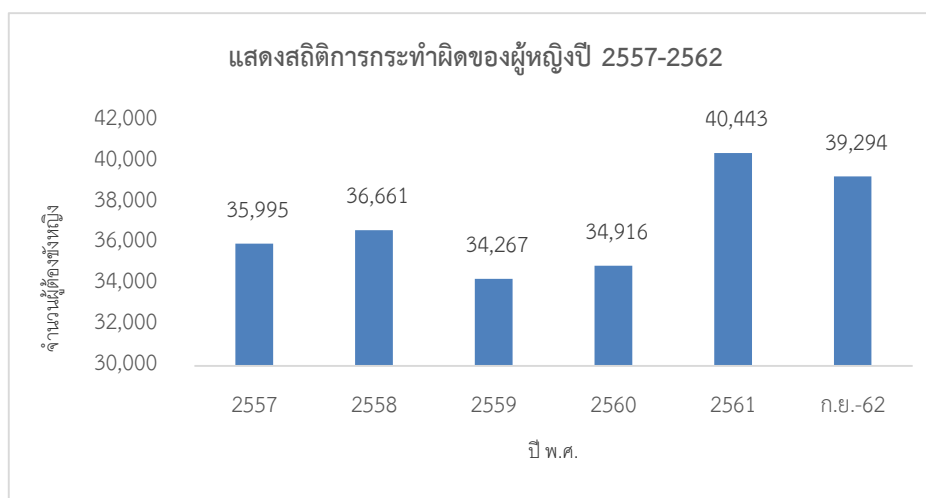
ภาพที่ 1.1 ภาพแสดงจำนวนผู้ต้องขัง ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2562

ที่มา : รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์. กรมราชทัณฑ์. 2562.

จากภาพที่ 1.1 ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในขณะที่ประเทศไทยมีความพยายามในการพัฒนา ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ให้มีความเจริญก้าวหน้า ในขณะที่ปัญหาอาชญากรรมได้มี การขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน และแม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะมีนโยบายป้องกัน แก้ไขปัญหา อาชญากรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาอาชญากรรมกลับไม่ลดลง นอกจากนี้ ยังพบว่าปริมาณการกระทำผิดในผู้หญิงเพิ่มขึ้น ดังจะพิจารณาได้จากภาพที่ 1.2 ภาพแสดงสถิติการ กระทำผิดของผู้หญิงปี พ.ศ. 2557 – พ.ศ. 2562 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1.2 ภาพแสดงสถิติการกระทำผิดของผู้หญิงปี พ.ศ. 2557 - พ.ศ. 2562

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2562, จาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>.

จากภาพที่ 1.2 ภาพแสดงสถิติการกระทำผิดของผู้หญิงปี พ.ศ. 2557 - พ.ศ. 2562 สะท้อนให้เห็นถึงจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีสาเหตุแห่งการกระทำผิดจากหลายปัจจัยโดยผู้ต้องขังหญิงส่วนหนึ่งกระทำผิดเนื่องจากสภาพแวดล้อมความรุนแรงในครอบครัวบีบบังคับ ซึ่งปัจจุบันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจากสถิติในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคมพ.ศ. 2561 พบว่ามีความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นกับเด็กและสตรีสูงถึง 83.6% ซึ่งหากคิดเฉลี่ยเป็นรายวันเด็กและสตรีในประเทศไทยตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในครอบครัวมากถึง 5 คนต่อวัน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.), 2561: ออนไลน์) และจากการศึกษาของณัฐกร ลักษณะชินดา เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงคดีความผิดต่อชีวิตในทัณฑสถานหญิงกลาง” พบว่าการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการถูกกระทำ ความรุนแรงหรือเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงโดยเฉพาะจากบุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่เป็นสามีของตน (ณัฐกร ลักษณะชินดา, 2548: 1-2) ดังนั้นผู้หญิงซึ่งถือว่ามีบทบาทสำคัญทางครอบครัวและสังคมไม่น้อยไปกว่าผู้ชายเมื่อมีการกระทำผิดที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้ต้องขังหญิงเป็นกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย ดังที่นที จิตสว่าง อธิบดีอัยการกรมราชทัณฑ์กล่าวถึงสถานการณ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบันว่า

“...ผู้ต้องขังหญิงควรจะได้รับดูแลที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย เพราะผู้หญิงเปราะบางกว่า จึงต้องให้ความสำคัญมากกว่า...”

นอกจากนี้ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TJ) ยังได้กล่าวถึงผลกระทบในการจำคุกผู้กระทำผิดหญิงที่ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขังหญิงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อถึงบุคคลใกล้ชิดของผู้ต้องขังหญิงด้วย ซึ่ง กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้เสนอให้มีการพัฒนาผู้ต้องขังหญิงหลังจากออกนอกเรือนจำ เพื่อให้สามารถสร้างชีวิตใหม่เป็นคนดีของสังคม โดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน ที่ให้การสนับสนุนทางด้านอาชีพ เพื่อลดโอกาสที่ผู้หญิงจะกระทำผิดซ้ำในอนาคต ตลอดจนนักโทษควรมีทางเลือกหรือเสรีภาพที่อยู่กับครอบครัวมากขึ้น หรือเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับสิ่งที่ผู้ต้องหากระทำความผิด สร้างสังคมที่ให้โอกาสและเติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคต (ไทยรัฐออนไลน์, 2561: ออนไลน์)

จากสถานการณ์การกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงและผลกระทบที่เกิดจากการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดหญิงดังกล่าว จึงเป็นที่มาของข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) หรือข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures of Women Offenders) ด้วยพระกรุณาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ที่ทรงตระหนักถึงปัญหาของเด็กและสตรีในประเทศไทยดังกล่าวที่ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในประเทศไทยเท่านั้น หากยังเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วโลก จึงประทานพระดำริให้จัดตั้งโครงการ “กำลังใจ” เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง และมีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการให้ความช่วยเหลือพัฒนาทักษะฝีมือเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ จนนำมาสู่การสร้างข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) อันเป็นแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังอย่างเหมาะสม ยุติธรรม สำหรับเรือนจำทั่วประเทศและทั่วโลก (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 4-6)

ดังนั้นงานราชทัณฑ์ที่แม้จะเป็นปลายทางของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่นับว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการควบคุมผู้ต้องขังให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ประกอบกับปัจจุบันแนวคิดในการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้กระทำผิดกำลังเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการยุติธรรม เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเตรียมความพร้อมต่อการกลับสู่สังคมที่ต้อนรับและช่วยกันแก้ไข ฟื้นฟูให้ผู้กระทำผิดกลับเป็นคนดีของสังคมต่อไป ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์จากการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยการลงโทษที่โหดร้ายทารุณในอดีตมาสู่การบำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีวิสัยทัศน์

ในการควบคุม แก้ไขและพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งมีความสำคัญอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ การควบคุมดูแลผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย เกิดความสงบ เรียบร้อย และการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤติกรรม ผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ไม่หันไปกระทำผิดซ้ำอีกหลังจากพ้นโทษ (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 2)

จากความสำคัญของเพศหญิงในบริบทครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นว่ากรนำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมาเป็นแนวทางในการคืนผู้ต้องขังหญิงสู่สังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดอันเนื่องมาจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ควรมีโอกาสได้รับการบำบัด ฟื้นฟู ให้พร้อมต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในสังคมหลังจากพ้นโทษ ทั้งนี้ การกระทำผิดของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัวในปัจจุบันยังไม่ได้รับการพิจารณาหรือได้รับการคัดกรองเพื่อการปฏิบัติในการลงโทษของราชทัณฑ์อย่างเหมาะสมเท่าที่ควรแม้ว่าปัจจุบันจะมีหลักเกณฑ์หรือข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพเข้ามาช่วยเยียวยาผู้กระทำผิดหญิงกลุ่มนี้แล้วก็ตาม จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาถึงบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้ความดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวต่อไปในอนาคต

1.2 คำถามการวิจัย

บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่อย่างไร และกรมราชทัณฑ์จะมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวในอนาคต เพื่อรองรับสถานการณ์จำนวนผู้ต้องขังหญิงที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้ความดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน

1.3.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1.3.3 เพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1.4 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง แนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว มีขอบเขตการวิจัยในแต่ละประเด็นต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย

- 1) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา
- 2) ผู้ปฏิบัติงานในทัณฑสถานหญิงระดับบริหารหรือระดับอำนวยการ
- 3) ผู้ปฏิบัติงานในทัณฑสถานหญิงระดับปฏิบัติการ

1.4.2 ขอบเขตด้านแนวคิดและทฤษฎี

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับทัณฑวิทยาและการลงโทษ
- 2) ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและความรุนแรงในครอบครัว
- 4) แนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis)

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว
- 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว
- 3) ศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1.4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1) กรมราชทัณฑ์ ที่อยู่ เลขที่ 77/1 ถนนนนทบุรี 1 ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
- 2) และทัณฑสถานหญิงชลบุรี ที่อยู่ เลขที่ 135/5 ถนนพระยาสุรเสนา ตำบลบ้านสวน อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20000

1.4.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ใช้ระยะเวลาในการศึกษา จำนวน 2 ภาคการศึกษา

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 กรมราชทัณฑ์ (Department of Corrections) หมายถึง หน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ลงโทษ ผู้กระทำผิดตามกฎหมาย ตลอดจนมีการควบคุม อบรม ฝึกวิชาชีพ ให้แก่ผู้กระทำผิด พักการลงโทษ และคุมประพฤติ และขอพระราชทานอภัยโทษ ปลดปล่อยและสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 995)

1.5.2 เรือนจำ (Prison) หมายถึง สถานที่สำหรับใช้ควบคุม ชัง หรือจำคุกผู้ต้องขังรวมถึง สถานที่อื่นใดซึ่งรัฐมนตรีได้กำหนดและประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าอาณาเขตไว้อย่างชัดเจน (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 2)

1.5.3 ทัณฑสถานหญิง (Woman Correctional Institution) หมายถึง สถานที่ควบคุม กักขังผู้ต้องขังเฉพาะผู้หญิงโดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกทัณฑสถานหญิงชลบุรี เป็นสถานที่ในการศึกษา

1.5.4 ผู้ต้องขังหญิง (Female Prisoner) หมายถึง ผู้ต้องโทษเด็ดขาดหญิง ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูก ชังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด บุคคลซึ่งถูกชังไว้ตามคำสั่งที่ขบด้วยกฎหมายให้ ลงโทษ และรวมถึงหญิงต้องขังที่ถูกชังไว้ตามหมายชัง และคนฝาก ซึ่งเป็นบุคคลถูกฝากให้ควบคุมไว้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา(พระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์, 2560: 2) ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายและมีประสบการณ์ในการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1.5.5 พัสติหญิง (Chief Wardress) หมายถึง เจ้าพนักงานที่เป็นหัวหน้าหน่วยงาน ในทัณฑสถานหญิงรองจากผู้บัญชาการทัณฑสถานหญิง (ประเทือง ธนียผล, 2552: 180)

1.5.6 เหยื่อ (Victim) หมายถึง ผู้ต้องขังหญิงซึ่งได้รับการกระทำร้ายหรือการใช้ความรุนแรง ในครอบครัวต่อร่างกายและจิตใจจากสามี

1.5.7 ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) ในที่นี้ผู้วิจัยอ้างอิงความหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เนื่องจากเป็นพระราชบัญญัติที่มีความเฉพาะเจาะจงในการตราขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงจะสามารถให้คำจำกัดความถึงความรุนแรงในครอบครัวได้เป็นอย่างดี ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้ความหมาย “ความรุนแรงในครอบครัว” ไว้ว่า เป็นการกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพร่างกาย จิตใจ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพร่างกาย จิตใจ ของบุคคลในครอบครัว หรือการบังคับใช้อำนาจให้บุคคลในครอบครัวกระทำการ ไม่กระทำการหรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สำนักงานส่งเสริมสถาบันครอบครัว, 2550: 1)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้ความดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน

1.6.2 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1.6.3 ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ผู้วิจัยได้พิจารณาตามหลักการศึกษาด้านอาชญาวิทยาในการศึกษาหัวข้อดังกล่าว โดยการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุแห่งปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัณฑ์วิทยาและการลงโทษ

2.2 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

2.2.1 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2.2.2 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules)

2.2.3 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในการจัดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกาย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและความรุนแรงในครอบครัว

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของสถาบันครอบครัว

2.3.2 ความรุนแรงในครอบครัว

2.3.3 ผู้หญิงและกระบวนการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้หญิงที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

2.4 แนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis)

2.5 กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัณฑ์วิทยาและการลงโทษ

เมื่อมีการกระทำผิด หรือการก่อความไม่สงบขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเกิดจากบุคคลคนเดียว หรือกลุ่มบุคคลในการร่วมกันกระทำผิด เพื่อยุติการกระทำและเพื่อนำสังคมกลับคืนสู่ความสงบจึงต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันตามกาลเวลาและแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย จากอดีตที่เน้นการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

ซึ่งเป็นการลงโทษที่เกิดขึ้นในยุคกลางโดยพระสันตะปาปา (Pope) เป็นผู้มอบบทบาที่สำคัญนอกจากหน้าที่ด้านการเผยแผ่ศาสนาคริสต์แล้วพระสันตะปาปาได้ปฏิบัติพระกรณียกิจด้านคริสตศาสนสัมพันธ์ งานการกุศล และการปกป้องสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้มีการพิจารณาตัดสินตุลาการศาสนาด้วยระบบไต่สวน (Inquire) ให้ผู้ถูกกล่าวหารับสารภาพด้วยวิธีการทรมาน ขาดความยุติธรรมและมีความรุนแรง แต่ถือเป็นการกระทำในนามของพระเจ้า มีการพิจารณาพิพากษาคดีโดยพระหรือบาทหลวง ซึ่งหลายครั้งมีการดำเนินการพิจารณาคดีอย่างปกปิด จำเลยจึงไม่มีโอกาสได้ต่อสู้คดีอย่างแท้จริง มีการตัดสินคดีตามอำเภอใจ มีการตีความโดยอาศัยความคิดเห็นส่วนตัวเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนส่งผลให้เกิดความลำเอียงและอคติ ไม่มีมาตรฐานในการพิจารณาคดี นอกจากนั้น ตุลาการได้ใช้วิธีการบีบบังคับและการทรมานกรรมให้จำเลยรับสารภาพ จนจำเลยบางรายเสียชีวิต ก่อนที่กระบวนการพิสูจน์ความผิดจะสิ้นสุด การลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีความรุนแรงเกินความจำเป็นนอกจากนั้นยังมีการใช้โทษประหารชีวิต (Execution) ในความผิดเล็กน้อยจำนวนมาก และใช้วิธีการโหดร้ายป่าเถื่อนต่อหน้าสาธารณชน เช่น การฉีกร่างกายออกเป็น 4 ส่วน เพื่อให้บุคคลทั่วไปในสังคมเกรงกลัวต่อการกระทำผิด (สุดสงวน สุธีสร, 2547: 40)

จากความไม่เป็นธรรมและไม่เสมอภาคทางสังคมและกระบวนการยุติธรรมในยุคดังกล่าว ทำให้เกิดนักคิดซึ่งเป็นนักวิชาการรุ่นใหม่ผู้มีความรู้ในสาขาอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดการตื่นตัวริเริ่มในการแสดงความคิดเห็นให้แก่ไขปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในขณะนั้นโดยรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มแนวความคิดหรือสำนัก (School of Thought) ขึ้นกลางศตวรรษที่ 18 โดยใช้ชื่อว่า “สำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม” (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ดังนั้นไม่ว่าผู้ใดกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันจะต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นเพื่อที่จะให้บุคคลทราบว่าการผิดกรรมประเภทใดเป็นความผิดและมีบทลงโทษ ดังนั้นกฎหมายจึงจำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนพอที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้ (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2561: 67) โดยสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำผิดเกิดจากมนุษย์ปราศจากความเกรงกลัวต่อกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เคร่งครัด ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นผู้มีเหตุมีผลหรือมีเจตจำนงอิสระ (Free Will) ในการตัดสินใจเลือกทำสิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและตนเองมีความพอใจ ในทางตรงข้ามมนุษย์จะไม่กระทำในสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวด การลงโทษจึงมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกถึงผลแห่งการกระทำผิดซึ่งก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดี แต่การลงโทษที่มีผลในการข่มขวัญยับยั้งที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และเหมาะสมต่อการกระทำผิดเพื่อตัดโอกาสในการกระทำผิดของคนในสังคม (สุดสงวน สุธีสร, 2547: 3)

อย่างไรก็ตามการลงโทษดังกล่าวยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอเนื่องจากยังมีการกระทำผิดของคนในสังคมอย่างต่อเนื่องรวมถึงมีการกระทำผิดซ้ำและมีการเลียนแบบพฤติกรรมอาชญากรจนเกิดปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ดังนั้นจึงมีการพัฒนาวิธีการลงโทษในลักษณะของการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) โดยมีแนวคิดมาจากสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อว่า การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากสภาวะแวดล้อมทางสังคม โดยอาศัยเหตุผลส่วนตัวในการเลือกกระทำสิ่งต่างๆ แต่เมื่อมนุษย์ถูกกีดกันหรือหลอมจากสิ่งแวดล้อมจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี จึงนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและการกระทำผิด การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดแต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและการแก้ไขที่ต้นเหตุแห่งความผิดนั้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) มองว่าผู้กระทำความผิดอาจถูกกีดกันหรือถูกหลอมพฤติกรรมจากการกระทำผิดจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนเกิดความบกพร่องและหันไปสู่การกระทำผิด การลงโทษจึงควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้นจึงนำมาสู่แนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนิสัยที่เน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิดพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับสู่สังคมโดยการใช้มาตรการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินหรือตราบาปตลอดจนได้รับการขัดเกลาจากผู้กระทำผิดอื่นด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบจากเรือนจำ จึงมีแนวคิดให้ผู้ต้องโทษหรือผู้กระทำผิดนั้นอยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้รับโทษในเรือนจำมาเป็นเวลานานตามสมควรแก่เหตุระดับหนึ่งแล้ว การใช้วิธีพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานบริการสาธารณะ ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำก็ให้การศึกษาคัดให้มีการอบรมแก้ไข เช่น การฝึกวิชาชีพ การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด (ปกรณ มณีปกรณ, 2555: 227)

จากแนวคิดการลงโทษดังกล่าวจึงนำมาสู่การปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศ โดยปัจจุบันนับว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนกำลังเป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นแกนหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดส่งผลให้การลงโทษผู้ต้องขังพึงกระทำภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าว เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ยุติธรรมและความเจริญก้าวหน้ามีอารยธรรมของประเทศให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ดังนั้นการลงโทษจึงเปลี่ยนแปลงมาสู่การเน้นในเรื่องการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขด้วยโปรแกรมต่างๆ ที่ถูกคิดขึ้นเพื่อใช้ในการบำบัดฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังให้มีความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังออกสู่สังคมภายนอก ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอก สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือมีบทบาททางสังคมหลังจากถูกปล่อยตัวไปแล้วและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2561:191-196) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นอีกแนวคิดหนึ่ง ที่ควรนำมาพิจารณาเพื่อหาแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน เนื่องจากผู้กระทำผิดกลุ่มนี้ตัดสินใจกระทำผิดเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่บีบคั้นและกดดัน จนนำไปสู่การกระทำผิดเพื่อป้องกันตนเอง ดังนั้นราชทัณฑ์ไทยอาจนำแนวคิดดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้กับผู้ต้องขังหญิงในกรณีดังกล่าวได้ในอนาคต

2.2 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุม และแก้ไขพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาสู่การเป็นองค์กรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต และสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกที่พร้อมให้การยอมรับได้อย่างปกติสุข โดยกรมราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่สำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักาอาชญาวิทยา และหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ
- 3) ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง
- 4) ปฏิบัติการอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดโดยให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ภารกิจและอำนาจหน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ข้างต้นเป็นหลักการปฏิบัติโดยภาพรวมของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งต้องมีการดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติ ข้อกำหนด กฎหมายหรือระเบียบต่างๆ สำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีลักษณะการกระทำผิดที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าข้อกำหนดหรือหลักการปฏิบัติอันมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว 3 ประการ ดังนี้ ประการแรกภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

พ.ศ. 2560 ประการสองภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules) และประการสุดท้ายภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในการจัดโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้ปรับปรุงมาจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์นี้ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีความเกี่ยวข้องต่อการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสามารถแบ่งหน้าที่หรือบทบาทสำคัญในการดูแลผู้ต้องขังได้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

- 1) บทบาทด้านการรับตัวผู้ต้องขัง
- 2) บทบาทด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง
- 3) บทบาทด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม
- 4) บทบาทด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ทั้งนี้บทบาทของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ข้างต้นได้มีการบัญญัติไว้เป็นหลักการในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) บทบาทด้านการรับตัวผู้ต้องขัง

กระบวนการรับตัวผู้ต้องขังหญิงเข้ามาในเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตราที่ 21 ได้กล่าวถึงการห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังหญิง แต่หากมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการพัศดีผู้มีอำนาจสั่ง เจ้าพนักงานเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ควบคุมแล้วแต่กรณี หากเห็นถึงความจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการจึงสั่งใช้เครื่องพันธนาการโดยต้องจัดทำบันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่ต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้นซึ่งต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับประเภท ชนิด และขนาดของเครื่องพันธนาการนั้นด้วย และในการรับตัวผู้ต้องขังหญิงจะต้องมีการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและนามสกุลของผู้ต้องขัง เลขประจำตัวประชาชน หรือเอกสารแสดงตนของผู้ต้องขังเท่าที่ทราบ ข้อหาหรือฐานความผิดผู้ต้องขังนั้นได้กระทำ มีการบันทึกลายนิ้วมือหรือสิ่งแสดงลักษณะเฉพาะของบุคคล และตำหนิรูปพรรณ การตรวจสภาพของร่างกายและจิตใจ ความรู้และความสามารถ ตลอดจนรายละเอียดอื่นตามที่กำหนดในระเบียบกรมราชทัณฑ์ดังที่ปรากฏ

รายละเอียดตามมาตรา 36 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำ จังหวัดมหาสารคาม, 2560: 8-9)

2) บทบาทด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กล่าวถึงบทบาทด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังตั้งแต่กระบวนการแรกรับตัวผู้ต้องขัง ในมาตรา 37 ที่กล่าวถึงการจัดให้มีแพทย์พยาบาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขังในวันรับตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่ในเรือนจำ ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการตรวจร่างกายภายในวันที่รับตัวเข้าไว้ได้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังในเบื้องต้นก่อนโดยเร็ว และในมาตราที่ 54 ยังได้ระบุถึงเมื่อผู้ต้องขังอยู่ในระหว่างการดูแลของเรือนจำทางเรือนจำจะต้องจัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จำเป็นต้องจัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วย และหากผู้ต้องขังป่วย มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตหรือเป็นโรคติดต่อ ต้องได้รับการตรวจจากแพทย์โดยเร็ว และหากผู้ต้องขังนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือทำการรักษาภายในเรือนจำแล้วพบว่าอาการไม่ดีขึ้น ทางเรือนจำต้องจัดให้มีการส่งตัวผู้ต้องขังไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับโรคชนิดนั้นโดยเฉพาะที่โรงพยาบาลหรือสถานบำบัดรักษาทางสุขภาพจิตนอกเรือนจำ ดังมีรายละเอียดปรากฏใน มาตรา 55 และนอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ต้องกำหนดให้ทุกเรือนจำหญิงจัดให้ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการจากแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลรวมถึงการจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร และต้องอนุญาตผู้ต้องขังหญิงให้นมบุตรและดูแลบุตรของตนได้ เว้นแต่มีปัญหาด้านสุขภาพที่ไม่สามารถกระทำการดังกล่าวได้ ดังมีรายละเอียดปรากฏในมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 24-26) เป็นการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นผู้ต้องขังที่มีลักษณะความต้องการเฉพาะที่แตกต่างไปจากผู้ต้องขังชาย

3) บทบาทด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

บทบาทด้านการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำซึ่งโดยทั่วไปจะต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกผ่อนคลาย ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังตามความเหมาะสมแล้ว สำหรับผู้ต้องขังหญิงได้มีการกำหนดให้มีการจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิเศษสำหรับเลี้ยงบุตรผู้ต้องขังดังที่มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 39 ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งกล่าวถึงกรณีผู้ต้องขังมีเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ติดตามยังเรือนจำหรือเด็กซึ่งคลอด

ในระหว่างที่มารดาถูกคุมขังในเรือนจำ สามารถอนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำจนกว่าเด็กอายุครบ 3 ปี โดยเรือนจำต้องมีการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้ตามสมควรหรือให้ส่งเด็กไปยังหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ให้การสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพ หรือพัฒนาฟื้นฟูเด็ก เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไปได้ (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 17)

4) บทบาทด้านการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นกระบวนการที่เริ่มมีการเตรียมการตั้งแต่กระบวนการในการรับตัวผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่เรือนจำในวันแรกซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 64 ที่ระบุถึงการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 28) โดยระหว่างที่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ในเรือนจำทางเรือนจำจะต้องมีการจัดชั้น จัดกลุ่ม ควบคุม แยกคุมขังเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง ต้องมีการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง โดยให้คำนึงถึงโทษและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด ลักษณะความผิด ความรุนแรงของคดี การกระทำความผิดที่ได้กระทำมาก่อน โดยลักษณะความผิดและความรุนแรงของคดีต้องกำหนดถึงเรื่องการกระทำความผิดโดยบันดาลโทษะ โดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือความเป็นอาชญากรโดยสันดานดังมีรายละเอียดปรากฏตามมาตราที่ 40 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

นอกจากนี้มาตรา 42 ยังกำหนดให้เรือนจำจะต้องมีการการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีให้อธิบติจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กรเอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังและรับรู้ถึงข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ตลอดจนเปิดให้มีการสอนธรรมะ ให้คำแนะนำทางจิตใจ หรือประกอบศาสนกิจในเรือนจำนั้นได้ โดยผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และมีสิทธิที่จะมีหนังสือธรรมะ หรือคู่มือพิธีกรรมของศาสนาที่ตนนับถือไว้ดังปรากฏรายละเอียดในมาตรา 45 ซึ่งนอกจากการฝึกอบรมทักษะความรู้และโปรแกรมในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้ต้องขังดังกล่าวแล้วในมาตรา 43 และ 44 ได้กล่าวถึงการให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งต้องมีการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงานให้ผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างเท่าเทียมกัน โดยเรือนจำเป็น

ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งต้องจัดหาอุปกรณ์ในการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอบรมให้แก่ผู้ต้องขัง

ทั้งนี้เนื่องจากยุคสมัยปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในมาตราที่ 34 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้ระบุถึงการส่งเสริมให้กรมราชทัณฑ์มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งระบบและเครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการบริหารจัดการเรือนจำเพื่อเอื้อประโยชน์และส่งเสริมการปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ฝ่ายบริหารทั่วไปเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม, 2560: 15-20)

รายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ข้างต้นแม้ว่าจะเป็นหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยทั่วไป แต่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในส่วนของบทบาทหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้

ทั้งนี้ทัศนสถานหญิงเป็นเรือนจำสำหรับนักโทษหญิงซึ่งมีการริเริ่มขึ้นในยุโรปตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งปัจจุบันทัศนสถานหญิงในยุโรปและอเมริกามีการพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ดีพอสมควร เช่น การให้บริการพิเศษแก่นักโทษหญิงที่ท้องก่อนเข้าคุก โดยการแยกนักโทษหญิงที่ใกล้คลอดไปอยู่ในแดนที่จัดไว้ให้เป็นพิเศษ เรียกว่า “แดนแม่และเด็ก” และเมื่อครบกำหนดคลอดผู้คุมจะคุมตัวนักโทษหญิงไปยังโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้เรือนจำ และหลังคลอดให้กลับมาพักผ่อนในแดนแม่และเด็ก โดยให้ผู้ต้องขังหญิงที่คลอดบุตรสามารถเลี้ยงบุตรในแดนแม่และเด็กได้จนกระทั่งเด็กมีอายุ 1 ปีครึ่ง จึงแยกเด็กไปอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กภายนอกเรือนจำ โดยระหว่างที่คลอดจนเด็กอายุ 1 ปีครึ่ง ทางเรือนจำจะอำนวยความสะดวกทุกเรื่องเพื่อเลี้ยงดูแม่และเด็กเป็นอย่างดีถูกสุขอนามัย นับว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ค่อนข้างดี แต่ขณะคลอดยังคงมีการใส่กุญแจมือแก่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ (ประเทือง ธนียผล, 2552: 167-168)

สำหรับทัศนสถานหญิงในประเทศไทยปัจจุบันนับว่าอยู่ในระดับที่ดีพอสมควรเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย เนื่องจากมีการแยกประเภทผู้ต้องขัง มีการปฏิบัติและให้บริการแก่ผู้ต้องขังหญิงที่ดี เช่น มีการบำบัดรักษาโรค สอนวิชาชีพ ให้ทำงานในเรือนจำ มีรายได้จากเงินปันผล ตลอดจนมีกฎระเบียบที่พิเศษแตกต่างจากทัศนสถานทั่วไป เช่น ในเรือนจำและทัศนสถานหญิงจะต้องแยกจากผู้ต้องขังชาย ห้ามเจ้าหน้าที่ชายเข้าไปในบริเวณเรือนจำหรือทัศนสถานหญิง แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่ผู้ชายต้องเข้าไป ต้องมีผู้คุมหญิงอยู่ด้วยตลอดเวลา หรือในกรณีฉุกเฉินหรือมีเหตุการณ์จลาจลจึงจะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ชายเข้าไประงับเหตุในทัศนสถานหญิงได้ (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2561: 265) ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถควบคุมผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนมากได้อย่างครอบคลุม

และมีประสิทธิภาพ การบริหารงานภายในทัศนสถานจึงถูกแบ่งออกเป็นฝ่ายหรือส่วนงานต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ทัศนสถานหญิงธนบุรี, 2555: ออนไลน์)

1) ฝ่ายบริหารทั่วไป มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับเงินงบประมาณและนอกงบประมาณ งานสารบรรณ งานทะเบียนเอกสารที่สำคัญ การเงินการบัญชี การพัสดุ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ การบริหารงานบุคคล การประชาสัมพันธ์ งานรับเรื่องราวร้องทุกข์ งานเลขานุการ งานการประชุม การรวบรวมสถิติข้อมูล งานแผนงานและโครงการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งงานบริการและงานที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ โดยแบ่งการบริหารภายในเป็น 5 งาน ได้แก่ งานธุรการ งานการเจ้าหน้าที่ งานการเงินและบัญชี งานพัสดุงบประมาณ งานศูนย์ข้อมูล

2) ฝ่ายปกครองผู้ต้องขัง มีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผนและการดำเนินการด้านการควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในกฎระเบียบของทัศนสถาน แนะนำอบรมเกี่ยวกับระเบียบวินัยและการปฏิบัติตนในทัศนสถานแก่ผู้ต้องขัง

3) ฝ่ายรักษาการณ์ มีหน้าที่การรักษาการณ์บริเวณภายในและภายนอกทัศนสถาน การตรวจค้นตัวบุคคลและยานพาหนะเพื่อป้องกันการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามและผิดกฎหมายเข้าภายในทัศนสถาน

4) ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบหมายศาล การรับตัว การปล่อยตัว การจัดทำทะเบียนประวัติ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การเลื่อนชั้น การลดชั้น การย้ายผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังถึงแก่กรรม การออกใบปริศนา การลดวันต้องโทษจำคุก การขอพระราชทานอภัยโทษ การพักการลงโทษ และการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งผู้ต้องขังออกทำงานภายนอกทัศนสถาน แบ่งการบริหารภายในเป็น 4 งาน ได้แก่ งานทัณฑปฏิบัติ งานทะเบียนประวัติ ผู้ต้องขัง งานจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง งานพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ งานวินัยผู้ต้องขัง

5) ฝ่ายสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับงานสวัสดิการผู้ต้องขัง งานสุททกรรม งานเงินฝากผู้ต้องขัง รวมทั้งการดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมญาติภายใต้ข้อบังคับ กฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์ เน้นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้ต้องขังและครอบครัว การจัดร้านสวัสดิการจำหน่ายสินค้าแก่ผู้ต้องขัง และโครงการกำลังใจในพระดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวชิราวุธธิดา แบ่งการบริหารงานภายในดังนี้ งานสวัสดิการผู้ต้องขัง งานสุททกรรม งานเงินฝากผู้ต้องขัง งานญาติเยี่ยม งานสงเคราะห์ผู้ต้องขังงานร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง งานโครงการกำลังใจในพระดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวชิราวุธธิดา

6) ฝ่ายฝึกวิชาชีพ มีหน้าที่วางแผนและดำเนินการฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในพื้นที่ตามความต้องการของตลาดและความถนัดของผู้ต้องขัง พัฒนาทักษะด้านการฝึกวิชาชีพประเภทต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง เตรียมความพร้อมด้านวิชาชีพให้ผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ การจัดหาวัตถุดิบ การตลาดและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การบริหารเงินทุนผลประโยชน์จากการฝึก

วิชาชีพ ควบคุมการใช้ยานพาหนะที่จัดซื้อด้วยเงินทุนฝึกวิชาชีพ แบ่งการบริหารภายในเป็น 4 งาน ดังนี้ งานฝึกวิชาชีพ งานเงินทุนผลพลอยได้ งานพัสดุเงินผลพลอยได้ งานพาณิชย์เงินผลพลอยได้

7) ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ มีหน้าที่ดำเนินการจัดการศึกษาวิชาสามัญได้เปิดสอน ตั้งแต่ไม่รู้หนังสือจนถึงระดับปริญญาตรี หรือการศึกษายาอาชีพหลากหลายสาขาที่มีเปิดสอนตาม ความต้องการของตลาดแรงงานและความสมัครใจของผู้เรียน ตลอดจนการจัดให้มีธรรมศึกษาเพื่อ อบรมและพัฒนาจิตใจผู้ต้องขัง แนะนำอบรมเกี่ยวกับระเบียบวินัย และการปฏิบัติตัวแก่ผู้ต้องขัง จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม ปลูกฝัง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ จิตสำนึก ค่านิยม และพฤติกรรมของ ผู้ต้องขังให้เป็นไปในทางที่ดี จัดกิจกรรมเสริมการศึกษา เช่น ห้องสมุด การจัดหาวัสดุทัศนูปกรณ์ การศึกษาทางไกล เป็นต้น แบ่งการบริหารภายในฝ่าย ดังนี้ งานการศึกษาสามัญ งานการศึกษา สายอาชีพ งานการศึกษาสายธรรมศึกษา งานชุมชนบำบัด

8) ฝ่ายสถานพยาบาล มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้การบำบัดรักษาผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ คนชราและเด็ก ตลอดจนการสงเคราะห์ในด้านการรักษาพยาบาลภายในและ ภายนอก ทักษสถาน แบ่งการบริหารงานภายในเป็น 4 งาน ดังนี้ งานส่งเสริมสุขภาพ งานป้องกัน และควบคุมโรค งานรักษาพยาบาล งานฟื้นฟูสมรรถภาพ

จากโครงสร้างการบริหารงานของทัณฑสถานหญิงดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการบริหารงาน เพื่อการทำงานที่เอื้อให้เกิดความยุติธรรม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้ต้องขังตามหลักสิทธิ มนุษยชน โดยฝ่ายงานที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับผู้ต้องขัง ซึ่งมีความเหมาะสมใน การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน เพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตก เป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเจ้าหน้าที่ในแต่ละฝ่ายงานต่างมีการบริหารงานภายในตาม ข้อกำหนดสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง สำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules) ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับเรือนจำหญิงทั่วประเทศ ในการนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการวางมาตรการหรือนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างยุติธรรม ในอนาคต

2.2.2 ข้อกำหนดสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการ ที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules)

แนวคิดการลงโทษเพื่อบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขัง ที่กำลังเป็นที่สนใจในกระบวนการ ยุติธรรมประกอบด้วยสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความมุ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้ผู้กระทำผิดโดยยึดหลักสิทธิ มนุษยชน ดังนั้นการจำคุกซึ่งเป็นหนึ่งในโทษทางอาญาที่มุ่งจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิด และแยก

ผู้กระทำผิดออกจากสังคม โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การสร้างความปลอดภัยในสังคมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำในอนาคต การลงโทษโดยการจำคุกจะเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ผลกระทบของการจำคุกนั้นอาจนำไปสู่การสร้างตราบาปหรือมลทิน (stigma) แก่ผู้ถูกคุมขัง ทำให้ผู้กระทำผิดเป็นที่รังเกียจต่อสังคมและครอบครัว ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการกลับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกหลังพ้นโทษ นอกจากนี้เมื่อผู้ต้องขังต้องรับโทษจำคุกเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจนำไปสู่ภาวะการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ (institutionalization) ทำให้เกิดความคุ้นชินต่อการอาศัยอยู่ในเรือนจำ รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ค่านิยม วิถีชีวิตและเทคนิคการก่ออาชญากรรมจากผู้ต้องขังร่วมเรือนจำ ทำให้มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ง และไม่รู้สึกเกรงกลัวโทษจำคุกอีกต่อไป นอกจากนี้โอกาสในการทำงานนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เคยต้องโทษได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำเมื่อได้รับการปล่อยตัว (ปกรณ์ มณีปกรณ์, 2555: 300)

สภาพปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวซึ่งไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในประเทศไทยเท่านั้นหากยังเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วโลก ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ (The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือที่รู้จักในชื่อ “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ” เป็นข้อกำหนดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้กับผู้ต้องขังทุกคน รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงด้วย ซึ่งถึงแม้ว่า “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ” ได้ถูกใช้มาเป็นเวลานานมากกว่า 50 ปี แต่ประเด็นในเรื่องของผู้ต้องขังหญิงยังไม่มีประเด็นเด่นชัดมากนักเมื่อเทียบกับสถานะปัจจุบันที่มีปริมาณผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพิจารณาหาข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นกรณีเฉพาะที่แตกต่างจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงและผู้กระทำผิดที่เป็นหญิง มีความต้องการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules) จึงถูกยกร่างขึ้นเพื่อให้เป็นส่วนเพิ่มเติมละส่วนที่สอดคล้องกับ “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ” ที่มีอยู่แล้ว รวมถึงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (The Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures Zthe Tokyo Rules)) เพื่อใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและนอกเรือนจำของประเทศสมาชิก เพื่อให้พนักงานเรือนจำและผู้เกี่ยวข้องในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิธีการลงโทษโดยไม่ใช้การคุมขังและมาตรการในระดับชุมชนได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

สำหรับประเทศไทยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระดำริให้จัดตั้งโครงการ “กำลังใจ” เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง และมีการประสานความร่วมมือโดยภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการให้ความช่วยเหลือบุคคลกลุ่มนี้ในการพัฒนาทักษะฝีมือให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ และสร้างโอกาสในการ

ประกอบอาชีพหลังพ้นโทษ ซึ่งนำไปสู่การผลักดันให้เกิดข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) หรือข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures of Women Offenders) และที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยที่ 65 ได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2553

ข้อกำหนดกรุงเทพมีสาระสำคัญในการปรับปรุงกระบวนการทำงานในเรือนจำ ตลอดจนการปรับปรุงโปรแกรมต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่ม การปรับปรุงสภาพจิตใจและทัศนคติ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังและเพื่อให้เรือนจำแต่ละแห่งได้นำข้อกำหนดกรุงเทพไปปรับใช้จริงตามความเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดในการทำให้เรือนจำเป็นสถานที่เปลี่ยนชีวิตอย่างแท้จริง ด้วยการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งทำโดยการฟื้นฟูสภาพจิตใจผ่านกิจกรรมหลากหลายพร้อมใช้แนวปฏิบัติของศาสนาเข้ามาส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก การให้โอกาสทางการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ไปใช้ในอนาคต รวมทั้งยังมีการส่งเสริมการฝึกอาชีพโดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้ต้องขังและโอกาสในการประกอบอาชีพในถิ่นที่อยู่ นอกจากนี้ยังเริ่มทำงานเชิงรุกในการปรับปัจจัยภายนอก คือ ส่งเสริมให้สังคมได้ร่วมต้อนรับคนดีสู่สังคมเริ่มตั้งแต่ระดับเล็กที่สุด คือ สนับสนุนให้ครอบครัวช่วยประคับประคอง ชุมชนให้ความร่วมมือในการเปิดใจต้อนรับ และสังคมเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้มีงานทำ ลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำและร่วมสร้างสังคมที่ดี (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 6-22) ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานของเรือนจำภายใต้ข้อกำหนดกรุงเทพในปัจจุบันมีขอบเขตที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเด็นสำคัญซึ่งมีความสอดคล้องกับภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ดังนี้

- 1) การรับตัวผู้ต้องขังหญิง
- 2) การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง
- 3) การจัดสภาพแวดล้อมและการเยี่ยมญาติ
- 4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
- 5) การติดตามหลังพ้นโทษ
- 6) การวิจัยและพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์

จากประเด็นสำคัญของข้อกำหนดกรุงเทพซึ่งมีความสอดคล้องกับภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การรับตัวผู้ต้องขังหญิง

กระบวนการในการรับตัวผู้ต้องขังตามข้อกำหนดกรุงเทพได้มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการรับตัวผู้ต้องขังหญิงดังที่ปรากฏในข้อกำหนดที่ 2 ซึ่งได้กล่าวถึงกระบวนการรับตัวผู้หญิงและเด็กติดผู้ต้องขังซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษโดยผู้ต้องขังที่รับตัวเข้ามาใหม่ควรได้รับการให้ติดต่อกับญาติ การให้คำแนะนำด้านกฎหมาย ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับกฎระเบียบของเรือนจำ ทั้งในช่วงก่อนหรือขณะรับตัวไว้ในเรือนจำ โดยจะต้องมีวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของเพศหญิงและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงเพื่อการวางแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลที่มีความเหมาะสม อันส่งผลต่อการแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่ระยะเริ่มต้นการปฏิบัติตลอดจนการกลับสู่สังคมหลังพ้นโทษดังมีรายละเอียดที่ปรากฏในข้อกำหนดที่ 40 นอกจากนี้ในข้อกำหนดที่ 41 ยังได้กล่าวถึงการจัดทำประเมินค่าความเสี่ยงทางเพศ (The Gender Sensitive Risk Assessment) และการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง โดยมีการพิจารณาเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงดังนี้

- 1) ผู้ต้องขังหญิงมีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้อื่นในระดับต่ำ รวมถึงผลกระทบในทางลบและความรู้สึกโดดเดี่ยวของผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นอันเกิดจากการใช้มาตรการควบคุมระดับสูง
- 2) คำวินิจฉัยข้อมูลเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้ต้องขังหญิง เช่น ประวัติการถูกรังแก ความรุนแรง ประวัติเกี่ยวกับความบกพร่องทางจิตและการใช้สารเสพติดรวมถึงภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรและผู้อยู่ในความดูแลเพื่อนำมากำหนดสถานที่คุมขัง และการวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างต้องโทษ
- 3) กำหนดให้มีกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูและการให้บริการที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของเพศหญิงไว้ในแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง
- 4) สำหรับผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลด้านสุขภาพจิต ควรคุมขังในสถานที่ ซึ่งมีการควบคุมไม่เข้มงวดในระดับความมั่นคงต่ำที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ รมทั้งจัดให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เหมาะสมแทนการนำไปคุมขังในสถานที่ซึ่งมีระดับความมั่นคงสูง(อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555) (อายุตม์ สินธพพันธุ์ และคณะ, 2555: 16-17)

2) การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง

ข้อกำหนดกรุงเทพได้มีการกล่าวถึงการดูแลสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ต้องขังซึ่งต้องได้รับการดูแลเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปในสังคมดังที่ปรากฏในข้อกำหนดข้อที่ 10 โดยผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยตั้งแต่กระบวนการในการรับตัวผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีรายละเอียดดังที่ปรากฏในข้อกำหนดที่ 6 โดยระบุถึงการให้เรือนจำหญิงมีการตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังหญิงขณะรับตัวแรกเข้าจะต้องมีการตรวจที่ครอบคลุมถึงอาการของโรคดังต่อไปนี้เพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้น ดังนี้

- 1) โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเลือด โดยหากมีปัจจัยเสี่ยงผู้ต้องขังหญิงควรได้รับให้ตรวจหาเชื้อ HIV พร้อมกับการให้คำปรึกษาก่อนและหลังตรวจ
- 2) ความต้องการดูแลด้านสุขภาพจิตรวมถึงอาการผิดปกติจากความเครียดความเสี่ยงในการฆ่าตัวตายและการทำร้ายตัวเอง
- 3) ประวัติสุขภาพด้านการเจริญพันธุ์ของผู้ต้องขังหญิง รวมถึงการตั้งครรภ์ทั้งในปัจจุบันและในอดีต การคลอดบุตร และปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ของผู้ต้องขังหญิง
- 4) การใช้สารเสพติด
- 5) การล่วงละเมิดทางเพศและการกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงอาจเคยได้รับมาก่อนที่จะเข้ามาในเรือนจำ

ทั้งนี้หากแพทย์บ่งชี้หรือการกระทำล่วงละเมิดทางเพศหรือการกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่นซึ่งเกิดก่อนหรือระหว่างที่อยู่ในเรือนจำผู้ต้องขังควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานยุติธรรมทั้งในส่วนของการกระบวนการและแนวทางที่เกี่ยวข้อง และหากผู้ต้องขังหญิงมีความต้องการในการดำเนินคดี ให้เจ้าหน้าที่รายงานไปยังเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเพื่อการสอบสวนโดยทันที และเจ้าพนักงานเรือนจำควรจะช่วยผู้ต้องขังหญิงได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายด้วย ซึ่งไม่ว่าหญิงจะเลือกที่จะดำเนินคดีหรือไม่ เจ้าพนักงานเรือนจำควรช่วยผู้ต้องขังหญิงได้รับความช่วยเหลือและคำปรึกษาด้านสุขภาพจิตด้วยดังที่ปรากฏรายละเอียดตามข้อกำหนดที่ 7 และเมื่อผู้ต้องขังหญิงอยู่ภายใต้การดูแลของเรือนจำหญิงแล้วเนื่องด้วยผู้ต้องขังหญิงมีความต้องการเฉพาะทางด้านสุขอนามัยเป็นพิเศษทางเรือนจำจึงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์จำเป็นที่จะสนองตอบต่อสุขอนามัยตามความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง รวมถึงการจัดหาผ้าอนามัยโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนตัวต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังซึ่งเป็นรายละเอียดที่ระบุไว้ในข้อกำหนดที่ 5 นอกจากนี้ในข้อกำหนดที่ 42 (4) ได้กล่าวถึงการที่เรือนจำต้องจัดให้มีบริการที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการดูแลด้านจิตสังคมโดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เคยถูกระทำร้ายร่างกาย ถูกข่มเหงจิตใจ หรือถูกระทำอันเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งเป็นการแสดงถึงบทบาทในการดูแลสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังหญิงไปด้วย และในข้อกำหนดที่ 48 ยังแสดงให้เห็นถึงการกำหนดให้กรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังหญิงและบุตรของผู้ต้องขังหญิงทั้งที่อยู่ในเรือนจำและนอกเรือนจำ โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการภายใต้การควบคุมอย่างเหมาะสมจากบุคคลากรทางการแพทย์ เรือนจำต้องจัดอาหารที่เพียงพอและส่งเสริมการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอสำหรับผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็กติดผู้ต้องขังและมารดาที่ให้นมบุตรโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงเลี้ยงบุตรด้วยนมของตนเอง ยกเว้นในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงมีปัญหาด้านสุขภาพ รวมถึงการดูแลทางการแพทย์และโภชนาการที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องขัง

หญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรมิได้อยู่ร่วมในเรือนจำด้วยกับผู้ต้องขังหญิงด้วย (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 17-18)

3) การจัดสภาพแวดล้อมและการเยี่ยมญาติ

เนื่องด้วยความต้องการพิเศษในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพข้อกำหนดที่ 26 ซึ่งระบุรายละเอียดที่กำหนดให้เรือนจำหญิงต้องมีการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการติดต่อกับครอบครัว รวมถึงบุตรของผู้ต้องขัง ผู้ปกครองบุตร ผู้แทนโดยชอบธรรม ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยคำนึงถึงการเสียประโยชน์ที่ผู้ต้องขังหญิงได้รับจากการคุมขังในเรือนจำที่ห่างไกลจากภูมิลำเนาจากนั้นแล้ว ในข้อกำหนดข้อที่ 27 ยังเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับสิทธิในการเยี่ยมอย่างใกล้ชิดแบบใช้ชีวิตคู่ เช่นเดียวกับผู้ต้องขังชาย โดยในกรณีที่มีบุตรหรือเด็กเล็กมาเยี่ยมผู้ต้องขังทางเรือนจำจะต้องจัดสถานที่ในการเยี่ยมให้มีสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้เกิดประสบการณ์การเยี่ยมที่ดี และเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมใกล้ชิดระหว่างมารดาและบุตรด้วยโดยมีรายละเอียดปรากฏในข้อกำหนดที่ 28 รวมถึงในข้อกำหนดที่ 51 ยังได้ระบุถึงการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับการเลี้ยงดูเด็กที่จะต้องมีสภาพใกล้เคียงกับสภาพแวดล้อมของเด็กที่อยู่นอกเรือนจำให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ทั้งนี้การเยี่ยมญาติสำหรับผู้ต้องขังหญิงในกรณีที่มีประสบการณ์ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว ผู้ต้องขังจะต้องได้รับคำปรึกษาที่เหมาะสมก่อนการรับเยี่ยมจากบุคคลที่เคยกระทำรุนแรงต่อตนรวมถึงบุคคลในครอบครัวด้วยตามที่ปรากฏในข้อกำหนดที่ 44 (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 6-15)

4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังหญิงก่อนที่จะปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงสู่สังคมหลังพ้นโทษเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่สำคัญเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงที่จะออกสู่สังคมมีความพร้อมและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้อย่างปกติและไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นข้อกำหนดกรุงเทพข้อที่ 42 จึงระบุถึงการจัดโปรแกรมหรือกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้ต้องขังหญิงอย่างครบถ้วนและเท่าเทียม โดยจะต้องอำนวยความสะดวก หรือส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือโปรแกรมต่างๆ ที่ทางเรือนจำจัดให้เพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง นอกจากนี้ในข้อกำหนดที่ 43 ยังกำหนดให้เรือนจำต้องส่งเสริมและจัดให้ผู้ต้องขังหญิงมีโอกาสติดต่อกับครอบครัวและได้รับการเยี่ยมเพื่อให้ผู้ต้องขังมีสภาพจิตใจที่ดี อันจะเป็นประโยชน์ในการกลับคืนสู่สังคม

นอกจากนั้นแล้วข้อกำหนดกรุงเทพยังมีการส่งเสริมให้มีมาตรการทางเลือกอื่นในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงแทนการจำคุกและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกรมราชทัณฑ์กับหน่วยงานอื่นในสังคมดังที่ปรากฏในข้อกำหนดที่ 45 และข้อกำหนดที่ 46 ดังนี้ ข้อกำหนดที่ 45 เรือนจำควรใช้มาตรการทางเลือกอื่นๆ สำหรับผู้ต้องขังหญิงให้มากที่สุดในช่วงเวลาที่เหมาะสมเท่าที่สามารถทำได้ อาทิ การลากลับบ้าน

(Home Leave) การใช้ทัณฑสถานเปิด (Open Prison) บ้านกึ่งวิถี (Half-Way House) รวมทั้งโปรแกรม และการทำงานบริการสังคม (Community Based Programmes) เพื่อช่วยในการปรับตัวก่อนพ้นโทษ และลดตราบาปของผู้ต้องขังรวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง และข้อกำหนดที่ 46 เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานคุมประพฤติ หน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เพื่อออกแบบและพัฒนาโปรแกรมเพื่อนำไปใช้สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการกลับคืนสู่สังคมโดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง (อายุตม์ สิ้นธพพันธุ์, 2555: 17-19)

5) การติดตามหลังพ้นโทษ

ปัจจุบันนี้นอกจากกรมราชทัณฑ์จะมีบทบาทในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงระหว่างรับโทษจำคุกแล้ว เมื่อผู้ต้องขังหญิงพ้นโทษไปแล้วจะต้องมีการติดตามเพื่อวัดหรือประเมินชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิง และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังหญิง ดังที่ปรากฏตามข้อกำหนดที่ 47 ซึ่งกล่าวถึงการดูแลภายหลังปล่อยโดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนสำหรับอดีตผู้ต้องขังหญิงที่ต้องการช่วยเหลือด้านจิตใจ ด้านการแพทย์ ด้านกฎหมายและอื่นๆ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ (อายุตม์ สิ้นธพพันธุ์, 2555: 18)

6) การวิจัยและพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์

การวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ รวมตลอดถึงการประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมทั้งหมดในการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพของกรมราชทัณฑ์ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากข้อกำหนด หรือนโยบายต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์และเพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนงบประมาณ และแผนงานขับเคลื่อนในปีต่อไป ทั้งนี้สำหรับเรือนจำที่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพได้ดีหรือทำได้ตามมาตรฐานได้มีการนำออกเผยแพร่ ทั้งในส่วนของเรือนจำด้วยกันเองจะได้ศึกษาตัวอย่างหรือแบบอย่างของเรือนจำที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนมีการจัดทำเรือนจำนำร่องหรือเรือนจำต้นแบบในการพัฒนาให้ทุกเรือนจำปฏิบัติตามข้อกำหนดของกรุงเทพไปพร้อมกันซึ่งสำหรับประเทศไทยการจัดทำโครงการเรือนจำนำร่องหรือเรือนจำต้นแบบมีการจัดทำในเรือนจำ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทัณฑสถานหญิงซึ่งมีอยู่รวมทั้งหมด 7 แห่ง ประกอบด้วย ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงชลบุรี ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ทัณฑสถานหญิงธนบุรี ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก และทัณฑสถานหญิงสงขลา

กลุ่มที่ 2 เรือนจำที่มีแดนหญิงขนาดใหญ่และสมบูรณ์ ในเรือนจำชาย เช่น เรือนจำกลางจังหวัดระยอง เรือนจำกลางนครศรีธรรมราช เรือนจำจังหวัดอยุธยา

กลุ่มที่ 3 เรือจ๋าที่มีแดนหญิงขนาดเล็กอยู่ภายในเรือจ๋าจากกลางเก่าหรือเรือจ๋าจังหวัดเรือจ๋าอำเภอ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก สาเหตุที่ต้องมีการแบ่งประเภทเรือจ๋าดังกล่าวนี้เนื่องจากว่าเรือจ๋าแต่ละประเภทมีลักษณะ และความพร้อมในการปฏิบัติตามข้อกำหนดไม่เหมือนกัน กล่าวคือทัศนสถานหญิงจะมีความพร้อมมากที่สุด เรือจ๋าชายที่มีแดนหญิงที่สมบูรณ์มีความพร้อมระดับรองลงมา และเรือจ๋าชายที่มีแดนหญิงขนาดเล็กอยู่ด้านหน้าเรือจ๋ามีความพร้อมน้อยที่สุดและต้องประสบกับปัญหาหลายประการในการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพเพราะมีความคับแคบและอาคารสถานที่ไม่เอื้ออำนวยจำเป็นจะต้องได้งบประมาณในการปรับปรุงหลายประการ

การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพในเรือจ๋าทั้งสามประเภทนี้ จึงมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการเลือกเรือจ๋าจากทั้ง 3 ประเภทนี้มาเป็นเรือจ๋านำร่องที่จะพัฒนาเป็นเรือจ๋าต้นแบบ สำหรับเรือจ๋ารุ่นอื่นๆ ในแต่ละกลุ่มเรือจ๋าทั้ง 3 ประเภทได้พัฒนาไปตามไปด้วย นอกจากนี้ยังจัดให้มีการประกวดพัฒนาเรือจ๋าที่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพนับเป็นกลยุทธ์ประการหนึ่งในการขับเคลื่อนให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ ทั้งนี้โดยมีรางวัล ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับชื่อเสียงหรือการศึกษาคูงานต่างประเทศหรืออื่นๆ เป็นสิ่งจูงใจโดยจะต้องมีการจัดทำตัวชี้วัดขึ้นมาเพื่อให้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปฏิบัติตาม ข้อกำหนดกรุงเทพของเรือจ๋าและทัศนสถานต่างๆ ซึ่งตัวชี้วัดนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดในผลการปฏิบัติงานของเรือจ๋าและทัศนสถานในภาพรวม ซึ่งการมีเรือจ๋าต้นแบบเพื่อใช้เป็นเรือจ๋านำร่องให้เรือจ๋ารุ่นอื่นได้ปฏิบัติตามมาตรฐานแบบเดียวกันแล้ว ในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ยังต้องมีการวิจัยและประเมินผลเพื่อตรวจวัด และประเมินผลโครงการต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและพัฒนากิจการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในอนาคตที่ดียิ่งขึ้นไปด้วย

นอกจากนี้ในข้อกำหนดที่ 69 ของข้อกำหนดกรุงเทพได้มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เรือจ๋ามีการทบทวนประเมินผล และเผยแพร่ให้สาธารณชนทราบอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวโน้ม ปัญหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมการกระทำผิดของผู้หญิง และประสิทธิผลในการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังหญิงรวมถึงบุตร เพื่อเป็นการลดตราบาปและผลกระทบในทางลบต่อตัวเด็กอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่มารดาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และในข้อกำหนดที่ 70 ยังแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนให้สื่อมวลชนและสาธารณชนรับทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ส่งผลให้ผู้หญิงต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแนวทางในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้ผู้กระทำผิดหญิงสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ โดยคำนึงถึงบุตรที่ผู้กระทำผิดหญิงจะได้รับ ส่งเสริมให้มีการตีพิมพ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยและตัวอย่างแนวทางการปฏิบัติที่ดีจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดนโยบาย ซึ่งมุ่งเน้นในการพัฒนาผลลัพธ์และความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อผู้กระทำผิดหญิงและบุตรที่เข้าสู่กระบวนการตลอดจนการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 20-22)

จากรายละเอียดในข้อกำหนดที่ 69 และข้อกำหนดที่ 70 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากการปรับในเรื่องของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กระบวนการทำงานและโครงสร้างงบประมาณแล้ว การพัฒนาบุคลากรและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงผู้สื่อข่าวเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและทั่วถึง ซึ่งนอกจากข้อกำหนดกรุงเทพข้อที่ 70 แล้วการพัฒนาบุคลากรของกรมราชทัณฑ์ยังมีระบุไว้ในข้อกำหนดที่ 29 ที่เจ้าพนักงานในเรือนจำหญิงจะต้องได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถให้ตอบสนองและเข้าใจถึงความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงในการกลับสู่สังคม และสามารถบริหารจัดการเรือนจำให้เอื้อต่อการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยรวมถึงมีการสนับสนุนให้เจ้าพนักงานหญิงดำรงตำแหน่งในระดับสูงที่มีส่วนช่วยในการพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติเพื่อดูแลผู้ต้องขังหญิงและข้อกำหนดที่ 33 ยังได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกอบรมทักษะความรู้ในการควบคุม ดูแล หรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ดังนี้

- 1) บุคลากรเรือนจำทุกคนที่ทำงานกับผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง
- 2) ต้องจัดให้มีการฝึกอบรมขั้นพื้นฐานสำหรับบุคลากรเรือนจำหญิงเกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพของหญิงนอกเหนือจากการใช้ยาสามัญและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
- 3) ต้องจัดให้มีการฝึกอบรมขั้นพื้นฐานสำหรับบุคลากรเรือนจำเกี่ยวกับการบริการด้านสุขอนามัยของเด็กซึ่งอยู่กับมารดาในเรือนจำ เพื่อให้สามารถทำการปฐมพยาบาลเมื่อมีเหตุฉุกเฉินได้

นอกจากนั้นข้อกำหนดที่ 57 และข้อกำหนดที่ 58 ยังกล่าวถึงการนำประวัติภูมิหลังและการตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำความผิดหญิงมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงให้มีความเหมาะสม มีการเบี่ยงเบนการเข้าสู่กระบวนการทางศาลและทางเลือกอื่นๆ ในขั้นตอนก่อนการพิจารณาและในการตัดสินพิพากษา และการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษจำคุกแก่ผู้ต้องขังหญิงอีกด้วย (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 19-20)

ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นข้อกำหนดในส่วนที่มีความสอดคล้องกับผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และมีความน่าสนใจในการศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงกลุ่มดังกล่าวให้ได้รับความยุติธรรม แต่ทั้งนี้จะต้องมีการศึกษาถึงความสอดคล้องเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติต่อไปในอนาคต

2.2.3 โปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกาย

ปัจจุบันได้มีการจัดโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกายขึ้นในเรือนจำหรือทัณฑสถานหลายแห่ง โดยปัญหาที่สำคัญในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง (Violent Offender) คือ ปัญหาเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตว่าผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง หมายถึง อะไร การกระทำเป็นอย่างไร หรือใครบ้างที่จะถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงโดยทั่วไปมีการพิจารณาอย่างไร จึงจะถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง ทั้งนี้สามารถแยกพิจารณาได้ 3 แนวทางดังนี้ (เจตน์สิทธิ์ รัตนาสิทธิ์, 2557: 8)

แนวทางที่ 1 เป็นแนวที่ยึดถือประเภทคดีเป็นหลัก โดยถือว่าการกระทำใดที่เป็นความผิดในคดีที่กำหนดไว้ถือว่าเป็นความผิดที่ใช้ความรุนแรง (Violent Crime) เช่น คดีฆ่าคนตาย คดีทำร้ายร่างกาย คดีข่มขืนและใช้กำลังข่มขู่หรือทำร้ายผู้เสียหาย คดีปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ที่ใช้อาวุธ ทั้งนี้ผู้กระทำผิดในคดีดังกล่าวถือเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง โดยรวมถึงความผิดในคดีพยายามกระทำความผิดด้วย โดยไม่พิจารณาว่าผู้เสียหายจะได้รับผลร้ายเพียงไรหากมีการกระทำความผิดในคดีดังกล่าวก็ถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง แต่จะต้องเข้ารับการบำบัดหรือไม่นั้นจะต้องมีการคัดกรองอีกชั้นหนึ่ง

แนวทางที่ 2 เป็นแนวที่ยึดถือพฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรง และผลร้ายที่ผู้เสียหายได้รับเป็นหลัก โดยไม่พิจารณาว่าเป็นการกระทำความผิดในคดีอะไร หากกระทำความผิดในคดีอาญาใดๆ ก็ตามถ้าส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับการบาดเจ็บหรือได้รับผลร้ายทั้งทางกายหรือจิตใจ ถือว่าเป็นการกระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรง และผู้กระทำผิดถือว่าเป็นผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะนำเข้าไปรับการบำบัด เช่น กรณีกระทำความผิดในคดีข่มขืนมีการบังคับขู่เข็ญหรือทำร้ายเหยื่อ หรือการใช้อาวุธเพื่อการข่มขู่ เป็นต้น

แนวทางที่ 3 เป็นแนวผสมระหว่างแนวที่ 1 กับแนวที่ 2 คือเป็นแนวที่ยึดทั้งประเภทคดีและพฤติกรรม โดยการกระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรงจะหมายถึงการกระทำความผิดในประเภทคดีที่กำหนดไว้ เช่น คดีฆ่าคนตาย คดีทำร้ายร่างกาย คดีปล้นทรัพย์ คดีชิงทรัพย์ ที่ผู้กระทำผิดใช้กำลังทำร้ายผู้เสียหายหรือใช้อาวุธข่มขู่บังคับผู้เสียหาย ดังนั้น จึงเป็นเรื่องของการพิจารณาทั้งประเภทคดีและพฤติกรรมการกระทำความผิดโดยผู้กระทำผิดดังกล่าวจะถือว่าเป็นผู้ที่เข้าเกณฑ์ได้รับบำบัดตามโปรแกรมที่กำหนด

อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงทุกคนจะต้องเข้ารับการบำบัด เพราะในการจัดโปรแกรมบำบัดผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงนั้น จะต้องมีการแยกกลุ่ม แยกประเภทของผู้ที่จะต้องเข้าโปรแกรมแต่ละโปรแกรมซึ่งจะต้องจัดแตกต่างกันไป ตามกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยอาจมีการจัดโปรแกรมบำบัดสำหรับผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงที่มีปัญหาทางจิตหรือ

โปรแกรมสำหรับผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงเนื่องจากไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ดังนั้น โปรแกรมในการบำบัดผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง จึงมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งแตกต่างกันส่งผลให้ต้องใช้วิธีการบำบัดที่แตกต่างกันไปด้วยจุดสำคัญในการคัดเลือกคนเข้าสู่โปรแกรมบำบัดนั้นก็คือการวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำผิดและการจัดประเภทผู้กระทำผิด โดยอาจพัฒนาเกณฑ์มาใช้ในการจำแนกเพื่อจัดกลุ่มและคัดเลือกเข้ารับการบำบัดตามโปรแกรม ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมอาจแยกประเภทของโปรแกรมการบำบัดผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงได้ดังนี้ (เจตน์สิทธิ์ รัตนาสิทธิ์, 2557: 11-15)

1) โปรแกรมที่เน้นการควบคุมตนเอง โปรแกรมประเภทนี้เป็นโปรแกรมที่ฝึกทักษะให้ผู้กระทำผิด รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง รู้จักลดหรืออดทนต่อแรงกระทบหรือฝึกเทคนิคการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ฝึกทักษะทางสังคมและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน จุดมุ่งหมายหลักคือให้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นและรู้จักควบคุมสถานการณ์หลีกเลี่ยงสิ่งที่ย่ำแย่หรือทำให้เกิดความขัดแย้งไม่พอใจ

2) โปรแกรมการปรับความคิด โปรแกรมนี้จะเน้นการปรับความคิด ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับความก้าวร้าวของผู้กระทำผิดโดยมีความเชื่อว่าพฤติกรรมความก้าวร้าวของผู้กระทำผิดเป็นผลมาจากค่านิยมทางสังคมของผู้กระทำผิด โดยผู้กระทำผิดส่วนใหญ่จะมีความบกพร่องในทักษะการแก้ปัญหาทางสังคม นิยมการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาและเป็นผู้ที่ขาดทักษะในการที่จะใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี วิธีการในการปรับค่านิยมและอารมณ์ดังกล่าว จึงเน้นในเรื่องของทำสมาธิ เพื่อให้อารมณ์สงบและคิดไตร่ตรองและมองแนวทางใหม่ในการดำเนินชีวิตแทนการใช้ความก้าวร้าว ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต การฝึกจะเน้นทักษะการปรับจิตใจปรับความคิดและปรับค่านิยมใหม่

3) โปรแกรมการบำบัดผู้กระทำผิดโรจิต ผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงบางประเภทเป็นพวกที่มีความบกพร่องทางจิต การได้กระทำ ความรุนแรง การแสดงออกซึ่งความก้าวร้าว การได้เห็นผู้อื่นเจ็บปวด เป็นความพอใจ หรือความสนใจของผู้กระทำผิด โดยที่ตนเองไม่คิดว่าสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ผิด ไม่น่าผิดแต่กลับมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและควรกระทำ โดยทุกครั้งที่มีการกระทำผิดด้วยความรุนแรง คนกลุ่มนี้จะหาเหตุผลมาสนับสนุนการกระทำของตนเองเสมอ วิธีการบำบัดคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการชุมชนบำบัด โดยมีการบำบัดในลักษณะกลุ่มบำบัดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมควบคุมไปกับการบำบัดทางจิต โดยโปรแกรมจะต้องดำเนินการโดยนักจิตวิทยา หรือจิตวิทยาบำบัดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังประเภทนี้โดยเสมอหลักสูตรที่ใช้ในการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรงนี้มีหลากหลายวิชา ขึ้นอยู่กับการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่เข้ากลุ่มแต่ละรุ่น แต่ละกลุ่ม แต่ละวัย

หลักสูตรที่ใช้เพื่อการบำบัดผู้ต้องขังประเภทใช้ความรุนแรงโดยทั่วไปประกอบด้วย การแนะนำกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติพฤติกรรม ค้นหาสาเหตุความรุนแรงของแต่ละบุคคล พัฒนาทักษะด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการควบคุมอารมณ์และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ได้แก่ การพัฒนาทักษะด้านการจัดการกับความโกรธและความเครียด การพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาในชีวิต

การตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การพัฒนาทักษะการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและค่านิยมที่จะนำไปสู่ความรุนแรง การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อคนใกล้ชิด หรือผู้ที่ติดต่อด้วย การพัฒนาทักษะในการสื่อสารและเจรจาต่อรอง การดำเนินชีวิตแบบสร้างสรรค์ การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การรับรู้ผลกระทบของผู้เสียหาย และการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

นอกจากหลักสูตรเฉพาะที่จัดไว้สำหรับการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังประเภทต่างๆ แล้วอาจมีการนำกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมด้วย ดังนี้

- กิจกรรมชุมชนบำบัด** เป็นกิจกรรมที่ใช้อิทธิพลกลุ่มช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติและแก้ไขแนวความคิดแบบมีเหตุมีผล
- กิจกรรมดนตรีบำบัด** เป็นกิจกรรมที่ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือปรุงแต่งอารมณ์ ให้มีนิสัยอ่อนโยน ลดความก้าวร้าว
- กิจกรรมศิลปะบำบัด** เป็นการให้ผู้ต้องขังได้ใช้ศิลปะในการบำบัดรักษาฟื้นฟูสภาพจิตใจ ผ่อนคลายความเครียดและเสริมสร้างสมาธิ
- กิจกรรมอาชีพบำบัด** เป็นการให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกวิชาชีพ และทำงานตามความถนัด เพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ
- กิจกรรมศาสนาบำบัด** เพื่อฝึกให้จิตใจสงบ ละ เลิก ลด ความโกรธ รู้จักควบคุมตนเอง โดยมีการนำหลักคิด แนวทางการปฏิบัติทางศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม มาสอนให้ผู้ต้องขังได้นำไปประยุกต์ใช้ในขณะอยู่ในเรือนจำให้คลายจากความรู้สึกทุกข์หรือซึมเศร้าและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพต่อไปหลังพ้นโทษ
- กิจกรรมกีฬาบำบัด** เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง มีวินัยในตนเอง และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ถ้อย
- กิจกรรมครอบครัวบำบัด** เป็นการนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งนับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังควรมานำมาใช้กับโปรแกรมการแก้ไขทุกโปรแกรม

อย่างไรก็ตามการจัดหลักสูตรในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ไม่สามารถกำหนดอย่างแน่นอนได้ เนื่องจากผู้ต้องขังมีสาเหตุและมูลเหตุจูงใจ และพฤติกรรมในการกระทำผิดที่แตกต่างกัน โปรแกรมดังกล่าวจึงเป็นเพียงตัวอย่างให้เรือนจำหรือทัณฑสถานนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ซึ่งนักบำบัดหรือผู้จัดโปรแกรมจะเป็นฝ่ายกำหนดหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการนำมาแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งจะทราบได้จากผลของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข (เจตน์สิทธิ์ รัตนาสิทธิ์, 2557: 15)

จากตัวอย่างการจัดโปรแกรมเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกาย ดังกล่าวอาจเป็นแนวทางหนึ่งในการนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เพื่อเป็นการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข สภาพร่างกายและจิตใจผู้ต้องขังหญิงให้สามารถกลับคืนสู่สังคมหลังได้รับการปล่อยตัวอย่างมีคุณภาพ พร้อมทำหน้าที่แม่หรือเป็นผู้นำครอบครัวที่เข้มแข็งต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและความรุนแรงในครอบครัว

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของสถาบันครอบครัว

1) ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว เป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานชีวิต และจิตใจของบุคคล โดยครอบครัวในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครอบครัวหมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยา และหมายรวมถึงลูกด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 26)

สุพัตรา สุภาพ กล่าวว่ครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยทางสายโลหิตหรือการรับเลี้ยงดู (บุตรบุญธรรม) มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยาเป็นพ่อแม่ ลูกชายลูกสาว พี่น้อง โดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมั่นคงที่สุด เพราะมนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีครอบครัว มีการเกิดและเติบโตในครอบครัว ได้รับสภาพและบทบาทตลอดจนสิทธิและหน้าที่ทางสังคมจากครอบครัว (สุพัตรา สุภาพ, 2539: 65-66)

สนธิ สมัครการ กล่าวว่ ครอบครัวเป็นกลุ่มของญาติกลุ่มหนึ่งที่มีความใกล้ชิดสนิทกันอยู่ร่วมกันหรืออยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน โดยตามปกติแล้วครอบครัวจะทำหน้าที่เบื้องต้นในการสนองความต้องการพื้นฐาน (basic need) ของมนุษย์ ทั้งนี้หน้าที่บางประการของครอบครัวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรม และอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นญาติของสมาชิกแต่ละครอบครัว (สนธิ สมัครการ, 2539: 4)

วรรณภรณ์ โภคภิรมย์ ได้แบ่งอธิบายครอบครัวออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางด้านจิตวิทยา มองว่าครอบครัวเป็นกลุ่มปฐมนุญมีเพราะมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกของคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ในขณะเดียวกันมุมมองทางสังคมวิทยา ซึ่งกล่าวถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนรวมถึงมีการถ่ายทอดพฤติกรรมให้แกกันและกัน อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว (วรรณภรณ์ โภคภิรมย์, 2545: 6)

จากความหมายของ “ครอบครัว” ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นนิยามคำว่า “ครอบครัว” ที่มีความหมายแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สภาพสังคมปัจจุบันวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมและกำลังก้าวสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีหรือโลกดิจิทัล ทำให้เกิดรูปแบบของครอบครัวที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า “ครอบครัว” เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญ เป็นกลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยมีสามี ภรรยา และอาจมีบุตร เป็นองค์ประกอบสำคัญหรือเป็นสมาชิกหลักของครอบครัว มีการพบปะปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีความผูกพันกันทางจิตใจและอารมณ์ในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชาย ลูกสาว เป็นพี่ เป็นน้องตลอดจนมีการถ่ายทอดแบบวัฒนธรรมและพฤติกรรมระหว่างกันภายในครอบครัว มีการพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กันตามกฎหมายและทางสายโลหิตด้วย

2) ความสำคัญของครอบครัว

จากความหมายที่ฟังจะเข้าใจได้ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าครอบครัวมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นกลุ่มคนและเป็นสถาบันทางสังคม โดย สามารถปฏิบัติภารกิจทั้งต่อสมาชิกในครอบครัวและต่อสังคมส่วนรวม นับเป็นพลังหลักในการสร้างสันติสุข ให้กับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศในวงกว้าง ดังนี้

2.1) ความสำคัญต่อการวางรากฐานคุณภาพบุคคล

เนื่องจากครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์สมาชิกใหม่ (reproduction) เป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรก เป็นแหล่งพักพิงที่สมาชิกแต่ละคนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิด มีการถ่ายทอดแบบแผนวัฒนธรรมของครอบครัวให้กับสมาชิกจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสถาบันพื้นฐานที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ด้วยการหล่อหลอมเลี้ยงดูให้เด็กเรียนรู้และมีพัฒนาการรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ บุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย เด็บโตเป็นคนดีมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น มีจิตใจเอื้ออาทร มีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง มีสันติสุข ทั้งนี้การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่และสมาชิกผู้ใหญ่ในครอบครัวจะเป็นการเรียนรู้ที่ดียิ่งสำหรับเด็ก

2.2) ความสำคัญต่อการเกื้อหนุนชุมชน

ครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอันเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากที่สุด ครอบครัวที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนหนึ่งๆ ย่อมมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวด้วยกันและครอบครัวกับบุคคลแวดล้อมในชุมชน เป็นเครือข่ายครอบครัวในชุมชนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตและการดำรงอยู่ของชุมชน

2.3) ความสำคัญต่อการอยู่รอดของสังคม

ครอบครัวมีความสำคัญต่อสังคมในฐานะเป็นตัวกลางที่เชื่อมสังคมเข้ากับบุคคล โดยครอบครัวทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามครรลองของสังคมผ่านการอบรมขัดเกลาทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยสังคมได้กำหนดแบบแผนหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคคล เพื่อการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคม

2.4) ความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศชาติ

เนื่องจากประเทศประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมจำนวนมากไม่ว่าจะเป็น สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา รวมทั้งสถาบันครอบครัว หากสถาบันใดสถาบันหนึ่งไม่สามารถทำหน้าที่ได้ย่อมมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของประเทศในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัวที่สามารถสะท้อนถึงความเป็นมั่นคงเข้มแข็งของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี (ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์, 2540: 57-66)

3) บทบาทของผู้หญิงต่อครอบครัว

จากความหมายและความสำคัญของครอบครัวดังที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงอันเป็นตัวแสดงสำคัญของสถาบันครอบครัวทั้งในฐานะภรรยาและผู้นำครอบครัว ผู้จัดการรายได้ของครอบครัว ตลอดจนบทบาทของแม่อันเป็นฐานะสำคัญของผู้หญิง

3.1) ผู้หญิงในฐานะภรรยาและผู้นำครอบครัว ภรรยาถือว่าเป็นคูชีวิตของผู้ชาย เป็นผู้ที่คอยให้การสนับสนุนและเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของครอบครัว ช่วยบรรเทาความเครียดของสามีและรักษาความสงบเรียบร้อยในครัวเรือน

3.2) ผู้หญิงในฐานะผู้จัดการรายได้ของครอบครัว เนื่องจากบางครั้งผู้ชายอาจไม่มีความสามารถในการบริหารจัดการเงินได้ดีเท่ากับผู้หญิง ผู้หญิงจึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลบริหารรายรับรายจ่ายไม่ให้เกินกำลังของครอบครัว คอยดูแลความสะอาดสวยงาม กำจัดความฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น

3.3) ผู้หญิงในฐานะผู้เป็นแม่ ภาระทั้งหมดของการเลี้ยงดูบุตรส่วนใหญ่จะตกมาอยู่ที่ผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการอบรมสั่งสอน เลี้ยงดูบุตรทั้งที่เป็นพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนส่งเสริมให้บุตรมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีผลต่อการกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของบุตรที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมในอนาคตได้อย่างมีความสุข (มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว, 2562: ออนไลน์)

ดังนั้นมนุษย์ซึ่งมีการอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคม และมีการจัดระเบียบทางสังคม โดยกลุ่มทางสังคมขั้นพื้นฐานที่เล็กที่สุดซึ่งเป็นกลุ่มเริ่มต้นของมนุษย์คือ ครอบครัว ดังนั้นครอบครัวจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นวิถีที่กำหนดให้มนุษย์ดำเนินชีวิต

ต่อไปได้ผ่านการขัดเกลาในหลายลักษณะเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้เจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม รวมไปถึงอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยา เพื่อให้มนุษย์ดำรงอยู่ในสังคมได้ ขณะเดียวกันครอบครัวให้ความรัก ความอบอุ่น สนองความต้องการทางจิตใจ และผลิตสมาชิกใหม่ที่มีคุณภาพให้แก่สังคมต่อไป

2.3.2 ความหมายและความรุนแรงในครอบครัว

1) ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว

ความสำคัญของสถาบันครอบครัวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหากมีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางลบของสมาชิกในครอบครัวได้ และยังนำไปสู่ความเสียหายของสังคมและประเทศในอนาคตอีกด้วย จึงมีความจำเป็นอย่างมากในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว โดยมูลนิธิผู้หญิง ได้ให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวว่า หมายถึง การกระทำร้ายกันทั้งทางร่างกายและจิตใจระหว่างสมาชิกในครอบครัวโดยรูปแบบและระดับความรุนแรงที่แตกต่างกันตั้งแต่การทะเลาะโต้เถียงไปจนถึงการทำร้ายด้วยอวัยวะหรืออาวุธและรุนแรงถึงการฆ่าชีวิต (มูลนิธิผู้หญิง, 2532: 5) โดยพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงโดยปกติ (Normal Violence) หมายถึง การตั้งใจหรือรับรู้ว่าตั้งใจกระทำให้เกิดการเจ็บปวดหรือบาดเจ็บต่อผู้อื่น เป็นการพิจารณาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงจากความตั้งใจของผู้กระทำ จึงเป็นการให้ความหมายพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงที่ไม่ชัดเจน เนื่องจากการพิจารณาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของผู้กระทำแต่ละคน และ ความรุนแรงที่เกินกว่าเหตุ (Abusive Violence) หมายถึง การกระทำเกินกว่าเหตุที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเจ็บปวดหรือได้รับบาดเจ็บ เป็นการพิจารณาการใช้ความรุนแรงจากบุคคลภายนอกโดยไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ (ปสาธณีย์ สิทธิสรเดช, 2542: 20)

2) ประเภทของความรุนแรงในครอบครัว

จากความหมายและประเภทความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวจะเห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายลักษณะหรือมีหลากหลายรูปแบบ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในครอบครัวอย่างครอบคลุม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่ถูกต้อง ทั้งนี้โชติมา กาญจนกุล ได้แบ่งรูปแบบความรุนแรงในครอบครัว จากการศึกษาการทำร้ายร่างกาย ไว้ดังต่อไปนี้

2.1) การทำร้ายร่างกาย (Physical Abuse) เป็นลักษณะการใช้ความรุนแรงในครอบครัวโดยการใช้กำลังหรือเครื่องมือ (อาวุธ) ชนิดใดชนิดหนึ่ง กระทำต่อร่างกายจนได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต

ซึ่งในกรณีที่ยังไม่เสียชีวิตให้สังเกตจาก 3 จุดหลัก คือ ศรีษะ ท้อง และกระดูก โดยหากมีการกระทำที่ใกล้เคียง 3 จุดดังกล่าวให้ถือว่าเป็นการทำร้ายร่างกาย

2.2) การทำร้ายจิตใจ เป็นลักษณะการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ที่เกิดจากการใช้ภาษาากาย และภาษาท่าทางทำให้เกิดความเจ็บใจ เสียใจ ด้วยกริยาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการนิ่งเฉย ทำหูทวนลม การผลุน ผลันออกจากห้องหรือออกจากบ้าน การร้องไห้ การใช้เสียงเข้าข่ม พุดหรือเถียงเสียงดัง การพูดประชดประชัน ดูถูก ต่ำว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย

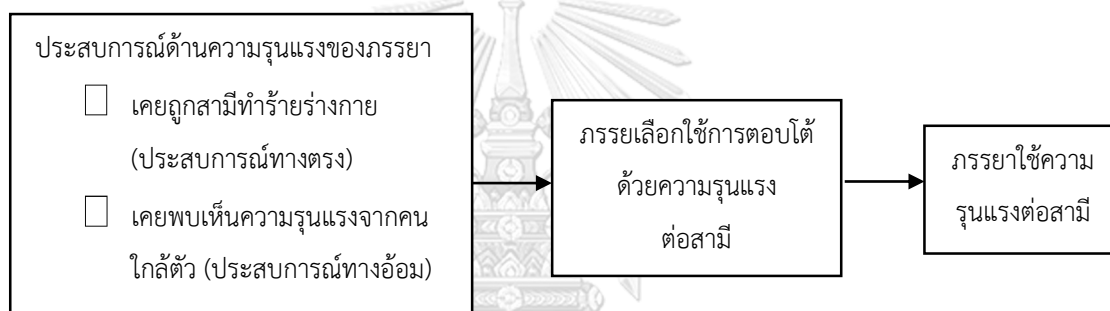
2.3) การล่วงเกินทางเพศ (Sexual Abuse) คือการใช้ร่างกายหรือเครื่องมือชนิดใดชนิดหนึ่งไป กระตุ้นอวัยวะใดอวัยวะหนึ่งที่ไวต่อความรู้สึกทางเพศเพื่อเจตนาให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ที่ทำร้ายจิตใจและอารมณ์ (Emotional Abuse) พฤติกรรมที่เข้าข่ายการล่วงเกินทางเพศ (Sexual Harassment) โดยตามหลักสากลซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศและองค์การสหประชาชาติใช้อธิบายถึง พฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศที่ผู้ถูกกระทำหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อไม่พึงปรารถนา (Unwelcome) และไม่ต้องการ (Unwanted) ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางวาจา กิริยา ท่าทาง การจับต้องร่างกาย (โชติมา กาญจนกุล, 2540: 659)

2.3.3 ผู้หญิงและกระบวนการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

จากแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ทราบและเข้าใจความหมาย บริบทหรือปัจจัยอันนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว และลักษณะความรุนแรงในครอบครัวในรูปแบบต่างๆ ที่อาจส่งผลหรือเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงที่มีประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวกระทำคามผิดได้ ดังการศึกษาของวิลาสินี พนานครทรัพย์ เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ : เสียงของผู้หญิง ประเด็นการจัดการกับปัญหาของผู้หญิง พบว่าผู้หญิงมีการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัว โดยการแยกทางและการฆ่าสามี ในขณะที่รูปแบบการยุติปัญหาโดยฆ่าสามีเป็นวิธีที่ผู้หญิงไม่ได้ตั้งใจให้เกิด ไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่าการกระทำของเขาจะทำให้สามีถึงแก่ความตาย (กรมสุขภาพจิต, 2559: ออนไลน์) สอดคล้องกับทฤษฎีวงจรความรุนแรง (The Cycle of Violence Theory) ซึ่งเป็นลักษณะของการที่ผู้หญิงถูกทำร้ายซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งการที่ผู้หญิงตกอยู่ภายใต้วงจรความรุนแรงหรือยอมถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากสามีซ้ำแล้วซ้ำอีกนั้น เนื่องจากผู้หญิงเรียนรู้ว่าไม่สามารถที่จะช่วยตนเองได้จากผู้หญิงได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยถูกกระทำมาอย่างต่อเนื่องและไม่รู้วิธีในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องจึงต้องยอมทนต่อความรุนแรงมาอย่างยาวนาน เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหที่ภรรยายอมจำนนต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นแต่หากภรรยาได้รับแรงกดดันหรือมีเหตุปัจจัยที่ผลักดันให้ปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นมากจนไม่สามารถทนต่อไปได้อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีอื่นๆ ตามที่แต่ละบุคคล

ตัดสินใจ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเลือกการตอบสนองความรุนแรงที่เคยได้รับนั้น การแสดงความรุนแรงกลับ ดังเช่นการศึกษาของ นฤมล โพธิ์แจ่ม เรื่อง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : กรณีภรรยาฆ่าสามี ศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกาได้อธิบายถึงการการตอบโต้กลับด้วยการใช้ความรุนแรงของภรรยา ที่ทำการทำร้ายสามีของตนนั้น เนื่องจากภรรยามีประสบการณ์ความรุนแรงทางตรงจากการถูกระทำ ความรุนแรงจากสามี หรือบางกรณีอาจได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจากการเป็นผู้พบความรุนแรงใน วัยเด็ก ดังนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งในครอบครัวขึ้น ภรรยาผู้เคยมีประสบการณ์ความรุนแรงใน ครอบครัวมาก่อนจึงเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมโดยใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหา (นฤมล โพธิ์แจ่ม, 2559: 101-102) ซึ่งสามารถศึกษาได้ตั้งแต่แผนภาพการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรสตั้ง ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส

ที่มา: นฤมล โพธิ์แจ่ม, ม.ป.ป: 101-102

จากแนวคิดความรุนแรงในครอบครัวและข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ความรุนแรงในสังคม ดังกล่าว จะเห็นว่าความรุนแรงภายในครอบครัวเป็นสถานการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้กับทุกครอบครัว ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวจะมีการจัดการกับความรุนแรงหรือแรงปะทะระหว่างกันได้อย่างไรให้เหมาะสมและไม่นำไปสู่ความสูญเสีย หรือไม่มีใครต้องตกเป็นเหยื่อแห่งความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งมีโอกาสที่ผู้ตกเป็นเหยื่อต้องสูญเสียชีวิต หรือหากต้องเป็นเหยื่อซ้ำแล้วซ้ำอีกอาจเปลี่ยนสถานะของเหยื่อไปสู่ผู้ประกอบอาชญากรรมได้

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการที่ผู้หญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวจนสูญเสียการควบคุมตนเองเป็นเหตุให้ผู้หญิงบันดาลโทสะ และแสดงความก้าวร้าวออกไปโดยที่ไม่รู้ตัวเพื่อการป้องกันตนเองได้ เมื่อคิดว่าตนเองตกอยู่ในอันตรายโดยจากการศึกษากรณีผู้หญิงฆ่าสามีในเมือง วิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย ปี 1985-1995 พบว่า เหตุผลของการฆ่าสามีเพื่อป้องกันตนเองจากการถูกละเมิดรุนแรงมีมากถึงร้อยละ 59 ซึ่งเคยถูกสามีกระทำความรุนแรงสะสมมาเป็นเวลานานตลอดระยะเวลาที่ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมา และมีหลายกรณีที่เคยถูกสามีข่มขู่ว่าจะฆ่า ผู้หญิงจึงรู้สึกหวาดกลัว และคิดว่าจะไม่มีทางหลบหนีได้ จึงตัดสินใจฆ่าสามีเพื่อป้องกันตนเอง (Kirkwood. D, 2003: 152-172)

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย ปสาธนีย์ สิทธิสรเดชได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ภรรยาฆ่าสามี โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกกรณีผู้หญิงฆ่าสามี จำนวน 10 ราย พบว่ามีผู้หญิงจำนวน 8 รายเคยถูกสามีทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจมาก่อน ซึ่งมีผู้หญิงที่ฆ่าสามีในทันทีที่ทำร้ายร่างกาย 1 ราย นอกจากนั้นฆ่าสามีภายหลังจากที่ถูกทำร้ายสะสมมาเป็นเวลานาน จนทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่ามีหนทางที่จะหลบหนีจากการถูกทำร้ายได้ ผู้หญิงจึงฆ่าสามี (ปสาธนีย์ สิทธิสรเดช, 2542: 162-165) นอกจากนี้ยังพบข้อเท็จจริงว่า การฆ่าไม่ใช่วิธีการเดียวที่ผู้หญิงใช้ในการป้องกันตนเองจากการถูกสามีทำร้ายแต่ผู้หญิงหลายคนได้พยายามที่จะยุติความรุนแรง และป้องกันตนเองโดยการขอความช่วยเหลือจากภายนอกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ขอให้เพื่อน คนในครอบครัวช่วยเหลือหรือไปแจ้งความกับตำรวจแต่ก็ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจึงนำไปสู่การกระทำผิดได้ (วิลาวัลย์ ซาตา, 2556: 34) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจุดบกพร่องของสังคมและกระบวนการยุติธรรมที่มีส่วนทำให้ผู้ตกเป็นเหยื่อเปลี่ยนไปสู่ผู้กระทำผิด ดังนั้นจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเพื่อทำการพิจารณาเพื่อหาหาแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากนี้การที่ผู้หญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปสู่ผู้กระทำผิดจากแนวคิดเรื่องเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวดังที่กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นว่าประเด็นเรื่องการทำร้ายผู้หนึ่งเพราะถูกกดขี่ ช่มเหง เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะเป็นปัจจัยอันนำไปสู่การกระทำผิดของผู้หญิงได้ โดยเป็นประเด็นที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยม ซึ่งในช่วงประมาณ 200 ปีที่ผ่านมาสังคมของมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ การก่อเกิดและการยอมรับในเรื่องสิทธิมนุษยชน การให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งได้รับโอกาสทางการศึกษา เช่นเดียวกับผู้ชาย รวมถึงการยอมรับการทำงานนอกบ้านในอาชีพต่างๆ ของผู้หญิงอย่างเท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามต่อความเชื่อในอดีตที่มองว่าผู้หญิงมีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าผู้ชายซึ่งมีความแตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ นำไปสู่การตั้งคำถามเพื่อหาคำอธิบาย จึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงความเชื่อตลอดจนสภาพแห่งความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศซึ่งต่อมาเรียกโดยรวมว่าสตรีนิยม (Feminism) (เย็นจิตร ถิ่นขาม, 2555: 159)

Acker กล่าวว่า สตรีนิยมประกอบด้วยฐานความคิด 3 ประการหลัก ได้แก่ ประการแรกการที่ผู้หญิงถูกขูดรีด ถูกลดคุณค่า และถูกกดขี่ ประการที่สอง มีการดำเนินการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่หรือถูกกระทำ และประการที่สาม ใช้แนวคิดก้าวหน้า ไม่ยึดติดขนบความคิดแบบเก่าซึ่งเพิกเฉย หรือสนับสนุนหาเหตุผลเพื่อใช้ในการกดขี่ผู้หญิง (Acker.J, Barry.K, & Esseveld.J, 1983: 423-435) สำหรับประเทศไทยขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีไทยได้มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพตั้งแต่ระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งเริ่มปรากฏเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 4

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่ากฎหมายเก่าไม่ยุติธรรม เช่น การขายเมียหรือการบังคับให้ลูกสาวแต่งงานโดยไม่เต็มใจจึงโปรดเกล้าฯ ให้เลิกเสียและต่อจากนั้นก็ได้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายมาโดยตลอด โดยเฉพาะกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสตรีไทยส่วนใหญ่จะได้รับการพัฒนาและได้รับโอกาสทางกฎหมายในทางปฏิบัติของโลกแห่งความเป็นจริงปัจจุบันนี้ยังคงมีการกีดกันและปิดกั้นโอกาสสำหรับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้แนวคิดทางสตรีนิยมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดกระแสหลักที่มีอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเสรีนิยม ลัทธิมาร์กซ์ จิตวิเคราะห์ หรือแนวคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งนักสตรีนิยมได้นำแนวคิดดังกล่าวมาขยายความและปรับปรุงให้กลายเป็นกรอบทฤษฎีที่กว้างขึ้นนำไปใช้อ้างอิงได้ โดยแบ่งแนวคิดสตรีนิยมออกเป็นหลายสำนักคิดตามแนวคิดดังกล่าว

จากการศึกษาของวิลาวณีย์ ซาดา ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง ประสบการณ์การฆ่าสามีหรือ คู่ครองของผู้หญิงด้วยแนวคิดสตรีนิยมผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงมีแบบแผนของการฆ่าสามีหรือคู่ครอง 2 ลักษณะ ได้แก่ ผู้หญิงที่ยอมรับว่าตนเองฆ่าสามี และผู้หญิงที่ปฏิเสธว่าตนเองไม่ได้ฆ่าสามีแต่ถูกกล่าวหาว่าฆ่า ผู้หญิงกลุ่มแรกให้เหตุผลว่าตัดสินใจฆ่าสามีเพราะถูกสามีกระทำละเมิดเป็นเวลายาวนานจนกระทั่งถูกกระทำซ้ำอีกครั้งจนทนไม่ไหวจึงตัดสินใจฆ่าสามีเพื่อยุติปัญหา ส่วนผู้หญิงกลุ่มที่สองก็เคยมีประสบการณ์การถูกสามีกระทำและถูกกดขี่มาก่อนเช่นเดียวกัน แต่ไม่เคยมีความคิดหรือมีเจตนาจะฆ่าสามีแต่จากบริบทแวดล้อมและความสัมพันธ์กับสามีจึงทำให้ถูกตัดสินใจว่าผู้หญิงฆ่าสามี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงทุกคนเคยมีประสบการณ์การถูกสามีกระทำร้าย เอาเปรียบ และถูกกดขี่มาก่อน ทั้งการถูกทำร้ายร่างกาย การถูกด่าว่า การถูกดูหมิ่น การถูกทอดทิ้ง การถูกข่มขู่เรียกทรัพย์สินทอง การไม่ได้รับการช่วยเหลือรับผิดชอบภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ การไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ การถูกควบคุมทรัพย์สิน การถูกนอกใจไปมีผู้หญิงคนอื่น การถูกพยายามจะฆ่าและถูกข่มขู่ว่าจะฆ่าเมื่อผู้หญิงตกเป็นเหยื่อการกระทำของสามีผู้หญิงพยายามจะหาวิธีการจัดการกับปัญหา โดยได้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลายวิธี ทั้งการอดทนนิ่งเฉย การต่อสู้ตอบโต้ การเจรจาด้วยเหตุผล การแยกไปอยู่ที่อื่น การแยกทางและหย่าร้าง ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้ทำให้ปัญหายุติลงได้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ระบบชายเป็นใหญ่เข้าไปมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกสามีกระทำ และกดขี่มาโดยตลอด การควบคุมความคิดและตัวตนของผู้หญิง ตลอดจนควบคุมการตัดสินใจฆ่าสามี ซึ่งไม่ได้เป็นการตัดสินใจจากอำนาจและตัวตนของผู้หญิงอย่างแท้จริง แต่เป็นการตัดสินใจเพราะหมดสิ้นหนทางไม่มีทางเลือกอื่น (วิลาวณีย์ ซาดา, 2556: 38)

จากการศึกษาดังกล่าวจึงนำมาสู่แนวทางในการศึกษาเรื่อง การปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ของผู้ศึกษาซึ่งได้นำแนวคิดสตรีนิยมแนวก้าวหน้าหรือแนวคิดสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคนมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื่องจากแนวคิดสตรีนิยมแนวก้าวหน้าหรือแนวคิดสตรีนิยมสายถอนรากถอนโคนที่เชื่อในเรื่องชายเป็นใหญ่ (Patriarchy)

ซึ่งหมายถึง ระบบของโครงสร้างสังคมและแนวการปฏิบัติที่ผู้ชายมีความเหนือกว่า กดซ์และเอารัดเอาเปรียบผู้หญิง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นระบบที่ผู้ชายมีความเหนือกว่าผู้หญิงในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรม ซึ่ง Walby กล่าวว่า สายถอนรากถอนโคนที่เชื่อในเรื่องชายเป็นใหญ่ คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์หญิงชายที่ไม่เสมอภาคว่าผู้ชายเป็นกลุ่มที่ใช้อำนาจ ส่วนผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ถูกใช้ประโยชน์ และมีสถานะเป็นรองจากผู้ชาย ระบบของการใช้อำนาจที่เกิดขึ้น (Walby.S, 1990: 3)

กลุ่มแนวคิดนี้ให้ความสนใจสถานะที่เป็นรองของผู้หญิงและมองว่าความเป็นรองที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากความต้องการเหนือกว่าหรือการแสดงอำนาจของผู้ชาย ดังเช่นที่มีความเชื่อหรืออุดมการณ์เรื่องชายเป็นใหญ่ซึ่งได้พยายามสร้างความชอบธรรมต่อความเหนือกว่าของผู้ชายและทำให้ความเหนือกว่านี้ดำรงอยู่ในความเชื่อของคนในสังคมผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการมีอิทธิพลและการอยู่ใต้อิทธิพล ซึ่งภาวะผู้ชายเป็นใหญ่สามารถพิจารณาได้ 2 ประเด็น ได้แก่ อำนาจของผู้ชายในการควบคุมของผู้หญิงในเรื่องเพศและศักยภาพในการสืบพันธุ์ของผู้หญิง ซึ่งในประเด็นนี้จะศึกษาในด้านความรุนแรงของสตรีในครอบครัว ที่ผู้หญิงถูกทำร้ายจากชายผู้เป็นสามีโดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศ ตามลักษณะความรุนแรงในครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว และในอีกหนึ่งประเด็น คือสาเหตุของความก้าวร้าวของผู้ชายด้วยความเชื่อในเรื่องการมีพลังกำลังเหนือผู้หญิงการเรียกร้องและคุ้มครองสิทธิสตรีเพื่อลดความเชื่อในเรื่องชายเป็นใหญ่ในสังคม ประกอบกับแนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism) ซึ่งเป็นสำนักคิดแรกและเป็นแนวคิดกระแสหลักของสตรีนิยมซึ่งได้รับอิทธิพลเป็นอย่างสูงมาจากแนวคิดเสรีนิยมซึ่งให้ความสำคัญกับความเสมอภาคของมนุษย์โดยเฉพาะในทางกฎหมาย และความมีเหตุผลของมนุษย์แต่ละคนส่งผลให้นักสตรีนิยมสายเสรีนิยมพยายามส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้หญิงเป็นคนมีเหตุผลเข้มแข็งปรับปรุงตัวเองให้เหมือนกับผู้ชาย ไม่ใช่อารมณ์ไม่แสดงความอ่อนแอ และเชื่อว่าผู้หญิงและผู้ชายไม่มีความแตกต่างกันเนื่องจากมนุษย์เหมือนกัน ดังนั้นผู้หญิงควรมีโอกาสที่จะทำทุกอย่างให้ได้เหมือนผู้ชาย เพราะเชื่อว่าถ้าผู้หญิงมีโอกาสที่เท่าเทียมแล้ว ผู้หญิงจะเป็นเหมือนผู้ชายได้ทุกอย่าง มีการปรับตัวเอง ไม่จำเป็นที่จะแต่งกายหรือแสดงท่าทางตลอดจนการคิด อารมณ์ให้เหมือนผู้ชาย ที่ส่วนใหญ่มีความก้าวร้าวการเก็บกดทางอารมณ์ที่มีความเชื่อว่าผู้หญิงมีความเท่าเทียมกับผู้ชาย มีโอกาสที่จะทำทุกอย่างให้ได้เหมือนผู้ชายดังนั้นการที่ภรรยาที่มีความเชื่อตามทฤษฎีดังกล่าวจึงอาจนำไปสู่การเลือกใช้วิธีการโต้ตอบความรุนแรงที่เคยถูกสามีกระทำด้วยการใช้ความรุนแรงด้วยเช่นกัน

สรุปได้ว่าการกดขี่ผู้หญิงจากแนวคิดสตรีนิยมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Sigmund Freud เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้หญิง พบว่ากายวิภาคเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่างๆ ของผู้หญิง โดยกล่าวว่า ผู้หญิงที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นเพราะผู้หญิงมีความพยายามที่จะแสดงบทบาทของความเป็นชาย เพื่อลดความรู้สึกด้อยต่ำของตนเอง ทำให้มีการแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ซึ่ง

Freud เชื่อว่าสิ่งนี้เป็นสาเหตุให้ผู้หญิงมีความอิจฉาริษยา และความคิดที่จะแก้แค้น ดังนั้นผู้หญิงจึงพยายามหาสิ่งทดแทนความต้องการของตนเอง แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ซึ่ง Freud ได้เสนอให้มีการปรับบทบาททางเพศของผู้หญิงเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการกระทำผิดของผู้หญิง (ปสาธรณีย์ สิทธิสรเดช, 2542: 189) จากแนวคิดสตรีนิยมดังกล่าวที่ยังคงแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าจะเป็นสาเหตุหลักต้นให้เกิดการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงอันเกิดจากการถูกใช้ความรุนแรงในครอบครัวโดยผู้เป็นสามีได้ ซึ่งสาเหตุในการกระทำผิดอันเนื่องจากการที่ผู้หญิงได้รับแรงกดดันจากแนวคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ ส่งผลให้ผู้หญิงถูกกระทำ กดขี่จากผู้เป็นสามีอย่างต่อเนื่อง เมื่อได้รับอิทธิพลจากแนวคิดสตรีนิยมที่กำลังแพร่หลายในสังคมไทยจึงปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้หญิงให้ลุกขึ้นสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพของตนเองที่มีความเท่าเทียมกับผู้ชาย ส่งผลให้ผู้หญิงบางรายเลือกแก้ปัญหาการถูกกระทำ ความรุนแรงด้วยการใช้ความรุนแรงเฉกเช่นดังที่เคยถูกกระทำมานั้น ดังนั้นแนวคิดสตรีนิยมจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าจะนำมาประกอบในการพิจารณาการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงที่มีประวัติการถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกรมราชทัณฑ์ในการหาวิธีทาง หรือมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการกระทำผิดสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มดังกล่าวรวมถึงผู้หญิงที่ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวรายอื่นๆ ในสังคมได้ในอนาคต

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้หญิงที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

การกระทำผิดของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว นับว่าเป็นการกระทำผิดที่ผู้ตกเป็นเหยื่อพลัดผันชีวิตตนเองจากการตกเป็นเหยื่อผู้กระทำผิด การที่เพศหญิงซึ่งคนในสังคมส่วนใหญ่มองว่าเป็นเพศสภาพที่อ่อนแอและบอบบางนั้นเปลี่ยนมาสู่ผู้กระทำ ความรุนแรงในสังคมย่อมมีมูลเหตุจูงใจหลายสาเหตุ ในการประกอบการตัดสินใจก่อนกระทำ ความผิด และหนึ่งในสาเหตุที่สืบเนื่องมาจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนโดยเฉพาะการถูกกระทำจากสามี และมีแนวคิดที่อธิบายถึงสาเหตุการกระทำผิดของผู้หญิงหลากหลายแนวคิด เช่น แนวคิดทางชีววิทยา แนวคิดทางจิตวิทยา แนวคิดทางสังคมวิทยาและอาชญาวิทยา และแนวคิดอื่นๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความผิดปกติทางจิตใจ (abnormal of mind)

ความเชื่อที่ว่าเมื่อผู้หญิงมีภาวะบกพร่องหรือผิดปกติทางจิตใจ (abnormal of mind) ผู้หญิง จะไม่สามารถควบคุมการแสดงออก และความรู้สึกนึกคิดของตนได้และนำไปสู่การฆ่าสามีโดยไม่รู้ตัว โดยความผิดปกติหรือความบกพร่องทางจิตใจถูกนำไปใช้กับกรณีที่มนุษย์มีการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ น้อยลง หรือภาวะที่บุคคลไม่อาจตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ได้ตามปกติเนื่องจากมนุษย์มีความเจ็บป่วยทางจิตใจ (mental illness) ทำให้เกิดความบกพร่องในการใช้เหตุผล การรับรู้สิ่งที่ถูกและสิ่งที่ผิดหรือ ทำให้ความสามารถในการควบคุมสิ่งการต่อสิ่งต่างๆ ผิดพลาดได้ (Marilyn. K, 1993: 3) นอกจากนี้ได้ มีงานวิจัยอีกหลายงานที่นำแนวคิดความผิดปกติทางจิตใจไปใช้ในการศึกษากรณีภรรยาฆ่าสามี โดย อธิบายว่าเมื่อผู้หญิงมีภาวะความผิดปกติทางจิตใจ หรือมีความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ลดลง จะส่งผลให้สภาพจิตใจของผู้หญิงผิดปกติได้โดยไม่รู้ตัว หรือฆ่าสามีโดยไม่ได้ไตร่ตรองไว้ก่อน (Carline. A, 2006: 303-335)

การศึกษาของ ขนิษฐา บำเพ็ญผล ซึ่งได้ทำการศึกษาผู้ป่วยนิติจิตเวชคดีฆ่าคู่สมรสโดยศึกษา ย้อนหลังจากแพ้มเวชระเบียนโรงพยาบาลนิติจิตเวช พบว่าร้อยละ 73 เป็นคดีสามีฆาภรรยาและ ร้อยละ 27 เป็นคดีภรรยาฆ่าสามีซึ่งมีเหตุจูงใจในการฆ่าเนื่องจากโรคจิตเภทชนิดหวาดระแวงมากที่สุด ร้อยละ 56.8 รองลงมาคือกลุ่มที่ไม่พบว่าวิกลจริต ร้อยละ 21.6 แต่มีความผิดปกติในจิตใจ บางอย่างซ่อนเร้นอยู่ทำให้มีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ (สุพรรณณี แสงรักษา, 2546: 126-128) ซึ่ง สาเหตุความผิดปกติของจิตใจมีความสอดคล้องกับแนวคิดผู้หญิงถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัว กระทำผิด หรือ Battered Woman Syndromes ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1970-1980 ที่ เกิดจากความสนใจของนักวิชาการชาวอเมริกันในการทำวิจัยที่เกี่ยวกับจิตวิทยาในกรณีเหยื่อที่ถูก กระทำทารุณแรงในครอบครัว และนำมาสู่การต่อสู้คดีในทางกฎหมายของผู้หญิงที่ถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัวหรือถูกทำร้ายเป็นระยะเวลาอันยาวนานและขาดกรรมสามีในประเทศอังกฤษ โดย “Battered Woman Syndrome” หรือ BWS เป็นคำที่ใช้ในการต่อสู้ของจำเลยในคดีซึ่งมีหลักฐาน สนับสนุนทางการแพทย์ว่าอาการดังกล่าวเป็นอาการผิดปกติทางจิตของจำเลยซึ่งในทางกฎหมายได้ นำไปเป็นข้อต่อสู้เพื่อลดโทษ

ประเทศไทยได้นิยามความหมายของ ผู้หญิงถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัวกระทำผิด (Battered Woman Syndrome) ไว้ว่าหมายถึง สภาวะความตึงเครียดที่เกิดขึ้นภายหลังการถูก ทารุณกรรม ดังนั้นการที่ผู้กระทำผิดหญิงตัดสินใจในการกระทำผิดอาจมีสาเหตุมาจากมีประสบการณ์ ถูกทำร้ายบ่อยครั้งซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนก่อให้เกิดอาการที่เรียกว่า Battered Woman Syndrome ได้ (พวงทอง เครื่องมั่งกร และคณะ, 2554: 42) ดังที่จะเห็น ชาวอเมริกัน วิล ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อนหญิง ได้ กล่าวถึงปัจจัยที่ผู้หญิงฆ่าสามีนั้นส่วนหนึ่งมาจากถูกกระทำด้วยความรุนแรงต่อร่างกายอย่างต่อเนื่อง (กรมสุขภาพจิต, 2559: ออนไลน์) และจากการเก็บรวบรวมสถิติข่าวความรุนแรงในครอบครัวมูลนิธิ หญิงชายก้าวไกล พบว่าในกรณีภรรยาฆ่าสามีนั้น ปัจจัยส่วนใหญ่มาจากการถูกสามีกระทำด้วยความ

รุนแรงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเครียด วิตกกังวล เก็บกด นอนไม่หลับ สิ้นหวังไม่สามารถเรียกร้องความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพื่อให้พ้นจากการถูกทำร้ายได้จึงได้ตอบด้วยการกระทำที่รุนแรงต่อต่อสามีได้สาเหตุหนึ่ง (ไทยพีบีเอสออนไลน์, 2556: ออนไลน์)

นอกจากนี้การศึกษาของปวีณี ไพรทองซึ่งศึกษาสาเหตุแห่งการกระทำผิด หรือมูลเหตุจูงใจในการที่ผู้หญิงฆ่าสามีกรณีเทียบเคียงกับอาการผู้หญิงถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวกระทำผิด (Battered Woman Syndromes) ที่มีการศึกษาในต่างประเทศมาพิจารณาพฤติกรรมการกระทำ ความผิดของหญิงที่กระทำต่อสามี เพื่อเป็นเหตุยกเว้นความผิด หรือเหตุผลโทษอันเป็นการนำ พยานหลักฐานทางจิตวิทยาเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดมาประกอบการกำหนดบทลงโทษแก่ผู้หญิงนั้น พบว่าการพิจารณาคดีความผิดกรณีอาการ Battered Woman Syndromes ในต่างประเทศถือว่าเป็นอาการที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) ซึ่งหมายถึง ความรุนแรงต่อร่างกาย ทางเพศ และการทำร้ายจิตใจจากบุคคลหนึ่ง ต่อบุคคลหนึ่ง (ปวีณี ไพรทอง, 2560: 98-107) ประกอบกับ นฤมล โพธิ์แจ่ม ซึ่งทำการศึกษาสาเหตุปัญหาความรุนแรงในครอบครัว: กรณีภรรยาฆ่าสามี โดยศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา พบว่า การตัดสินใจฆ่าสามีมีสาเหตุจากภรรยา ถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจมาก่อนโดยมีการทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ (นฤมล โพธิ์แจ่ม, 2559: 3-4) ตลอดจนการศึกษาของ กฤตยา อาชวนิจกุล กล่าวว่าเกือบทั้งหมดของผู้หญิงที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่องยาวนานจะเกิดอาการเครียดสะสม และมีความรู้สึกทรมานไม่ไหวพยายามหาทางออก แต่หมดหนทางในการแก้ปัญหา จึงนำไปสู่การกระทำผิดเพื่อเอาตัวรอด สอดคล้องกับในต่างประเทศ หากผู้ถูกกระทำต่อเนื่องยาวนานภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสามีภรรยา สิ่งที่จะเกิดขึ้น ตามมาคือสภาพที่ทำให้ไม่มีทางออก ยิ่งสามีกระทำรุนแรงต่อลูกด้วย หรือต่อคนอื่น เช่น พ่อแม่ ก็ยิ่ง ทำให้หมดหนทางจนนำมาสู่การกระทำผิดของผู้หญิง ดังนั้นความรุนแรงลักษณะนี้ จึงเป็นการกระทำ เพื่อต้องการเอาชีวิตรอดของผู้หญิง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2558: 3) จากแนวคิดและการศึกษา เกี่ยวกับอาการผู้หญิงถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวกระทำผิด (Battered Woman Syndromes) ดังกล่าวจะเห็นว่าการตัดสินใจกระทำผิดของผู้หญิงจำนวนไม่น้อยมีประสบการณ์ในการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนโดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดจากสามีของตน

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพิจารณาอาการของโรคที่ผู้หญิงถูกกระทำ ความรุนแรงใน ครอบครัวกระทำผิด (Battered Woman Syndrome) สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุที่นำไปสู่ การกระทำผิดของผู้หญิงและหาแนวทางในการปฏิบัติสำหรับกรมราชทัณฑ์สำหรับผู้ต้องขังหญิงใน กลุ่มดังกล่าวที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

2) ความผิดปกติทางบุคลิกภาพ (disorder personality)

บุคลิกภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม โดยเฉพาะบุคลิกภาพในการควบคุมตนเองที่ผิดปกติซึ่งการควบคุมตนเองของบุคคลที่ผิดปกติจะส่งผลกระทบต่อแสดงพฤติกรรมอาชญากรรมหรือการฆ่าคนตายได้ โดยบุคลิกภาพในการควบคุมตนเองแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ บุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองต่ำเกินไป (under controlled personality) และบุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองมากเกินไป (over controlled personality)

2.1) บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองต่ำเกินไป (under controlled personality) จะตอบโต้แสดงความก้าวร้าวออกไปในทันทีเมื่อถูกกระตุ้นยั่วทำท่าย หรือถูกคุกคามโดยไม่ได้มีการคิดทบทวนก่อน พฤติกรรมที่บุคคลประเภทนี้แสดงออกไปจะเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวที่ไม่รุนแรงมากแต่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง

2.2) บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองมากเกินไป (over controlled personality) จะเป็นผู้ที่มีการควบคุม ยับยั้งความก้าวร้าวของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดีเมื่อถูกกระตุ้นยั่วจะไม่ตอบสนองด้วยความรุนแรงจะเก็บอารมณ์โกรธสะสมไว้เป็นเวลานาน แต่เมื่อความอดทนจนถึงขีดสุดจะตอบสนองออกไปด้วยความก้าวร้าวที่รุนแรงจนสามารถทำให้คนอื่นเสียชีวิตได้ (Athens & Lonnie H, 1997: 2-3)

การที่ผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะการถูกสามีของตนกระทำร้ายได้ส่งผลให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกตึงเครียด น้อยใจ กัดดัน ไร้คุณค่า ซึมเศร้า ผิดหวัง และโกรธแค้น โดยความรู้สึกเหล่านี้ผู้หญิงไม่สามารถแสดงออกหรือระบายออกได้ เพราะถูกสังคมขัดเกลาไม่ให้ผู้หญิงแสดงความก้าวร้าวและความรุนแรง ความรู้สึกตึงเครียดจึงถูกสะสมเกิดเป็นความแค้นเมื่อไม่สามารถอดทนต่อไปได้ จึงระบายอารมณ์ความรู้สึกโกรธแค้นของตนเองออกมาเป็นความก้าวร้าวในระดับรุนแรง จนเกิดเป็นการกระทำผิดเนื่องจากผู้หญิงมีบุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองมากเกินไป (overcontrolled personality) หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้หญิงมีความเก็บกดทางอารมณ์มาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่นำแนวคิดบุคลิกภาพที่มีควบคุมตนเองมากเกินไป (over controlled personality) ศึกษาการแสดงพฤติกรรมความรุนแรงของผู้หญิงพบว่า 1 ใน 4 ของผู้หญิงที่แสดงความรุนแรงทั้งหมด 66 ราย มีบุคลิกภาพที่มีการควบคุมตนเองมากเกินไป ผู้มีความรู้สึกเก็บกดที่ไม่สามารถแสดงความรู้สึกออกไปได้ เมื่ออดทนไม่ไหวแล้วจึงระเบิดอารมณ์ออกมาเป็นพฤติกรรมที่รุนแรงสูงสุด (Robbin et al, 1995: 173-193)

กล่าวโดยสรุปแล้วแนวคิดเรื่องบุคลิกภาพที่ผิดปกติได้อธิบายการกระทำผิดของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้หญิงมีบุคลิกภาพที่ผิดปกติจากบุคคลทั่วไป ทั้งที่เป็นการควบคุมตนเองที่ต่ำเกินไป และการควบคุมตนเองที่มากเกินไปซึ่งทำให้ผู้หญิงรู้สึกเก็บกดและตอบสนองออกมาในรูปของความก้าวร้าวและการกระทำผิด

3) ทฤษฎีกลไกแห่งการควบคุม (Containment Theory)

ทฤษฎีกลไกแห่งการควบคุม (Containment Theory) ได้อธิบายพฤติกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายและพฤติกรรมก่อกวน โดยกลไกในการควบคุมประกอบด้วย 2 ลักษณะ ได้แก่ ระบบการควบคุมภายในและระบบการควบคุมภายนอก โดยยึดสมมติฐานว่าระบบการควบคุมภายในที่เข้มแข็งและกลไกภายนอกที่มีพลังสูงจะเป็นสิ่งขวางกั้นพฤติกรรมก่อกวนได้เกี่ยวกับองค์ประกอบระบบการควบคุมภายในและระบบการควบคุมภายนอกนั้นอาจจะพิจารณาได้

ระบบการควบคุมภายในส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยสิ่งที่เรียกว่า องค์ประกอบของความเป็นตัวตน (Self Components) เช่น การควบคุมตนเอง การมีแนวคิดที่ดี ความเข้มแข็งของจิตสำนึก ความมีสติสัมปชัญญะ ความอดทนสูง ความอดทนต่อสิ่งยั่วยุ ความรับผิดชอบ การมีจุดหมายปลายทาง ความสามารถหาสิ่งทดแทนที่จะทำให้เกิดความพอใจ ความสามารถหาเหตุผลลดความตึงเครียดได้ สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดภายในจิตใจ

ระบบการควบคุมภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยทางสังคมที่จะทำให้คนประพฤติดูอยู่ในขอบเขต ประกอบไปด้วยศีลธรรม ความเข้มแข็งของสถาบันที่ส่งเสริมในเรื่องแนวทางประพฤติ เป้าหมาย และความมุ่งหวังแห่งชีวิต สภาพทางสังคมที่เต็มไปด้วยความมีเหตุผลที่มีความหวัง และการมีโอกาสได้รับการยอมรับในสังคม (อภิรัฐ พุ่มกุมาร, 2541: 21)

ทฤษฎีกลไกในการควบคุมชี้ให้เห็นถึงข้อกำหนดของพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบแบบแผนที่จะต่อต้านการเบี่ยงเบน และปฏิบัติตามกฎหมายอย่างมีความหวังในสังคม อาจกล่าวได้ว่าระบบการควบคุมภายในและภายนอก เป็นแกนกลางสำคัญที่จะคอยป้องกัน แรงกดดันและแรงดึงดูดจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ความสับสน ความมีเสน่ห์ ความยั่วยุ ส่วนแรงดึงดูดภายในจิตใจมีความต้องการ ความวิตกกังวล ความวุ่นวายในจิตใจ การเป็นปฏิปักษ์ ความมั่งร่ำรวย เป็นต้น ทั้งนี้หากมีระบบการควบคุมภายใน ได้แก่ การมีจิตใจที่เข้มแข็ง และระบบควบคุมภายนอก อันได้แก่ สภาพสังคมที่เข้มแข็ง จะสามารถป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมได้ การที่อาชญากรรมมีมากแสดงให้เห็นว่าระบบการควบคุมภายในและระบบการควบคุมภายนอกที่มีลักษณะอ่อนแอ ไม่อาจต้านทานกับภาวะกดดันและต้นเหตุของมนุษย์ได้ ดังนั้นการที่ผู้หญิงซึ่งมีประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวตัดสินใจกระทำความผิดนั้นอาจมีสาเหตุมาจากการควบคุมภายในที่อ่อนแอประกอบกับการควบคุมภายนอกที่ไม่มั่นคงได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหาสาเหตุในการกระทำความผิดของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เพื่อให้หาแนวทางการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไปได้

2.4 แนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis)

สืบเนื่องจากกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานรัฐ ซึ่งมีการปฏิบัติงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทางสังคมเพื่อการควบคุมดูแลอำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้ต้องขัง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาของกรมราชทัณฑ์ดังกล่าว จึงต้องมีการพิจารณาถึงจุดแข็งและโอกาส ประกอบกับจุดอ่อนและข้อจำกัดของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรนำหลักการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) หรือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมาใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ สำหรับกรมราชทัณฑ์ตลอดจนโครงการต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์ด้วยซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถนำข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวไปใช้เพื่อพัฒนาจุดแข็งหรือโอกาส และกำจัดจุดอ่อนและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในอนาคตได้อย่างยั่งยืน โดยคำว่า "SWOT" มาจากตัวย่อภาษาอังกฤษ 4 ตัว ได้แก่

“S” มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายใน

“W” มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กรซึ่งจะต้องหาวิธีในการแก้ไขปัญหานั้น

“O” มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลที่มาจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งมีความแตกต่างจากจุดแข็ง กล่าวคือโอกาสเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่ในขณะที่จุดแข็งเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน ทั้งนี้องค์กรต้องรู้จักแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้นในการพัฒนาองค์กรให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมภายนอกเพื่อการอยู่รอด และมั่นคงขององค์กรในอนาคต

“T” มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกับโอกาส เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อลดปัญหาและข้อผิดพลาดของการทำงานภายในองค์กร เพื่อส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพในอนาคต (เอกชัย บุญญาภิษฐาน, 2553: 2-5)

แนวคิดการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) ดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการพิจารณาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันว่ามีจุดแข็งและโอกาส ไต่บ้างที่ดีเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และมีจุดอ่อนหรืออุปสรรคใดบ้างที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการบำบัด ฟื้นฟู

แก้ไข ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวให้ได้รับความยุติธรรม และการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในอนาคต

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดการบำบัดฟื้นฟู แก้ไขผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นแนวคิดภายใต้หลักทัณฑวิทยาและการลงโทษ และข้อกำหนดสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีไขการคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules) สามารถนำมาพิจารณาเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในอนาคตได้ แต่ทั้งนี้ต้องมีการนำการพิจารณาในส่วนของสาเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงมาประกอบการพิจารณาเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมของกรมราชทัณฑ์

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยที่แสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) มองภาพรวมทุกมิติ (Holistic perspective) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น เป็นวิธีการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็ความรูสึกนึกคิด คุณค่าของมนุษย์ และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร่างขอสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (Insight) จากภาพรวมของหลายมิติโดยไม่มีการจัดการกระทำ ควบคุมหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์แต่เป็นการปล่อยให้สภาพทุกอย่างอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งจะได้ข้อมูลที่มีลักษณะที่หลากหลายรอบด้านทั้งนี้เพื่อเข้าใจบริบทของสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของงานวิจัยที่ต้องการศึกษาชุมชนหรือสังคม มีการเก็บรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพสังคมแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความเชื่อ พิธีกรรมอย่างละเอียด แลวนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคมและวัฒนธรรมที่ทำการศึกษา (ชาย โพธิ์สิตา, 2556: 68)

จากลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ ชาย โพธิ์สิตา ได้กล่าวไว้ข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าการศึกษาในเรื่อง แนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว นั้นมีความเหมาะสมที่จะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าว เพื่อศึกษาสถานการณ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายในความดูแลของราชทัณฑ์ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้นการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจึงนับว่ามีความเหมาะสมต่อการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วยังรวมถึงการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเน้นเอกสารเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพฯ (Bangkok Rules) เป็นเอกสารสำคัญที่ใช้ประกอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ด้วย

3.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวศึกษาและทันตวิทยา
- 2) ผู้อำนวยการทันตสถานหญิงชลบุรี
- 3) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการของทันตสถานหญิงชลบุรี

3.2.1 เกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวศึกษาและทันตวิทยาจำนวน 2 ท่าน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นระยะเวลานาน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ฝ่ายปฏิบัติงานในเรือนจำและการปฏิบัติงานในตำแหน่งบริหารดังนั้นจึงเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถให้ข้อมูลในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติได้อย่างมีมิติและความลุ่มลึกของข้อมูลในส่วนของบทบาทของกรมราชทัณฑ์ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

2) ผู้อำนวยการทันตสถานหญิงชลบุรี เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มนี้เป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับบริหารซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการนำข้อกำหนด นโยบายต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์ มาสู่การปฏิบัติในระดับเรือนจำ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีส่วนต่อการเสนอและกำหนดนโยบายหรือสร้างยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง จึงเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสมต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงบทบาทของกรมราชทัณฑ์ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะถึงแนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้ในสภาพความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

3) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการของทันตสถานหญิงชลบุรีในสายงานต่างๆ ฝ่ายละ 1 ท่าน ดังต่อไปนี้

- 3.1) ฝ่ายบริหารทั่วไป
- 3.2) ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์
- 3.3) ฝ่ายทันตปฏิบัติ
- 3.4) ฝ่ายวิชาชีพ
- 3.5) ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ
- 3.6) ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง
- 3.7) ฝ่ายสถานพยาบาล

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในส่วนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการของทัศนสถานหญิงชลบุรีในสายงานต่างๆ ดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าเป็นฝ่ายงานที่มีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลในประเด็นที่สนใจจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานจริง ที่สามารถบ่งบอกถึงการนำข้อกำหนดนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่กรมราชทัณฑ์กำหนดมาสู่การปฏิบัติในสภาพความเป็นจริง ตลอดจนสามารถทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่มีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถได้ข้อเสนอแนะถึงแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานจริง ซึ่งเป็นข้อเสนอที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาต่อยอดในอนาคตได้

สำหรับการเลือกสถานที่ศึกษาจากทัศนสถานหญิงชลบุรี เนื่องจากทัศนสถานหญิงในประเทศไทยที่มีทั้งหมด 7 แห่ง ในประเทศไทย ได้แก่ ทัศนสถานหญิงกลาง ทัศนสถานหญิงชลบุรี ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ทัศนสถานหญิงธนบุรี ทัศนสถานหญิงนครราชสีมา ทัศนสถานหญิงพิษณุโลก และทัศนสถานหญิงสงขลา พบว่า ทัศนสถานหญิงชลบุรีมีคุณสมบัติค่อนข้างเหมาะสมต่อการเลือกเป็นสถานที่สำหรับเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นทัศนสถานหญิงที่มีผู้ต้องขังหญิงทั้งหมด และเป็นเรือนจำต้นแบบตามข้อกำหนดกรุงเทพ ซึ่งมีการควบคุมผู้ต้องขังหญิงที่มีอัตราโทษไม่เกิน 20 ปี และมีความหลากหลายของประเภทความผิด ตลอดจนการมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่ไม่มากนัก จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าทางทัศนสถานหญิงชลบุรีน่าจะมีแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างหนึ่งอย่างใดที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

3.2.2 เกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัย

- 1) เมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญปฏิเสธหรือไม่สะดวกในการให้ข้อมูล
- 2) เมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญบอกยกเลิกหรือขอลอนตัวในการเข้าร่วมการศึกษาวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การเข้าถึงข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตไปที่กรมราชทัณฑ์ และทัศนสถานหญิงชลบุรี เพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและเมื่อได้รับอนุญาต ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยา และทัศนวิทยา ผู้อำนวยการทัศนสถานหญิงชลบุรี และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการของทัศนสถานหญิง

ชลบุรีโดยในการเข้าและออกทัศนสถานหญิงดังกล่าวผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ทุกครั้งก่อนเข้าสัมภาษณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีระบบรักษาความปลอดภัยที่เคร่งครัดจึงต้องเข้าและ ออกตามเวลาที่ทัศนสถานกำหนด และสัมภาษณ์ ณ บริเวณที่เจ้าหน้าที่จัดไว้ให้

3.3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ครั้ง ด้วยประเด็นคำถามในลักษณะเดียวกัน โดยการสัมภาษณ์ ครั้งแรกจะเป็นการเก็บข้อมูลจากประเด็นคำถามที่ตั้งไว้และประเด็นที่น่าสนใจอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการ สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและครบถ้วนมากที่สุด ในขณะที่การสัมภาษณ์ในครั้งที่ 2 นั้นจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่สงสัย หรือขาดหายไปตลอดจนเป็นการตรวจสอบความ ถูกต้องเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในครั้งที่ 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ มากที่สุด

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก โดยมีที่ตั้งประเด็นคำถามล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เป็นเบื้องต้นก่อนซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์เมื่อมีประเด็นที่ น่าสนใจเกิดขึ้นระหว่างการสนทนานั้น เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและทราบรายละเอียดของปัญหา ตลอดจนสามารถนำเสนอข้อมูลได้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามเพื่อเป็น แนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์เชิงลึกในเบื้องต้น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคย ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ในครอบครัว

ประเด็นที่ 3 แนวทางการปฏิบัติของราชทัณฑ์ผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงใน ครอบครัว

ประเด็นคำถามเหล่านี้เป็นเพียงเบื้องต้นในการเปิดประเด็นในการสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูล สำคัญ (key informant) ซึ่งหากมีประเด็นการสนทนาที่น่าสนใจผู้ศึกษาจะสามารถปรับเปลี่ยนหรือ เพิ่มเติมคำถามได้เพื่อประโยชน์ต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาถึงประเด็นการวิจัยดังกล่าว จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.5.1 ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.5.2 แยกประเภทของข้อมูล จำแนกและจัดระเบียบข้อมูลออกเป็นชุดคำตอบที่ชัดเจน เพื่อตอบคำถามในแต่ละประเด็นของวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย

3.5.3 ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของคำตอบในแต่ละประเด็นของข้อมูลที่ได้รับมาเพื่อการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลที่ต้องการและเป็นประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ให้มากที่สุด

3.6 การนำเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอข้อมูลในการศึกษาเรื่อง แนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในรูปแบบของการตีพิมพ์ในวารสารราชทัณฑ์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่บุคคลทั่วไปในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อไป

3.7 จริยธรรมการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ผู้วิจัยต้องทำหนังสือขออนุญาตอย่างเป็นทางการในการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อีกทั้งก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัย ตลอดจนการกระทำที่จะเกิดขึ้นในขณะสัมภาษณ์ รวมถึงการทำหนังสือขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญถึงสิ่งที่สามารถนำข้อมูลไปเปิดเผยเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนได้ อีกทั้งผู้วิจัยจะไม่เรียกผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า “ผู้ถูกวิจัย” เนื่องจากตระหนักในคุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เฉกเช่นบุคคลทั่วไปที่มีสิทธิเสนอแนะติชม และอยู่ในฐานะเท่าเทียมกับผู้วิจัย หรือ ในฐานะ “ผู้ร่วมวิจัย” มากกว่า “ผู้ถูกศึกษาวิจัย” ทั้งนี้ผู้วิจัยจะแทรกจริยธรรมการวิจัยอยู่ในทุกกระบวนการวิจัยด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจ เพื่อให้เป็นไปตามจริยธรรมการวิจัยที่แทรกอยู่ในทุกกระบวนการวิจัยให้มากที่สุด ตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดจนถึงขั้นการเผยแพร่ผลการวิจัยให้เป็นประโยชน์สู่สาธารณชนต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

4.1 ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) กับผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชีวศึกษาและทันตวิทยา ผู้อำนวยการทันตสถานหญิงชลบุรี และเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการจากทันตสถานหญิงชลบุรีทั้ง 7 ฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทันตปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสถานพยาบาล โดยแบ่งประเด็นในการศึกษาเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน

ประเด็นที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นที่ 3 แนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

จากประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และทำให้ทราบแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน

การปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานปลายทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันมีภารกิจหลักในการควบคุม และแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง มุ่งเน้นสู่การเป็นองค์กรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เพื่อแก้ไข พื้นฟูผู้ต้องขังให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดี มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต และสามารถดำรงชีวิตในสังคม

ภายนอกได้อย่างปกติและเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งนี้กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมายที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับนโยบายของกระทรวง ตามหลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์จะต้องดำเนินการด้านสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง ตลอดจนปฏิบัติตามการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

จากภารกิจหลักและอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ดังกล่าวประกอบกับแนวคิดเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิดในปัจจุบันที่เน้นการบำบัด ฟื้นฟู และแก้ไข ผู้ต้องขังเป็นหลักในการปฏิบัติอันส่งผลต่อมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิดหรือการควบคุมดูแลและผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงซึ่งสังคมมองว่าเป็นเพศสภาพที่มีความเปราะบาง จึงควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย ที่สำคัญในกรณีของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนยังเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ต้องได้รับการดูแลทางด้านสภาพร่างกายและจิตใจอย่างใกล้ชิดเนื่องจากผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ไม่ได้มีความต้องการกระทำผิด หรือไม่ได้มีความเป็นอาชญากรตั้งแต่แรก แต่ด้วยสภาพแวดล้อมภายในครอบครัวและสังคมได้บีบบังคับให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ต้องกระทำผิดด้วยปัจจัยหลายๆ อย่างไม่ว่าจะเป็นความอยู่รอดของตนเองและบุตร อารมณ์ชั่ววูบ การปกป้องตนเอง และบุตร หรือพ่อแม่ของตนจากการถูกรั้วจากสามี เป็นต้น

ดังนั้นบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันได้มีการวางแผนและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชนที่ต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ของผู้ต้องขังและต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งนอกจากหลักปฏิบัติในส่วนนี้ที่ผู้ต้องขังทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังหญิงหรือชายย่อมได้รับการปฏิบัติโดยยึดตามหลักปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกันแล้ว ปัจจุบันได้มีข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) เป็นหลักการปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี และเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการจากทัณฑสถานหญิงชลบุรี ทั้ง 7 ฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสถานพยาบาลพบว่าปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีบทบาทในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวผ่านการปฏิบัติงานของเรือนจำหญิงหรือทัณฑสถานหญิงอันเป็นสถานที่ควบคุม กักขังผู้ต้องขังที่ได้รับการคัดแยกประเภทแล้ว เพื่อประโยชน์

ในการควบคุม บำบัดรักษา อบรมแก้ไข และการฝึกวิชาชีพสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงซึ่งเป็นเรือนจำที่มีการควบคุมดูแลสำหรับผู้ต้องขังชายแต่มีการเพิ่มหรือแบ่งส่วนในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงภายในเรือนจำนั้นด้วย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลถึงบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันที่สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถแบ่งบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันได้เป็น 5 ด้านที่สำคัญได้แก่ บทบาทด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง บทบาทด้านสุขภาพอนามัย บทบาทด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ บทบาทด้านการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และบทบาทด้านการติดตามหลังพ้นโทษ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) บทบาทด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง

กระบวนการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยเริ่มตั้งแต่แรกรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำจนกระทั่งได้รับการปล่อยตัวเมื่อครบกำหนดพ้นโทษ โดยมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงประวัติภูมิหลัง บุคลิกลักษณะและสภาพแวดล้อมของผู้ต้องขัง รวมถึงประวัติในการกระทำความผิดและสาเหตุแห่งการกระทำความผิด โดยผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งประกอบด้วย ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการส่วนหัวหน้าฝ่ายหรือเจ้าพนักงานที่มีความชำนาญด้านการควบคุม การพัฒนาจิตใจ การศึกษา การฝึกวิชาชีพ หรือด้านสาธารณสุข รวมแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน เพื่อเป็นคณะกรรมการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งมีความสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังใน 3 ประเด็น ดังนี้

1) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน เป็นการคัดกรองผู้ต้องขังเพื่อแบ่งระดับการควบคุมและการจัดกลุ่มผู้ต้องขังตามความเหมาะสมในการแก้ไข

2) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการพัฒนาพฤตินิสัย เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขังที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ การวางแผน เพื่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละรายตามความเหมาะสมกับหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัย

3) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อเป็นการวางแผนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังแต่ละรายตามความเหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ต้องขังกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ตลอดจนการให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ต้องขังในเบื้องต้น เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ

ผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวนี้ เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่จะได้รับการจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข ดังนั้นในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังในกรณีของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยามีความเห็นว่าจะไม่ได้มีความเป็นอาชญากรโดยสันดาน ดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1 ได้กล่าวว่า

“...ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย หรือยาเสพติด หรือคดีอะไรก็ตาม ก็ได้รับการปฏิบัติเหมือนกันไม่ได้มีความแตกต่าง เพียงแต่ว่าเมื่อเข้าสู่กระบวนการจำแนกเมื่อดูสาเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว เขาอาจไม่ใช่อาชญากรโดยสันดาน โดยอาชีพหรืออะไรก็ตาม อันนี้มันก็คล้ายๆ กับคนที่กระทำผิดที่บันดัลโทสะ อารมณ์ชั่ววูบ ทำผิดเพราะเหยื่อมีส่วนร่วม เหยื่อเป็นตัวกระตุ้นให้กระทำ เพราะฉะนั้นในส่วนนี้มันก็คงจะมีผลในเรื่องของการวางแผนปฏิบัติต่อเขามากกว่าว่าจะแก้ไขเขาอย่างไร...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2562.

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้ส่งผลต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในส่วนของกระบวนการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวจะถูกจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข ซึ่งต้องคำนึงถึงประวัติการถูกดำเนินคดีอาญา จำนวนครั้งที่ต้องโทษจำคุก พฤติการณ์ในการกระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล ความสัมพันธ์กับครอบครัว ความเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อายุ สัญชาติ ความเป็นอาชญากรโดยสันดาน ความสำนึกผิด รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 40 และข้อกำหนดที่ 41 ที่กล่าวถึงการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ต้องคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของเพศหญิง เพื่อการวางแผนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเหมาะสมตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งกลับสู่สังคมหลังพ้นโทษ โดยเรือนจำต้องมีการจำแนกลักษณะด้วยการใช้แบบประเมินและการสัมภาษณ์โดยคำนึงถึงภูมิหลังโดยทั่วไปของผู้ต้องขังหญิง ฐานความผิด แบบประเมินสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิงเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ ในอดีตตลอดจนภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 48-50)

2) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย

หลังจากกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในวันแรกกับตัวผู้ต้องขังหญิงเข้ามาใหม่ในเรือนจำแล้ว การดำเนินงานของเรือนจำในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่คุมขังอย่างในอดีตที่ผ่านมาเท่านั้นแต่ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ให้ความสนใจในเรื่องของสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่ผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่เรือนจำในวันแรกเพื่อติดตามดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิงอย่างรอบด้านทั้งด้านร่างกายและจิตใจดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงต่อไปนี้

2.1) การดูแลสุขภาพด้านร่างกาย

บทบาทด้านสุขภาพอนามัยของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้กระทำผิดหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวทางด้านร่างกาย ทางเรือนจำหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงจะจัดให้มีการตรวจสุขภาพร่างกายไม่ว่าจะเป็นการตรวจสุขภาพร่างกายภายนอก โดยการสังเกตความบอบช้ำ บาดแผลที่อาจเกิดจากการถูกกระทำร้าย หรือการตรวจสุขภาพภายใน เช่น ความเจ็บป่วยภายในร่างกาย โรคประจำตัว หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเลือดต่างๆ เช่น โรคเอดส์ ตลอดจนตรวจการตั้งครรภ์ เพื่อประโยชน์ในการติดตามรักษาอาการเจ็บป่วยอย่างต่อเนื่องและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดไปยังกลุ่มผู้ต้องขังหญิงรายอื่นๆ ด้วย อีกทั้งมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นที่สามารถตอบสนองต่อสุขภาพอนามัยตามความต้องการเฉพาะของผู้หญิง ได้แก่ การจัดหาผ้าอนามัย เสื้อผ้าถุง ผ้าเช็ดตัว ยกทรง กางเกงใน ผ้าขนหนู สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผงซักฟอก โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดเพียงพอ และมีการตรวจคุณภาพของน้ำและเครื่องกรองน้ำอยู่เสมอในการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ อยู่ระหว่างให้นมบุตร หรือขณะมีประจำเดือน

นอกจากการช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวโดยกรมราชทัณฑ์แล้วพบว่าปัจจุบันผู้ต้องขังหญิงยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือในการบริจาคมูลค่าของเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น ยกทรง ผ้าอนามัย หรือการให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังหญิงในการดูแลสุขภาพอนามัย การดูแลป้องกันโรคติดต่อ การดูแลตนเองระหว่างตั้งครรภ์ หลังคลอด และการเลี้ยงดูบุตร หรือบริการตรวจสุขภาพ เช่น การตรวจสุขภาพสายตา การเอกซเรย์ปอด การทำฟัน เป็นต้น ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป และเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพได้ให้ข้อมูลถึงความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกไว้ว่า

“...สังคมภายนอก ทั้งที่เป็นประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ในสังคมให้การสนับสนุนสิ่งของมากขึ้นกว่าในอดีต เช่น การบริจาคเป็นสิ่งของ อย่างเช่น แพนเพิล ยกดทรง ผ่าอนามัย..”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

“...ปัจจุบันได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือคนภายนอกมากขึ้น เพราะมีโซเชียล บุคคลภายนอกเห็นว่าผู้ต้องขังด้อยโอกาส เขาก็มาให้ความช่วยเหลือ เช่น ตรวจตา เอกซเรย์ปอด ทำฟัน บริจาคแว่นตา...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

2.2) การดูแลสุขภาพด้านจิตใจ

บทบาทด้านสุขภาพอนามัยของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวทางด้านจิตใจ นับเป็นการดูแลรักษาที่สำคัญ ซึ่งเรือนจำจะต้องมีการตรวจประเมินอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เนื่องจากเป็นส่วนที่ซ่อนอยู่ภายใน อยากรต่อการเข้าใจและเข้าถึงของบุคคลทั่วไป ดังนั้นในการดูแลผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวนั้น จะต้องมีการตรวจประเมินสุขภาพร่างกายจากนักจิตวิทยาอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อความเป็นโรคซึมเศร้า ความเครียด ซึ่งอาจนำไปสู่การทำร้ายผู้อื่นและตนเองจนกระทั่งถึงการฆ่าตัวตายตามมาได้ ดังนั้นทางเรือนจำจึงต้องมีการให้คำปรึกษา โดยจัดให้มีห้อง Happy Center หรือห้องกิจกรรมซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของการจัดกิจกรรมกลุ่ม และนำวิธีการทางศาสนา ดนตรี ศิลปะ เข้ามาช่วยสร้างอารมณ์สุนทรีย์ ผ่อนคลายความตึงเครียด บำบัดรักษาสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังหญิงในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการทางจิตขั้นรุนแรงไม่สามารถบำบัดรักษาด้วยกิจกรรมกลุ่มที่จัดไว้ให้ได้ ภายหลังจากได้รับการตรวจประเมินด้วยแบบประเมินทางจิตวิทยาและรับรองจากจิตแพทย์ให้มีการนำผู้ต้องขังหญิงรายนั้นไปทำการรักษา และรับยาจากสถานพยาบาลภายนอก ซึ่งในกระบวนการนำตัวผู้ต้องขังหญิงออกไปตรวจรักษายังสถานพยาบาลภายนอกนั้นจะต้องมีเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวและดำเนินการนำผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการเจ็บป่วยนั้นออกไปทำการรักษา ซึ่งนอกจากหน้าที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงไม่ให้ใช้โอกาสในการออกจากเรือนจำเป็นช่องทางในการหลบหนีแล้ว เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการรักษาด้วย

การดำเนินการในการดูแลสุขภาพจิตใจผู้ต้องขังหญิงดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 42 (4) ที่กล่าวถึงการจัดให้มี

บริการที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการดูแลด้านจิตสังคม (psycho-social support needs) โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เคยถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มเหงจิตใจ โดยเรือนจำควรมีการจัดทำห้อง Happy Center เพื่อจัดกิจกรรมบำบัดทางสังคมสงเคราะห์และทางจิตให้กับผู้ต้องขังหญิงที่เคยถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มเหงจิตใจ (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 55)

ตลอดจนใช้วิธีการช่วยเหลือเยียวยาระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเองในลักษณะที่ให้ผู้ต้องขังที่เลี้ยงซึ่งเป็นผู้ต้องขังหญิงชั้นดี ไกล่พັນโทษ และมีสถานะที่พร้อมให้การดูแลและคำปรึกษาสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เข้าใหม่ได้เข้ามาช่วยเหลือพูดคุย สอบถามความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิง เนื่องจากอาศัยแนวคิดตั้งที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 กล่าวว่า

“...ต้องประเมินดูในเรื่องของ เจ้าหน้าที่ที่ต้องมีการประเมินดูความสุมเสี่ยงที่จะฆ่าตัวตายมัย เวลาพูดคุยมีการสบตาบ้างมัยหรือไม่ พูดไม่จาอะไรเลย ต้องสังเกต และมีการส่งผู้ต้องขังที่เป็นผู้ต้องขังชั้นดี ผู้ต้องขังช่วยเหลือ ให้ประกบ เพราะบางครั้งเขาอาจจะไม่อยากจะพูดกับเราก็ได้ เขาอาจจะเห็นว่าเจ้าหน้าที่เป็นยักษ์เป็นมารก็ได้ถูกมัย บางครั้งผู้ต้องขังที่เป็นผู้ช่วยเหลือที่เราคัดเลือกแล้วว่าเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ จะทำให้เขากล้าปรึกษามากกว่าเพราะเห็นว่าเป็นพวกเดียวกัน เป็นผู้ต้องขังเหมือนกัน...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังให้ความดูแลครอบครัวและบุตรของผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ภายนอกเรือนจำผ่านการติดต่อประสานงานกับสถานสงเคราะห์ในพื้นที่พักอาศัยของผู้ต้องขังหญิงนั้นตลอดจนอนุญาตให้มีการเยี่ยมญาติอย่างใกล้ชิดจากบุตรของผู้ต้องขังหญิงอย่างใกล้ชิดตั้งที่ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีได้กล่าวว่า

“...จัดให้เยี่ยมโดยจะเปิดให้พบกัน ปกติก็จะให้ยื่นหน้า เราจะมีลูกกรงกัน แล้วยกใช้โทรศัพท์คุยกัน แต่ที่นี้จะจัดห้องพิเศษสำหรับลูกที่อยู่ข้างนอกเข้ามาเยี่ยมแม่ โดยให้มาเยี่ยมแม่ข้างใน เราจัดห้องให้เฉพาะเด็กที่อายุไม่เกิน 15 ปี สามารถเข้ามาเยี่ยมแม่อย่างใกล้ชิดได้...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 28 และ ข้อกำหนดที่ 43 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับครอบครัวในลักษณะเยี่ยมญาติใกล้ชิด โดยเฉพาะระหว่างมารดาและบุตร เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสภาพจิตใจที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อการกลับคืนสู่สังคม แต่ทั้งนี้ผู้ต้องขังจะต้องมีสภาพร่างกายและจิตใจที่พร้อมต่อการเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิดและได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ก่อนการเปิดให้มีการเยี่ยมญาติอย่างใกล้ชิด ตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 44 ที่กล่าวถึงผู้ต้องขังหญิงที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว จะต้องได้รับคำปรึกษาที่เหมาะสมก่อนการรับเยี่ยมจากบุคคลที่เคยกระทำรุนแรงต่อตนรวมถึงบุคคลในครอบครัวด้วย (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 57-59)

3) บทบาทด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่

จากอดีตที่เรือนจำถูกออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อคุมขังผู้ต้องขังชาย แต่ในสภาพปัจจุบันเนื่องจากการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบและสร้างเรือนจำและการจัดการทางด้านสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะเนื่องจากลักษณะทางกายภาพและความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตพื้นฐานที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในการด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน โดยปกติของเรือนจำหญิงได้ปรับปรุงให้มีการจัดอาคารสถานที่ที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ ผ่อนคลายความเครียด และเน้นในเรื่องของความสะอาดของห้องน้ำ เพราะผู้หญิงเป็นเพศที่มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถรับเชื้อโรคต่างๆ ได้ง่ายกว่าผู้ชาย ดังนั้นการดูแลผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากซึ่งมีการอาศัยอยู่รวมกัน จึงต้องดูแลเรื่องความสะอาดของอาคารสถานที่ ห้องน้ำเป็นพิเศษ นอกจากนี้ต้องมีการจัดสถานที่สำหรับการดูแลบุตรผู้ต้องขัง เพราะในกรณีที่มีบุตรติดผู้ต้องขังผู้เป็นแม่จะต้องได้รับการบำรุงรักษาดูแล มีที่พักอาศัยที่มีความสะอาด เพื่อไม่ให้เกิดเชื้อที่อาจส่งผลต่อบุตร หรือหลังจากที่คลอดแล้วจะต้องมีสถานที่ในการเลี้ยงดูบุตรที่สะอาดมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการเลี้ยงดูบุตรให้กับผู้ต้องขังจนกว่าบุตรจะครบกำหนด 1 ปี ซึ่งจะต้องมีการส่งออกไปสู่สังคมภายนอกเรือนจำเพื่อให้ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมภายนอกโดยอาจจะไปอยู่กับญาติหรือหากไม่มีญาติก็จะต้องมีหน่วยงานหรือสถานสงเคราะห์จากภายนอกเข้ามารองรับช่วยเหลือต่อไป

นอกจากนี้เรือนจำหญิงปัจจุบันได้มีการจัดห้องสำหรับผู้ต้องขังหญิงและบุตรของผู้ต้องขังที่อยู่ด้านนอกได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิดกับมารดาโดยมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติระหว่างมารดาและบุตร เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของมารดาและบุตรในครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งในการผ่อนคลายความเครียดสำหรับผู้ต้องขังหญิง

โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะมีความกังวลและความเครียดต่อครอบครัวและบุตรของตนที่อยู่ในสังคมด้านนอก ดังที่ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีได้กล่าวว่า

“...เราจัดห้องให้เฉพาะเด็กที่อายุไม่เกิน 15 ปี สามารถเข้ามาเยี่ยมแม่อย่างใกล้ชิดได้ เราจัดห้องให้เขาเป็นส่วนหนึ่งติดแอร์ไว้ให้เรียบร้อยเลย โดยจะจัดให้เยี่ยมอย่างใกล้ชิดเช่นนี้ทุกวันพฤหัสบดีแรกของเดือน คนละประมาณ 1 ชั่วโมง...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

จากคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 28 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับครอบครัวในลักษณะเยี่ยมญาติใกล้ชิด โดยเฉพาะระหว่างมารดาและบุตร โดยเรือนจำจะต้องมีการจัดสถานที่เยี่ยมแบบใกล้ชิดของบุตรผู้ต้องขังที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลาย น่ารื่นรมย์ ส่งเสริมให้เกิดการพูดคุยที่ดีเป็นธรรมชาติ มีสถานที่ให้เด็กเล่นระหว่างการเยี่ยมญาติ (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 57-59)

4) บทบาทด้านการฝึกอบรม และพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำผิดในปัจจุบันมุ่งเน้นการบำบัดฟื้นฟู ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขังเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานในการลงโทษผู้ต้องขังส่งผลให้อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่หลักในการควบคุม และลงโทษผู้ต้องขังหญิงตามที่ศาลกำหนดแล้วกรมราชทัณฑ์ต้องมีการวางแผนและจัดหลักสูตรสำหรับพัฒนาทักษะทั้งด้านความรู้ความสามารถเพื่อการประกอบอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน หลังพ้นโทษที่จะไม่ให้ผู้ต้องขังหญิงกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวนั้นนักวิชาการทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยามองว่ากลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ ไม่ใช่ผู้กระทำผิดติดนิสัยหรือมีความเป็นอาชญากรโดยกำเนิดดังนั้นจึงเป็นกลุ่มที่สามารถบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข พัฒนาพฤตินิสัยให้เป็นคนดี และกลับคืนสู่สังคมได้ดังที่มีการกล่าวว่า

“...พอดูสาเหตุแห่งการกระทำผิดแล้ว เขาอาจไม่ใช่อาชญากรโดยสันดาน โดยอาชีพหรืออะไรก็แล้วแต่ ทำให้เรื่องของแผนการบริหารโทษ หรือการปฏิบัติต่อเขา อาจจะได้ไม่เน้นการแก้ไขในส่วนที่เหมือนอาชญากร

อาชีพอื่นๆ แต่เขาทำผิดอาจเพราะอารมณ์ชั่ววูบ ทำผิดเพราะเหยื่อมีส่วนร่วม เหยื่อเป็นตัวกระตุ้นให้กระทำ เพราะฉะนั้นในส่วนนี้มันก็คงจะมีผลในเรื่องของการวางแผนปฏิบัติต่อเขาว่าจะแก้ไขเขาอย่างไร...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2562.

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายในกรณีที่กระทำการฆ่าสามิตตนเองนั้นจะถูกมองว่ากระทำผิดเนื่องจากสถานการณ์บีบบังคับ แต่เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับปริมาณผู้ต้องขังหญิงในคดีอาชญากรรม ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ต้องได้รับการบำบัด ฟันฟู แก้ไข ด้วยโปรแกรมในลักษณะเดียวกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายโดยทั่วไป ซึ่งจะได้รับการอบรมอย่างจริงจังเมื่อถึงช่วงเวลาใกล้พ้นโทษประมาณ 6 ถึง 1 เดือน เพื่อเป็นการปรับตัวให้พร้อมต่อการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกเรือนจำ โดยทางเรือนจำจะมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัวผู้ต้องขังออกสู่สังคมภายนอกซึ่งปัจจุบันเรือนจำหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงได้มีการจัดหลักสูตรในการบำบัด ฟันฟู แก้ไข แก่ผู้ต้องขังหญิงตามลักษณะความผิด

หลักสูตรฝึกอบรมได้แก่ หลักสูตรในการพัฒนาสุขภาพร่างกายและจิตใจ โดยผู้ต้องขังจะได้เข้าร่วมในการพัฒนาตนเองตามลักษณะความผิดที่แตกต่างกันตามที่ได้มีการจำแนกลักษณะไว้ตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่ม ซึ่งในกรณีของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนเนื่องจากเป็นกลุ่มผู้กระทำผิดที่มีจำนวนไม่มากทางเรือนจำจึงต้องจัดให้เข้าร่วมการฝึกอบรมในหลักสูตรที่ใกล้เคียงกับลักษณะความผิด คือ หลักสูตรสำหรับผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ซึ่งจะได้รับการอบรมด้วยการนำวิธีทางศาสนาเข้ามาช่วยให้สามารถควบคุมสติและอารมณ์ของตนเองด้วยการฝึกสมาธิ การนำศิลปะเข้ามาช่วยผ่อนคลายอารมณ์ทำให้มีความใจเย็นมากขึ้น หรือการนำดนตรีและกีฬาเข้ามาส่งเสริมให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ผ่อนคลายความเครียด ซึ่งนอกจากหลักสูตรเฉพาะที่จัดไว้ สำหรับการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังประเภทต่างๆ แล้วอาจมีการนำกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขฟันฟูผู้ต้องขังร่วมด้วย ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมในการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขังซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำหรับการแก้ไขฟันฟูผู้ต้องขังที่มีความผิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อชีวิตและร่างกายของกรมราชทัณฑ์ (เจตนัสสิทธิ์ รัตนาสีทธิ์, 2557: 15) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- กิจกรรมชุมชนบำบัด** เป็นกิจกรรมที่ใช้อิทธิพลกลุ่ม โดยการให้ผู้ต้องขังหญิงจัดกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง

เสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตในสังคม ช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติและแก้ไข
แนวความคิดให้เป็นผู้ที่มีเหตุผล พร้อมต่อการใช้ชีวิตในสังคมภายนอก

- กิจกรรมดนตรีบำบัด** เป็นกิจกรรมที่ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือปรุงแต่งอารมณ์ ไม่ว่าจะ
เป็นการฝึกเล่นเครื่องดนตรี หรือการมีกลุ่มดนตรีภายในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง
ได้มีการฝึกซ้อมดนตรีด้วยกัน และเล่นดนตรีในโอกาสสำคัญต่างๆ เป็นกิจกรรม
นันทนาการเพื่อให้เกิดการพัฒนาสภาพจิตใจที่อ่อนโยน ลดความก้าวร้าว
และความตึงเครียด
- กิจกรรมศิลปะบำบัด** เป็นการให้ผู้ต้องขังได้ใช้ศิลปะ ไม่ว่าจะ เป็นในลักษณะของ
การวาดภาพ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งนอกจากจะช่วยในการบำบัดรักษา
ฟื้นฟูสภาพจิตใจ ผ่อนคลายความเครียดและเสริมสร้างสมาธิแล้ว ยังเป็นการ
ส่งเสริมทักษะเพื่อการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้กับผู้ต้องขัง
- กิจกรรมอาชีพบำบัด** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการฝึกวิชาชีพ
และทำงานตามความถนัดเพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ
โดยมีวิทยากรมาให้ความรู้ เช่น การทำเบเกอรี่ เย็บผ้า ตัดผม นวด การประดิษฐ์
สิ่งของ เป็นต้น ซึ่งนอกจากวิทยากรที่ทางเรือนจำต้องจัดเตรียมไว้สำหรับฝึกอบรม
ทักษะอาชีพให้กับผู้ต้องขังแล้ว ปัจจุบันยังมีหน่วยงานภายนอกให้ความสนใจเข้ามา
ให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังหญิง เช่น การบินไทย เอสแอนพี ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการ
มีงานทำให้กับผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษที่เพิ่มมากขึ้นดังที่มีการกล่าวว่

"...เดี๋ยวนี้ผู้ต้องขังไม่เครียด มีอิสระมากกว่าแต่ก่อน แต่ก่อน
คุมเข้ม เดี่ยวนี้เปิดกว้าง อย่างบางที่มีการบินไทยมาสอน เอสแอนพี
มาสอน เราคนข้างนอกยังไม่มีโอกาสได้เรียนเลยใช้มั๊ย บางทีก็มี
วงดนตรีมาเล่น..."

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

- กิจกรรมศาสนาบำบัด** เพื่อฝึกให้จิตใจสงบ ละ เลิก ลด ความโกรธ รู้จักควบคุม
ตนเอง โดยมีการนำหลักคิด แนวทางการปฏิบัติทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธ คริสต์
อิสลาม มาสอนให้ผู้ต้องขังได้นำไปประยุกต์ใช้ในขณะที่อยู่เรือนจำทำให้รู้สึกผ่อนคลาย
จากความทุกข์หรือซึมเศร้าและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างมี
คุณภาพต่อไปหลังพ้นโทษ

- กิจกรรมกีฬาบำบัด** เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงมีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรง ฝึกฝนการมีวินัยในตนเอง และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังยอมรับความเป็นจริง และให้อภัยกับคนที่มาทำร้ายตน
- กิจกรรมครอบครัวบำบัด** เป็นการนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งนับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับพฤติกรรมผู้ต้องขัง เช่น การเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมญาติอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะระหว่างมารดาและบุตร

การส่งเสริมให้มีการศึกษาทั้งที่เป็นการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา และการศึกษาสายอาชีพ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้และเพื่อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหลังจากพ้นโทษซึ่งสามารถนำไปประกอบการสมัครงาน หรือประกอบอาชีพส่วนตัวได้ เป็นการหาทางออกให้กับผู้ต้องขัง เพื่อไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก

5) บทบาทด้านการติดตามหลังพ้นโทษ

การติดตามหลังพ้นโทษนับว่าเป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันที่เน้นการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขังให้สามารถออกสู่สังคมภายนอกได้อย่างปกติสุขและไม่กระทำผิดซ้ำอีก ขั้นตอนในการติดตามหลังพ้นโทษจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับการมีข้อกำหนดกรุงเทพทำให้ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ในสังคมเข้ามาให้ความร่วมมือมากขึ้น จากในอดีตที่สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทำงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเพราะได้รับความรุนแรงในครอบครัวบางรายมีเด็กติดผู้ต้องขังหรือมีลูกที่ต้องดูแล ซึ่งกรมราชทัณฑ์จะทำงานยากในการแยกเด็กและผู้ต้องขังหญิงเพราะไม่รู้ว่าจะนำเด็กไปไว้ที่ใด แต่ปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐ เอกชน องค์กรอิสระต่างๆ เช่น พัฒนาสังคมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด เข้ามาให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี ดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 ได้กล่าวว่า

“...การมีข้อกำหนดกรุงเทพเป็นแนวทางให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความใส่ใจตรงนี้ ก่อนมีข้อกำหนดกรุงเทพ เราทำไปชาวบ้านชาวเมือง เขาก็ไม่เห็นที่เราทำมาหากินยังไง พอมีข้อกำหนดกรุงเทพเข้ามา หน่วยงานต่างๆ ถึงให้ความสำคัญตรงนี้ เช่น พัฒนาสังคมและมนุษย์

สาธารณสุขจังหวัด อะไรก็ดี ทุกคนต้องเข้ามาบูรณาการ เรามี Bangkok Rules เราก็ทำงานง่ายขึ้น...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 46 และข้อกำหนดที่ 47 ที่กล่าวถึงการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานคุมประพฤติ หน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในการพัฒนาโปรแกรมสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์หลังปล่อย ตลอดจนการกลับคืนสู่สังคม โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง โดยเรือนจำมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านอาชีพแก่ผู้ต้องขังหญิง ให้มีอาชีพและรายได้ในการเลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 63) และสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2463 – 2565 ของกระทรวงยุติธรรมที่เน้นการส่งเสริมคนดีสู่สังคมเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยที่พึงได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ตามมาตรฐานสากล ทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข โดยกระทรวงยุติธรรมได้มีการวางแผนการดำเนินงาน และโครงการต่างๆ ได้แก่ แผนงานด้านการพัฒนาระบบการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไขผู้กระทำผิด เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แก้ไขพฤติกรรมที่ผู้ต้องขังเคยกระทำผิดพลาด ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีภูมิคุ้มกันที่ดีและเข้มแข็งทางจิตใจในการเผชิญกับสังคมภายนอกได้อย่างมั่นคงและไม่กระทำผิดซ้ำ ซึ่งประกอบด้วยโครงการสำคัญดังนี้ โครงการพัฒนาโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โครงการพัฒนาการแก้ไขผู้กระทำผิดแบบไร้รอยต่อระหว่างสถานที่ควบคุมกับชุมชน โครงการพัฒนาระบบการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชน โครงการจัดการศึกษาสายสามัญ การฝึกวิชาชีพ และการกีฬา โครงการพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรม โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีสู่สังคม และโครงการต่อยอดการพัฒนาเรือนจำเศรษฐกิจพอเพียง

แผนงานด้านการพัฒนาระบบการติดตามและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด เป็นการติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษเป็นการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ซึ่งประกอบด้วยโครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการบ้านกึ่งวิถี โครงการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิด โครงการคืนคนดีสู่สังคม โครงการพัฒนาระบบสงเคราะห์และติดตามดูแลเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อย และโครงการศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE SUPPORT)

แผนงานด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการส่งเสริมคนดีสู่สังคม เป็นแผนการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ที่ได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่ในการรองรับและช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงให้ได้รับความช่วยเหลือและโอกาสอันดีจากสังคมซึ่งประกอบด้วยโครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายในการแก้ไข พันฟูผู้กระทำผิด โครงการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครคุมประพฤติระดับตำบล เพื่อเป็นกลไกการให้บริการงานคุมประพฤติในพื้นที่ โครงการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครคุมประพฤติเพื่อการแก้ไขพันฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ในการแก้ไข พันฟูผู้กระทำผิด โครงการบูรณาการอาสาสมัครของทุกหน่วยงานเพื่อการบริหารจัดการผู้กระทำผิด โครงการบูรณาการแก้ไขพันฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร จัดการการทำงานบริการสังคม โครงการขับเคลื่อนศูนย์ยุติธรรมชุมชน โครงการการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่าย และชุมชนในการแก้ไข บำบัดการจัดการศึกษาฝึกวิชาชีพ โครงการการนำเครือข่ายภาคธุรกิจในการรับเยาวชนประกอบอาชีพ ภายหลังปล่อย การจัดงานเจรจาธุรกิจเพื่อการส่งเสริมคนดีสู่สังคม โครงการพระดำริสร้างงานสร้างอาชีพแก่ผู้ต้องขัง โครงการจัดการศึกษาสายสามัญ การฝึกวิชาชีพ และการกีฬา โครงการพัฒนาจิตใจ เพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้ต้องขัง โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีสู่สังคม โครงการต่อยอดการพัฒนาเรือนจำเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการกำลังใจ

โครงการดังกล่าวข้างต้นมีส่วนสำคัญในการติดตาม ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวที่ส่วนมากจะไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีตลอดจนการมีภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูครอบครัวจึงมีแนวโน้มในการตัดสินใจต่อการกระทำผิดซ้ำได้ค่อนข้างน้อยดังความคิดเห็นของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยา และทัณฑวิทยาได้กล่าวว่า

“...ผู้หญิงเนี่ยถ้าเป็นคดีเกี่ยวกับชีวิต อย่างฆ่าสามีจะเป็นอย่างเดียว
แหละไม่ค่อยเป็นอย่างอื่นหรอก โดยเฉพาะที่เป็นผู้หญิงไทย ความอดทน
เขาสูง แล้วพวกนี้พอกลับไปไม่กระทำผิดซ้ำหรอก...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

4.1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี และเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการจากทัณฑสถานหญิงชลบุรีทั้ง 7 ฝ่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสถานพยาบาล พบว่าการดำเนินงานต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวของกรมราชทัณฑ์ผ่านการปฏิบัติงานของทัณฑสถานหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงในปัจจุบันที่มีการดำเนินงานโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) เป็นสำคัญ ซึ่งนับว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบันได้อย่างน่าพึงพอใจ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานดังกล่าวยังพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรคจากภายนอกที่สร้างผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์และทัณฑสถานหญิงด้วย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบันซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นหลากหลายปัญหาตามความคิดเห็นส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีข้อมูลที่สอดคล้องและย้อนแย้งกันบ้างในบางประเด็นปัญหาตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและทัศนคติของแต่ละคน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมประเด็นปัญหาในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน และได้แบ่งผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวผ่านการดำเนินงานของทัณฑสถานหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงเป็น 2 ส่วน คือ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดภายในองค์กร

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดภายในองค์กรเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบด้านลบที่ขัดขวางการดำเนินงานของเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยได้แบ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในองค์กรออกเป็น 9 ประการ ได้แก่

- 1.1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง
- 1.2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง
- 1.3) ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่
- 1.4) ปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
- 1.5) ปัญหาและอุปสรรคด้านการติดตามหลังพ้นโทษ
- 1.6) ปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากร
- 1.7) ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณ
- 1.8) ปัญหาและอุปสรรคด้านทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่
- 1.9) ปัญหาและอุปสรรคด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่

จากประเด็นปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนี้พบว่าได้ส่งผลต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นอย่างมาก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง

การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังเป็นกระบวนการที่สำคัญที่เรือนจำหญิงจะต้องพยายามรวบรวมข้อมูลผู้ต้องขังหญิงให้ได้มากที่สุดเพื่อที่จะสามารถวางแผนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในอนาคตซึ่งในกระบวนการนี้ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ทั้งที่เป็นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิง ตลอดจนเจ้าหน้าที่กองงานต่างๆ เพื่อร่วมกันพิจารณาคัดกรองและจัดจำแนกให้มีการฝึกอบรมทักษะอาชีพ เช่น การทำเบเกอรี่ การนวด การเย็บผ้า หรือทักษะด้านอื่นๆ ตามความถนัดและเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงแต่ละคน เพื่อเป็นการหางานหรือกิจกรรมให้ผู้ต้องขังได้ทำระหว่างถูกควบคุมในเรือนจำ ซึ่งจะทำให้ลดความตึงเครียด ความวิตกกังวลต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความเปราะบาง ต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขเป็นการเฉพาะราย แต่ในกระบวนการนี้มีปัญหาในส่วนของกรมเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทักษะในการคัดกรองที่ไม่เพียงพอ จึงอาจส่งผลให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนเท่าที่ควร ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงแรกรับบางรายมีลักษณะที่ไม่พร้อมให้ข้อมูล ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในวันแรกรับเป็นไปได้ยากดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 ได้กล่าวว่า

“...ในวันแรกรับตัวผู้ต้องขังหญิงเข้ามาใหม่ เราต้องพยายามเก็บข้อมูลเฉพาะราย ทั้งที่เป็นข้อมูลส่วนตัวพื้นฐาน ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายและจิตใจ ต้องพยายามเก็บให้ได้มากที่สุดแต่ปัญหาอยู่ที่บางที่

เราขาดเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะในการสังเกตหรือตรวจประเมินในส่วนนี้ และผู้ต้องขังบางรายก็ไม่พร้อมต่อการให้ข้อมูลเท่าที่ควร...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

1.2) ปัญหาและอุปสรรคด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้อง

สุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิงนับว่ามีความสำคัญ ซึ่งต้องได้รับการดูแลให้ผู้ต้องขังทุกคนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี โดยปัจจุบันเจ้าหน้าที่ที่มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นพิเศษทางด้านสุขภาพจิต เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เคยถูกระทำความรุนแรงมาก่อนจึงต้องมีการตรวจประเมินและติดตามอาการทางด้านจิตใจเป็นพิเศษ แต่ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาทางด้านเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะเฉพาะในการดูแลปัญหาด้านสุขภาพจิต ที่พร้อมต่อการดูแลให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเป็นการเฉพาะรายแก่ผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนนั้น ยิ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความน่าเป็นห่วงเนื่องจากส่วนมากผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้จะมีลักษณะที่เกิดความเครียดได้ง่าย และมีความกังวลต่อครอบครัวที่อยู่ภายนอก ดังนั้นเพื่อเป็นการดูแลอย่างครบวงจรและเพื่อผ่อนคลายความเครียดของผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้จึงต้องมีการติดตามดูแลครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ด้วย ตลอดจนการดูแลรักษาอาการทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงอาจมีรายการในการรักษา หรือยาที่ต้องรับบางรายการที่ไม่สามารถเบิกจ่ายจากสิทธิการรักษาตามบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ จึงต้องมีการประสานให้ญาติรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่ไม่สามารถเบิกได้ แต่หากญาติไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายได้จริง จะเป็นหน้าที่ของเรือนจำหญิงในการจัดหาเงินค่ารักษาพยาบาลให้กับผู้ต้องขังหญิง ดังที่มีการกล่าวถึงปัญหาในการรักษาตัวผู้ต้องขังหญิงดังที่ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีกล่าวว่า

“...หากผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถทำการรักษาในเรือนจำได้เราจะมีการนำตัวผู้ต้องขังไปทำการรักษาภายนอกโดยต้องได้รับการอนุมัติจากทีมแพทย์ในเรือนจำและจะต้องมีการจัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อคุมตัวผู้ต้องขังไปทำการรักษาภายนอก บางคนมีรายการตรวจรักษาหรือยาที่ไม่สามารถใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ก็ต้องประสานให้ญาติรับทราบเพื่อรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนเกิน แต่หากญาติไม่พร้อมในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายนี้ เราก็ต้องมีเงินในการ support ในส่วนนี้ด้วย...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

1.3) ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่

จากในอดีตที่เรือนจำถูกออกแบบมาเพื่อผู้ต้องขชาย ซึ่งไม่ตรงตามความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขหญิงที่มีเพศสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลที่แตกต่างจากผู้ต้องขชาย เช่น การดูแลทางด้านสุขภาพอนามัย และการมีสถานที่ในการดูแลผู้ต้องขตั้งครรภ์ หรือสถานที่ในการเลี้ยงดูบุตรที่มีความเป็นธรรมชาติเหมาะสมต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตที่ดีพอสมควรในเด็กที่ติดผู้ต้องขซึ่งทางเรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขผู้เป็นมารดาสามารถเลี้ยงดูบุตรได้จนกระทั่งบุตรมีอายุครบ 1 ปี จึงจะนำบุตรออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำ ตลอดจนถึงต้องมีสถานที่สำหรับเปิดโอกาสให้บุตรได้มาเยี่ยมมารดาอย่างใกล้ชิด สถานที่อำนวยความสะดวกต่างๆ เหล่านี้เป็นส่วนที่พิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขชาย ซึ่งปัจจุบันเรือนจำหญิงที่ถูกสร้างขึ้นเป็นการเฉพาะนั้นยังไม่เพียงพอต่อปริมาณผู้ต้องขหญิงที่ยังคงมีการเพิ่มขึ้นทำให้ต้องมีการกระจายผู้ต้องขหญิงไปยังเรือนจำชายที่มีแดนหญิง ซึ่งไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขหญิงตั้งที่มีการกล่าวถึงความไม่เพียงพอ และความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่สำหรับผู้ต้องขหญิงตั้งที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1 ได้กล่าวว่า

“...ทุกวันนี้เนี่ยเรือนจำส่วนใหญ่สร้างมาเพื่อผู้ต้องขชาย และก็มีทัณฑสถานหญิงเพียงเฉพาะ ข่งเฉพาะผู้ต้องขหญิงทั่วประเทศจาก 243 แห่ง มีแค่ 8 แห่งที่ข่งเฉพาะผู้ต้องขหญิงนอกนั้นจะเป็นในลักษณะของผู้ต้องขหญิงที่อยู่ในเรือนจำชายที่มีแดนหญิง ซึ่งถามว่าจริงๆ มันรองรับเพียงพอสำหรับผู้ต้องขหญิงที่มีอยู่ 4 หมื่น 5 หมื่นคนซึ่งมันเพิ่มขึ้นค่อนข้างเยอะจากในอดีตเนี่ย ไม่พอเพราะฉะนั้นมันก็จะกระจายไปตามเรือนจำชาย ...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2562.

นอกจากนี้การมีพื้นที่ของเรือนจำที่ขยายเพิ่มขึ้น แต่อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีน้อย ได้ส่งผลกระทบต่อดูแลผู้ต้องขของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการมีพื้นที่กว้างมากขึ้นทำให้เจ้าหน้าที่ประจำจุดในส่วนที่มีการคุมขผู้ต้องขซึ่งยังมีปริมาณเท่าเดิมไม่สามารถสอดส่องดูแลผู้ต้องขได้อย่างทั่วถึงดังที่ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีได้กล่าวว่า

“...เรือนจำเล็กแต่เดิมมีพื้นที่ไม่กี่ไร่ พอขยายมาตรงนี้ใหญ่ขึ้น มีหลายแดนแล้วอัตรากำลังต้องกระจายตามแดน แล้วก็เป็นเรื่องของการรักษาความ

ปลอดภัย ต้องประจำจุดนั้นประจำจุดนี้เพื่อป้องกันการเกิดเหตุอาชญากรรม การลักลอบนำสิ่งผิดกฎหมาย หรือว่าหลบหนีทำได้ยากขึ้น...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562.

จากปัญหาในการมีสถานที่เรือนจำที่กว้างมากเกินไปส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่สามารถสอดส่องดูแลได้อย่างเพียงพออาจนำไปสู่การเปิดช่องโอกาสให้เกิดการกระทำผิดในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงโดยที่เจ้าหน้าที่ไม่รู้ได้

1.4) ปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

กระบวนการในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นกระบวนการที่สำคัญโดยกรมราชทัณฑ์จะต้องมีหลักสูตรหรือโครงการให้ผู้ต้องขังหญิงได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาทักษะทางวิชาชีพและทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตหลังพ้นโทษได้อย่างมีคุณภาพไม่กลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก แต่ข้อมูลจากผู้วิจัยพบจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่านมีความเห็นว่าหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่มีอยู่ บางหลักสูตรไม่ตรงกับเป้าหมายในการพัฒนาผู้ต้องขังที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาทักษะที่เฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการที่ผู้ต้องขังในกลุ่มนี้มีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในประเภทความผิดอื่นๆ เช่น คดียาเสพติด ทำให้ต้องมีการรวมผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ให้ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการควบคุมอารมณ์และการใช้ชีวิตในสังคมด้วยโปรแกรมที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจไม่ตรงกับความต้องการเฉพาะที่ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ต้องได้รับการพัฒนาโดยโปรแกรมการพัฒนาที่มีความเฉพาะหรือเสริมจากโปรแกรมในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังกลุ่มนี้ไม่ได้มีความต้องการกระทำผิดโดยมีความเป็นอาชญากรตั้งแต่แรก แต่กระทำผิดเพราะความจำเป็นหรือสถานการณ์บีบบังคับดังที่มีการกล่าวไว้ว่า

“... ผู้ต้องขังหญิงที่มีประวัติการกระทำผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงมาก่อนนี้ เมื่อพิจารณาดูแล้ว เขาไม่ได้มีความต้องการก่ออาชญากรรมโดยการฆ่าสามีของตนเองแต่แรก แต่เพราะสถานการณ์หรือสภาพการณ์ในการกระทำผิดบีบบังคับให้เขาต้องกระทำผิด ดังนั้นเขาน่าจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตที่เฉพาะบางอย่างที่แตกต่างจากผู้ต้องขังหญิงทั่วไปในคดีที่ใกล้เคียงกัน...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ. สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562.

นอกจากปัญหาและอุปสรรคทางการจัดโปรแกรมในการบำบัด ฟันฟู แก่ไข ผู้ต้องขังหญิง ที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับหลักสูตรในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษบางหลักสูตรที่ไม่ทันสมัย หรือไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบัน ทำให้หลังพ้นโทษไปแล้วผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถหาอาชีพที่ตรงตามที่ฝึกอบรมมาเพื่อประกอบอาชีพได้ เนื่องจากสังคมปัจจุบันที่ยังไม่ได้ให้การยอมรับผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษแล้วอย่างแท้จริง ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพกล่าวว่า

“...เดี๋ยวนี้ตลาดแรงงานในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเยอะ หลักสูตรบางหลักสูตรที่จัดการฝึกอบรมให้กับผู้ต้องขัง บางหลักสูตรแม้ว่าผู้ต้องขังจะมีความชอบและถนัดแต่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด พอออกไปก็หางานทำได้ยาก และยิ่งเห็นว่ามีประวัติการกระทำผิดด้วยบางที่เขาก็ไม่รับ...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ. สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562.

1.5) ปัญหาและอุปสรรคด้านการติดตามหลังพ้นโทษ

กระบวนการในการติดตามเพื่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากระบวนการอื่นๆของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากกระบวนการนี้เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และประสิทธิผลในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์และเรือนจำหญิงได้ ซึ่งในการติดตามผู้ต้องขังหลังพ้นโทษในปัจจุบันพบว่ากระทำได้น้อยค่อนข้างยาก เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงบางรายไม่ยอมให้มีการติดตามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นที่ผู้ต้องขังพักอาศัยอยู่ พบว่าผู้ต้องขังบางรายย้ายที่อยู่ บางรายกลัวว่าเพื่อนบ้านจะรู้ว่าตนเคยถูกจำคุกมาก่อน ซึ่งจะเป็นเสมือนการสร้างตราบาปและส่งผลกระทบต่อในด้านลบให้กับผู้ต้องขังและบุตรตลอดจนคนในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิง ทำให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการติดตามผล และให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงได้ยากยิ่งขึ้นดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังกล่าวว่า

“...การติดตามหลังพ้นโทษจะต้องได้รับความยินยอมจากตัวผู้ต้องขังหญิง โดยมีการจัดทำเป็นหนังสือแสดงความยินยอมสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งจริงๆ แล้วการที่ผู้ต้องขังหญิงยินยอมให้ติดตามหลังพ้นโทษถือว่าเป็นตัวชี้วัดในหลักการทำงานของราชทัณฑ์ แต่เมื่อผ่านไปสักระยะหนึ่งผู้ต้องขังหญิงจะขอยกเลิกการตรวจติดตาม เพราะเขา

จะรู้สึกอาย เหมือนถูกสังคมมองว่าเขาเคยทำผิดอะไรมา จากที่บ้านไม่รู้
จะยิ่งเริ่มให้ความสนใจ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึกอายได้...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

จากคำกล่าวของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังข้างต้นมีความสอดคล้องกับความคิดเห็น
ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทัณฑปฏิบัติที่ได้ให้ความเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคในการติดตามเยี่ยมบ้าน
ผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษว่า

“...ถ้ามีเจ้าหน้าที่เรือนจำ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยม
บ้าน ผู้ต้องขังบางคนเขาจะอายนะ เพราะจากที่เพื่อนบ้านหรือคนในสังคม
เขาไม่รู้ว่าเคยกระทำความผิด ติดคุกมา พอเราไปตรวจเยี่ยมเขาที่บ้าน เพื่อน
บ้านเขาก็จะรู้กัน เขาจะอาย และอาจส่งผลกระทบต่อการใช้
ชีวิตประจำวันของทั้งตัวเขาเองและบุตรหรือญาติพี่น้องเขาด้วย...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

1.6) ปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากร

อัตรากำลังหรือจำนวนบุคลากรในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในส่วนของ
ทัณฑสถานหญิงนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมี
ประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่ต้องได้รับการสอดส่อง
ดูแล ติดตามพฤติกรรมเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะ
ซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันเรือนจำหญิงมีอัตรากำลังที่น้อยกว่าภาระงาน
ที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งทางเรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์เองไม่สามารถขยายอัตรากำลังเองได้ต้องได้รับการเพิ่ม
อัตรากำลังจากสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และคณะกรรมการกำหนด
เป้าหมายและนโยบายกำลังคนภาครัฐ (คปร.) ดังที่ได้รับข้อมูลว่า

“...ตอนนี้เรือนจำมีเจ้าหน้าที่น้อย แต่ผู้ต้องขังหญิงของเรายังมีเข้า
มาเรื่อยๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เรามีอยู่ไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงได้ครอบคลุม
เท่าที่ควร แม้ว่าเราจะเสนอขออัตรากำลังเพิ่มไป ก็ยากที่เราจะได้เพิ่มเพราะต้อง
ดูความเหมาะสมจำเป็นโดยการพิจารณาของ ก.พ. หรือ คปร. เป็นหลัก...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

จากข้อมูลข้างต้นส่งผลให้บุคลากรของราชทัณฑ์ที่มีอยู่อย่างจำกัดต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบหลายหน้าที่ และมีภาระงานมากส่งผลให้ขาดการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน เจ้าหน้าที่บางคนขาดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน กระบวนการรูปแบบการพัฒนาเจ้าหน้าที่มีจำกัด ทำให้ทักษะและการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเจ้าหน้าที่ลดน้อยลงไปด้วย ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่อย่างเต็มที่

นอกจากอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่มีปริมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวทางเรือนจำได้จัดให้มีการให้ความช่วยเหลือดูแล ในเรื่องของความเป็นอยู่ ความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับครอบครัวของผู้ต้องขังโดยเฉพาะเด็กติดผู้ต้องขังที่อยู่ในสังคมภายนอกเพื่อเป็นการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขังหญิงด้วย ซึ่งการที่จำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อยแต่ต้องรับภาระงานปริมาณมากส่งผลให้เจ้าหน้าที่ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ดังที่มีการกล่าวว่า

“...อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่มีภาระมากในขณะที่สวัสดิการยังคงเดิม เจ้าหน้าที่บางคนก็ท้อ ก็ทำงานได้ไม่เต็มที่...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไป. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

1.7) ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณ

งบประมาณหรือเงินที่ใช้สำหรับดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญซึ่งมีผลต่อการขับเคลื่อนงานภายในกรมราชทัณฑ์เป็นอย่างมาก ซึ่งในปัจจุบันนี้งบประมาณที่ถูกจัดสรรให้กับกรมราชทัณฑ์ที่จำกัด เป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนงานของราชทัณฑ์เนื่องจากเป็นตัวแปรหรือเป็นทุนสำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นสถานที่ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ตลอดจนสวัสดิการและบริการต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ ดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 กล่าวว่า

“...งบประมาณในการที่จะจ้างคน ถ้ามีกตังค์เนี่ยจะจ้างเท่าไรก็ได้ ถ้ามีกตังค์จะไปสร้างคุกเท่าไรก็ได้ และถ้ามีกตังค์อีกเหมือนกันจะไปจ้างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อีกสักก็ همینคนก็ได้จริงมัย งบประมาณที่จำกัดนี้จึงปัญหาคลาสสิก ไม่มีเงินก็ทำอะไรไม่ได้เลย...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

จากข้อคิดเห็นของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 กล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังที่กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณไปในทิศทางเดียวกันว่า

“...งบประมาณ มีจำกัดทำให้เป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการภายในหน่วยงาน ทั้งที่เป็นการจัดสวัสดิการรักษายาบาลผู้ต้องขัง การฝึกทักษะอาชีพ การอบรมให้ความรู้แก่ผู้ต้องขัง ด้วยงบประมาณที่มีจำกัด ทำให้การจ้างวิทยากร และจัดหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่ผู้ต้องขังไม่สามารถมีให้ผู้ต้องขังเลือกอย่างหลากหลายได้..”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง. สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

1.8) ปัญหาและอุปสรรคด้านความรู้และทักษะของเจ้าหน้าที่

การมีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานสำหรับกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังหญิงดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะในการดูแลทั้งด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากกลุ่มผู้ต้องขังกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ส่วนมากจะได้รับความบอบช้ำทางด้านร่างกาย และจิตใจจากการถูกระงับทำร้ายมาก่อน และยังเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายจากความรู้สึกที่หดหู่ ซึมเศร้าที่อาจเกิดขึ้นระหว่างถูกควบคุมตัวในเรือนจำได้ ดังนั้นการมีเจ้าหน้าที่ทัศนสถานหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงที่มีความรู้และทักษะในการดูแลตลอดจนพร้อมให้คำปรึกษาที่ดีแก่ผู้ต้องขังหญิง ทางด้านจิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งด้านการดูแลบำบัดฟื้นฟู แก่ไข ผู้กระทำผิด อันมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงาน ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรไม่ได้รับการอบรมและพัฒนาอย่างทั่วถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆ ยังไม่มีคุณภาพเพียงพอเนื่องจากเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความชำนาญและขาดคู่มือการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั้งการควบคุมและการพัฒนาพฤตินิสัยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรตั้งที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพกล่าวว่า

“...เราขาดเจ้าหน้าที่เฉพาะทาง เช่น นักจิตวิทยา แพทย์ ในการดูแลช่วยเหลือผู้ต้องขังด้านร่างกายจิตใจ ทำให้ต้องมีการพาผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำบ่อยครั้ง ซึ่งจะเสี่ยงต่อการที่ผู้ต้องขังจะหลบหนีระหว่างการเดินทางได้...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

นอกจากการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และทักษะที่ใช้สำหรับการดูแลผู้ต้องขังหญิงแล้ว การจัดฝึกอบรมพัฒนาความรู้และทักษะเจ้าหน้าที่ของเรือนจำที่มีอยู่ให้สามารถดูแลให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องขังได้ มีความเป็นไปได้ยากด้วยภาระงานของเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนมากเนื่องจากการมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่มีปริมาณน้อยส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1 กล่าวว่

“...การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้วยอัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีน้อยทำให้เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบภาระหน้าที่มาก ไม่มีเวลาในการเข้าอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในการดูแลผู้ต้องขัง...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

1.9) ปัญหาและอุปสรรคด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่

ทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติของบุคคล ดังนั้นทัศนคติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่เรือนจำหญิงจึงมีความสำคัญต่อการวางแผน หรือมาตรการ ตลอดจนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งปัจจุบันเจ้าหน้าที่ขาดทัศนคติที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเจ้าหน้าที่ในฝ่ายปฏิบัติการที่มีความใกล้ชิดกับผู้ต้องขังจะมีทัศนคติต่อการให้สิทธิกับผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบันว่าเป็นการให้สิทธิประโยชน์ที่มากเกินไป จนทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานยากขึ้น เพราะผู้ต้องขังขาดความเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังกล่าวว่า

“...สมัยก่อนทำโทษใครที่ทำผิด ลงโทษด้วยวิธีที่ทำให้เข็ดหลาบ สมัยนี้ทำอะไรก็กลายเป็นเรื่อง บางคนหัวหมอ ผู้ต้องขังทุกวันนี้ได้รับการคุ้มครองครอบงำเยอะ ดีไม่ได้ เขาก็ไม่กลัว ทุกวันนี้จะเดินชนเจ้าหน้าที่อยู่แล้ว ...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

จากข้อคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังอาจเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลที่ไม่ได้สะท้อนถึงผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะมีแนวคิดหรือมีการปฏิบัติดังเช่นที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังแสดงทัศนะไว้ ดังที่มีการโต้แย้งในเรื่องการให้สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ต้องขังที่บางรายสามารถคิดได้เห็นประโยชน์ของสิทธิประโยชน์ที่ได้รับและนำไปใช้ในทางที่ถูกต้องแต่บางรายอาจคิดไม่ได้ นำสิทธิ

ประโยชน์ไปใช้ในทางที่ผิดเรียกร้องสิทธิเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคลของผู้ต้องขังหญิง เฉพาะรายดังที่ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีกล่าวว่า

“...การให้สิทธิประโยชน์กับผู้ต้องขังบางคนคิดได้ บางคนคิดไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวจะมีความเครียด ความกังวลกับความผิดของตนเอง จนไม่กล้ากระทำผิดอีก...”

ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

ข้อคิดเห็นข้างต้นมีความแตกต่างจากเจ้าหน้าที่ในฝ่ายอำนาจการหรือเจ้าหน้าที่ในระดับบริหาร ซึ่งเห็นว่าการดูแลผู้ต้องขังโดยมีการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง มีการจัดสวัสดิการและกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้ต้องขังในปัจจุบันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความเครียด มีความเป็นอยู่ที่ดี สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อหน่วยงานราชทัณฑ์ ลดการกระทำผิดซ้ำ เพราะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนส่วนใหญ่จะไม่กระทำผิดซ้ำเพราะเขามีลูกและครอบครัวที่ต้องดูแล ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดซ้ำส่วนมากจะเป็นผู้ต้องขังหญิงที่เกี่ยวกับคดียาเสพติดเนื่องจากออกไปสู่อสังคมนอกแล้วไม่รู้จะทำอะไร ยังคงมีการคบหากับกลุ่มเพื่อนเก่าที่กระทำผิดอยู่จึงหวนกลับมากระทำผิดอีกครั้งดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 กล่าวว่า

“...ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังหญิงในคดีเกี่ยวกับการฆ่าสามี เพราะตัวเองตกเป็นเหยื่อความรุนแรงมาก่อนจะไม่กลับมากระทำผิดซ้ำหรอก เพราะเขามีลูก มีครอบครัวที่ต้องดูแล ส่วนใหญ่คนที่กระทำผิดซ้ำจะเป็นคดีเกี่ยวกับยาเสพติดมากกว่า...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าระดับความใกล้ชิดผู้ต้องขังหญิงมีอิทธิพลต่อทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอาจไม่เข้าใจถึงปัญหาและหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในแต่ละรายตามประเภทความผิดที่มีความแตกต่างกัน

2) ปัญหาและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก

สภาพแวดล้อมภายนอกทั้งที่เป็นสภาพการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนางานของกรมราชทัณฑ์ และการดำเนินงานของเรือนจำ ซึ่งหากสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นไปในทางที่ดี จะมีส่วนในการส่งเสริมการทำงานของกรมราชทัณฑ์ ได้เป็นอย่างดี แต่หากสภาพแวดล้อมดังกล่าวมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ไปด้วยเช่นกัน ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของสภาพแวดล้อม ณ ปัจจุบันที่มีผลต่อการทำงานของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งสามารถ แบ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้เป็น 4 ประการ ดังนี้

- 2.1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการเมือง
- 2.2) ปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ
- 2.3) ปัญหาและอุปสรรคด้านสังคม
- 2.4) ปัญหาและอุปสรรคด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ประเด็นปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันที่แตกต่างกันไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1) ปัญหาและอุปสรรคด้านการเมือง

การเมืองของประเทศไทยในสถานการณ์ปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี การท่องเที่ยวและการคมนาคมเป็นหลักส่งผลให้นโยบายรัฐบาลมีความมุ่งเน้นไปในส่วนดังกล่าว จำนวนมาก ในขณะที่งานราชทัณฑ์ ซึ่งรัฐบาลมีความมุ่งเน้นในการคืนคนดีสู่สังคม แต่กลับมีนโยบายที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศได้ส่งผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในภาพรวมเพราะต้องใช้เวลาศึกษาเรียนรู้นโยบายใหม่ การแทรกแซงการบริหาร จากฝ่ายการเมืองส่งผลกระทบต่อระบบและทิศทางการทำงานของกรมราชทัณฑ์ โดยเฉพาะการบรรจุแต่งตั้ง ข้าราชการดั่งที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 กล่าวว่า

“...อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่เราขอไปทาง กพ. เขาจะดูกับอัตรာ ที่เกษียณ จะมีการพิจารณาคืนอัตรามาให้บ้าง แต่ว่าดูความเหมาะสม คือเกษียณไปแล้วเกษียณไปเลย คราวนี้ทาง กพ. ก็จะมาดูอีกทีว่าอัตราที่ เกษียณไปจะคืนอัตราที่กระทรวง แล้วกระทรวงก็จะมาจัดสรรให้กรม แต่ละกรมอาจจะไม่เท่าเดิม หรืออาจจะน้อยกว่าเดิม...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

2.2) ปัญหาและอุปสรรคด้านเศรษฐกิจ

การที่ภาวะเศรษฐกิจไม่ดีเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น และเจ้าหน้าที่อาจตกเป็นเครื่องมือของผู้ต้องขังด้วยอิทธิพลของอำนาจเงิน เนื่องจากสวัสดิการเจ้าหน้าที่มีน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่ขาดขวัญกำลังใจ และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการปฏิบัติงาน ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณีกล่าวว่า

“...สวัสดิการเจ้าหน้าที่มีน้อย แต่ต้องทำงานหนัก ทำให้ไม่มีกำลังใจในการทำงาน ...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

2.3) ปัญหาและอุปสรรคด้านสังคม

สังคมปัจจุบันมีความเชื่อในเรื่องของชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของฝ่ายชาย ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดในผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนทั้งนี้เนื่องจากถูกกดขี่จนไม่สามารถทนต่อแรงกดดันได้ตลอดจนการจัดสวัสดิการที่ดีให้กับผู้ต้องขังส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มหนึ่งที่เมื่อออกไปสู่สังคมภายนอกแล้วยังคงกลับมามีความผิดซ้ำ เพราะไม่รู้ว่าทำอะไรดีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณีกล่าวว่า

“... เรือนจำมีสวัสดิการดี เขาออกไปข้างนอกเขาก็ไม่รู้จะทำอะไร สังคมไม่ยอมรับ คบเพื่อนเก่า ๆ สภาพแวดล้อมไม่ดี แต่การอยู่ในเรือนจำมีเพื่อน มีงานทำ มีเงินให้ใช้ ไม่ต้องดิ้นรน มีที่นอนที่ดี ได้กินครบ 3 เวลา ใครจะกลัวเรือนจำ...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและรักษาการณ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

2.4) ปัญหาและอุปสรรคด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกยุคปัจจุบันส่งผลต่อการทำงานของกรมราชทัณฑ์เนื่องจากปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยี ส่งผลให้การนำระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ยังไม่ได้รับผลเต็มที่เนื่องจากข้อจำกัดด้านการจัดเก็บ การประมวลข้อมูลการบูรณาการข้อมูลทั้งหน่วยงานภายในกรมราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนงานวิจัยไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบัน และไม่มี การต่อยอดไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริงของโลกปัจจุบันดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังกล่าวว่า

“...ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ อย่างตอนตรวจตัวผู้ต้องขัง การจัดเก็บฐานข้อมูลผู้ต้องขัง ซึ่งจริงๆ ก็สะดวกสบาย แต่เรายังขาดคนที่มี ความรู้ความสามารถในการดูแลระบบตรงนี้ เพราะเป็นระบบใหม่ที่ต้อง ได้รับการฝึกอบรมการใช้ระบบ...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

4.1.3 แนวทางพัฒนาการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

1) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์

1.1) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การมีข้อกำหนดกรุงเทพเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงโดยทั่วไปซึ่งครอบคลุมถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวไม่ว่าจะเป็น กระบวนการด้านการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่มีการคำนึงถึงภูมิหลัง การถูกกระทำ ความรุนแรงใน ครอบครัว ตลอดจนการดูแลด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจให้กับผู้ต้องขังในกลุ่มนี้ แต่เนื่องจาก ปัจจุบันปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมีปริมาณ ไม่มากเมื่อเทียบกับกลุ่มผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ เช่นคดียาเสพติด จึงไม่ได้มีการวางมาตรการหรือ โปรแกรมในการปฏิบัติสำหรับดูแลผู้ต้องขังกลุ่มนี้เป็นการเฉพาะ แต่ในทางปฏิบัติอาจจะมีการพัฒนา ในเรื่องของระบบการดูแลเฉพาะรายสำหรับผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ โดยเฉพาะในมิติทางด้านจิตใจเป็น สำคัญเนื่องจากผู้กระทำผิดหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวส่วนมากพบว่ามีปัญหา ทางด้านจิตใจอันได้แก่ ความวิตกกังวลต่อครอบครัวที่อยู่ในสังคมทั้งลูกและพ่อแม่ ความ ซึมเศร้า เป็นต้น เนื่องจากการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้นับว่ามีความสำคัญที่ไม่เพียงจะ ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังหญิง แต่ยังมีผลกระทบต่อครอบครัวและบุตรที่อยู่ในสังคมภายนอกด้วยดังที่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1 กล่าวว่า

“...ผู้หญิงอาจจะถูกหล่อหลอมเลี้ยงดูมาแบบว่าให้ยอมหรือว่ากลัว ไม่กล้าที่จะสู้ เพราะฉะนั้นพอมันสะสมแล้วมันระเบิดออกมาเลย กลายเป็นอาชญากรรมขึ้นมาทำให้ปัญหาไม่ได้เกิดแค่ว่าเขาเป็น ผู้กระทำผิด แต่ครอบครัว ลูกหรือว่าคนที่อยู่รอบข้าง พ่อ แม่ก็ได้รับ ผลกระทบทั้งหมด เพราะฉะนั้นสิ่งที่น่าจะทำได้ก็คือในเรื่องของการ

สะท้อนให้สังคมเห็นว่าการศึกษาที่ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมันยัง under report มันยังไม่ได้ถูกได้รับความใส่ใจหรือว่าสังคมยังไม่ค่อยให้ความสำคัญเพราะเป็นเรื่องผิวเผิน...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2562.

ข. แนวโน้มในอนาคต

จากการดำเนินการในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังและการจัดโปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวในส่วนของกระบวนการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังนอกจากการพิจารณาถึงภูมิหลังการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้กระทำผิดแล้วควรมีการจัดโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดยการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงได้เรียนรู้ทักษะในการใช้ชีวิตคู่ และการสร้างความสัมพันธ์ตลอดจนการแก้ไขปัญหาครอบครัวด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

1.2) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านสุขภาพอนามัย

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ส่งเสริมให้ทุกเรือนจำมีการดูแลสุขภาพอนามัยที่ดีให้กับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากได้รับความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนทั้งที่เป็นการดูแลทางด้านสภาพร่างกาย และจิตใจ แต่ด้วยปัญหาทางด้านปริมาณของบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ในการดูแลผู้ต้องขังหญิง ทำให้ไม่สามารถดูแลผู้ต้องขังหญิงได้อย่างทั่วถึง

ข. แนวโน้มในอนาคต

จากปัญหาดังกล่าวในอนาคตกรมราชทัณฑ์ควรมีแผนในการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังชั้นดีเข้ามาช่วยดูแลเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันเพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดของผู้ต้องขังเนื่องจากผู้ต้องขังจะรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง กล้าที่จะพูด หรือขอคำปรึกษาจากผู้ต้องขังด้วยกันมากกว่าเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 2 ให้ความเห็นไว้ดังนี้

“...ผู้ต้องขังที่เป็นผู้ต้องขังชั้นดี ผู้ต้องขังช่วยเหลือ เราต้องให้ประกบ จะให้ยึดติดกับเจ้าหน้าที่ไม่ได้ ต้องมีผู้ต้องขังที่เป็นผู้ช่วยเหลือ บางครั้งเขาอาจจะไม่ยากพูดกับเราก็ได้ เขาอาจจะเห็นว่าเจ้าหน้าที่เป็นยักษ์เป็นมารก็ได้ถูกมั้ย บางครั้งผู้ต้องขังที่เป็นผู้ช่วยเหลือที่เราคัดเลือก

แล้วว่าเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ จะมีความรู้สึกอยากจะพูดมากกว่า เพราะเป็นหัวข้อที่ต้องขงเหมือนกัน...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวศึกษาและทัศนศึกษาคนที่ 2.

สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2562.

นอกจากการส่งเสริมให้มีการดูแลโดยผู้ต้องขงหญิงด้วยกันเองแล้วการฝึกอบรมพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในการดูแลผู้ต้องขงหญิงที่มีอาการทางจิตให้กับเจ้าหน้าที่และเพื่อนผู้ต้องขงอาจนาระบบการเรียนรู้แบบออนไลน์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขงหญิงได้ซึ่งจะสามารถประหยัดเวลาและงบประมาณในการจ้างวิทยากร

1.3) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การดำเนินงานในการจัดการด้านอาคารสถานที่ในปัจจุบันของทัณฑสถานหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงในปัจจุบันนับว่ามีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต่อความต้องการเฉพาะสำหรับผู้ต้องขงหญิง หากแต่ว่าปริมาณหรือขนาดเรือนจำในปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อปริมาณผู้ต้องขงหญิงที่เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนไม่เหมาะสมกับปริมาณเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนน้อยในขณะที่ขนาดหรือพื้นที่ของเรือนจำมากเกินความจำเป็นซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถตรวจตรา ดูแลผู้ต้องขงได้อย่างทั่วถึง

ข. แนวโน้มในอนาคต

การพัฒนาการจัดการด้านอาคารสถานที่ของเรือนจำในอนาคตจึงควรมีการจัดการที่เหมาะสมต่อความต้องการจำเป็นโดยคำนึงถึงปริมาณผู้ต้องขงและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ประกอบการพิจารณาก่อสร้างเรือนจำ แต่หากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถกระจายกำลังดูแลผู้ต้องขงหญิงได้อย่างทั่วถึงอาจมีการมอบหมายให้มีผู้ช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้ต้องขงหญิงที่เป็นนักโทษชั้นดีทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขงใหม่ที่เข้ามาในเรือนจำนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งทำให้เจ้าหน้าที่สามารถดูแล บริหารจัดการกับผู้ต้องขงหญิงที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึงมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันเรือนจำหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงได้มีการจัดหลักสูตรในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนร่วมกับผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำผิดเกี่ยวกับความรุนแรงเนื่องจากผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้มีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในความผิดอื่นๆ อาจไม่ตรงกับความต้องการเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ ตลอดจนหลักสูตรที่เปิดให้มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมอาชีพหลังพ้นโทษบางหลักสูตรที่ไม่ทันสมัยเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานค่อนข้างน้อย ทำให้ผู้ต้องขังหญิงที่เมื่อพ้นโทษแล้วไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือหาอาชีพที่ตรงกับที่ฝึกอบรมมาได้

ข. แนวโน้มในอนาคต

ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนควรจัดให้มีโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไข เป็นการเฉพาะเสริมจากโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว แนวทางการแก้ปัญหาครอบครัว หรือการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตครอบครัวหลังพ้นโทษได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนการเปิดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพแบบใหม่ที่มีความทันสมัยเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบันเพื่อเป็นการส่งเสริมการทำงานทำหลังพ้นโทษอย่างแท้จริง ดังที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1 กล่าวว่า

“...จัดให้มีโปรแกรมสำหรับบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นการเฉพาะน่าจะเป็นประโยชน์ เพราะว่าจริงๆ แล้วสาเหตุของผู้ที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว มันจะมีลักษณะพิเศษที่ต่างจากตัวผู้กระทำผิดที่ก่อความรุนแรงในครอบครัวนี่ออกมัย ทุกวันเนี่ยตัวโปรแกรมตรงนั้นเนี่ยมันมุ่งไปเฉพาะกลุ่มที่เป็นผู้ก่อ ผู้ชายที่เป็นผู้สร้างความรุนแรงในครอบครัว เพราะฉะนั้นตัวโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมันยังไม่เกิด มันยังไม่มีโดยตรง ซึ่งจริงๆ แล้วมันน่าจะเป็นสิ่งที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งทางใจให้คนกลุ่มนี้มากกว่าให้เผชิญในโลกของความเป็นจริง ให้กล้าที่จะแยกตัวออกมาจากชีวิตแบบเดิมๆ ที่เป็นเหยื่อของความรุนแรง...”

นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาคนที่ 1.

สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2562.

1.5) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการติดตามหลังพ้นโทษ

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆในสังคมเข้ามาให้ความร่วมมือมากขึ้นจากในอดีต มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านอาชีพแก่ผู้ต้องขังหญิง ให้มีอาชีพและรายได้ในการเลี้ยงตนเอง แต่กระบวนการในการติดตามเพื่อการดูแลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษกระทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงบางคนเมื่อมีการติดตามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นที่ผู้ต้องขังหญิงพักอาศัยอยู่กลับพบว่าผู้ต้องขังบางรายย้ายที่อยู่ บางรายกลัวว่าเพื่อนบ้านจะรู้ว่าตนเคยถูกจำคุกมาก่อนทำให้เจ้าหน้าที่ติดตามและประเมินผลชีวิตผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษได้ยาก

ข. แนวโน้มในอนาคต

การพัฒนารูปแบบการติดตามหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังหญิงในอนาคตควรมีลักษณะเป็นธรรมชาติ เช่น การมีอาสาสมัครในการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังแทนการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อเป็นการลดการสร้างตราบาป และเพื่อความสบายใจของผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษไปแล้ว

1.6) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านบุคลากร

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์โดยเฉพาะในส่วนของเรือนจำไม่ว่าจะเป็นทัณฑสถานหญิงหรือเรือนจำชายต่างประสบปัญหาในเรื่องของอัตรากำลังบุคลากรที่น้อยกว่าภาระงานที่ต้องปฏิบัติจริงในการดูแลผู้ต้องขัง ดังนั้นการช่วยเหลือ เยียวยา หรือการให้ความดูแลผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับความบอบช้ำทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมากนี้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถให้การดูแลได้อย่างใกล้ชิดเท่าที่ควร

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์ควรมีการเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ในการให้ความช่วยเหลือดูแลทางด้านจิตใจแก่ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวมาก่อน ตลอดจนมีการพัฒนาทักษะในการดูแลช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ด้วยการเพิ่มพูนทักษะให้แก่เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่เดิมตลอดจนผู้ต้องขังหญิงชั้นดี โดยอาจเป็นการให้ความรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์เพื่อให้ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ทุกคนได้เรียนรู้วิธีการดูแลและสุขภาพกายและสุขภาพจิตเพื่อประโยชน์ในการดูแลตนเองและผู้ต้องขังไปพร้อมกันด้วย

1.7) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านงบประมาณ

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์มีงบประมาณที่จำกัดแต่ต้องมีการจัดสรรเพื่อประโยชน์ในการดูแลผู้ต้องขังหญิงและเจ้าหน้าที่ให้ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเหมาะสม ดังนั้นการที่กรมราชทัณฑ์มีงบประมาณที่จำกัดจะส่งผลต่อการดำเนินงานภายในเรือนจำเป็นอย่างมากทั้งด้านการจัดสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง หรือการจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้หรือกิจกรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก

ข. แนวโน้มในอนาคต

การจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดของกรมราชทัณฑ์แม้ว่าจะไม่สามารถของงบประมาณเพิ่มเติมได้ แต่กรมราชทัณฑ์สามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกเพื่อให้การสนับสนุนผู้ต้องขังทั้งในส่วนของ การให้ความรู้ การบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งกรมราชทัณฑ์ควรมีการประชาสัมพันธ์ขอความช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้งบประมาณที่มีอย่างจำกัด

1.8) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งด้านการดูแลบำบัด ฟื้นฟู แก้ไขผู้กระทำผิด และสายงานสนับสนุนอันมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงาน ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรไม่ได้รับการอบรมและพัฒนาอย่างทั่วถึง ส่งผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งการควบคุมและการพัฒนาพฤตินิสัยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีการให้ความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งจะประหยัดเวลาและงบประมาณในการเข้าฝึกอบรมจริง นอกจากนี้ให้มีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้ทักษะในการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวผ่านการปฏิบัติงานจริงร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้นๆ ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ กล่าวว่า

"...เรามีปัญหาเรื่องอัตรากำลังคน งบประมาณที่น้อยไม่เพียงพอแล้ว ยิ่งไง สุดท้ายเราก็ต้องอยู่ให้ได้ เราไม่สามารถเรียกร้องได้เราก็ต้องปรับระบบ เอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วย อย่างการอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังก็

แล้วแต่เดี๋ยวนี้มันสามารถเรียนรู้ได้ผ่านระบบออนไลน์นะเยอะเยอะไปเป็นการ
สนองนโยบายรัฐบาลปัจจุบันด้วย..."

เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

1.9) แนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ทัศนคติส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล ซึ่งปัจจุบัน
เจ้าหน้าที่ทัศนคติสถานหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงบางคนยังขาดทัศนคติที่เหมาะสมในการ
ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังเช่นในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเจ้าหน้าที่ในฝ่ายปฏิบัติการที่มีความ
ใกล้ชิดผู้ต้องขัง จะมีทัศนคติด้านลบต่อการให้สิทธิกับผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบัน

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์ควรมีการจัดกิจกรรมหล่อหลอมระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงเพื่อ
ปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง ให้มีความยอมรับและมีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ตลอดจน
มีการจัดสวัสดิการระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงที่มีความเหมาะสม และสมดุลกันเพื่อเป็นการ
ส่งเสริมขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังที่ดีไปพร้อมกัน ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพกล่าวว่า

"...ทัศนคติในการบริหารงานของผู้อำนวยการเรือนจำและเจ้าหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญ
ถ้าผู้อำนวยการเรือนจำมีหลักการบริหารด้วยความเมตตา จะส่งผลต่อการปฏิบัติ
ต่อผู้ต้องขังหญิงที่จะได้รับความเมตตา ได้รับการดูแลและพัฒนาทางด้านร่างกาย
และจิตใจที่ดี..." จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาชีพ. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

2) แนวทางและโอกาสการมีส่วนร่วมของปัจจัยภายนอก

2.1) แนวทางและโอกาสการมีส่วนร่วมของปัจจัยภายนอกด้านการเมือง

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การมีนโยบายรัฐบาลที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศได้ส่งผลกระทบต่อ
ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในภาพรวมเพราะต้องใช้เวลาศึกษาเรียนรู้นโยบายใหม่ การแทรกแซง
การบริหาร จากฝ่ายการเมืองส่งผลกระทบต่อระบบและทิศทางการทำงานของกรมราชทัณฑ์โดยเฉพาะการ
บรรจุแต่งตั้งข้าราชการของกรมราชทัณฑ์

ข. แนวโน้มในอนาคต

รัฐบาลควรมีการสานต่อนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัวให้ได้รับการสนับสนุนให้มีการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตามความเหมาะสม เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกระทำทารุณแรงในครอบครัว ทั้งที่เป็น การบำบัด พื้นฟู แก้ไข พัฒนาทักษะการใช้ชีวิตและทักษะอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตหลังพ้นโทษได้อย่างปกติสุขและสามารถดูแลครอบครัวที่อยู่ในสังคมภายนอกได้

2.2) แนวทางและโอกาสการมีส่วนร่วมของปัจจัยภายนอกด้านเศรษฐกิจ

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

การที่ภาวะเศรษฐกิจไม่ดีส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดูแลผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เป็นสาเหตุให้เจ้าหน้าที่ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และอาจนำไปสู่การตกเป็น เครื่องมือของผู้มีอิทธิพลภายในเรือนจำหรือมีการกระทำผิดเนื่องจากอำนาจของเงินอันส่งผลต่อการ ปฏิบัติงานในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์ควรส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อ ความรุนแรงและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในเรือนจำควรได้รับสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ดีอย่างสมดุลง เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อผู้ต้องขัง และสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ และมีหลักคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ต่อไปได้

2.3) แนวทางและโอกาสการมีส่วนร่วมของปัจจัยภายนอกด้านสังคม

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

สังคมปัจจุบันมีความเชื่อในเรื่องของชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ ฝ่ายชาย ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดในผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเป็นเหยื่อความ รุนแรงในครอบครัวมาก่อนทั้งนี้เนื่องจากถูกกดขี่จนไม่สามารถทนต่อแรงกดดันได้ ตลอดจนคนใน สังคมยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวอันเป็นสาเหตุที่นำมาสู่การ กระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงใน ครอบครัวมาก่อน

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือสตรี หรือบุคคลที่ได้รับ ความรุนแรงในครอบครัวมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในสังคมให้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญ

ในการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเพื่อเป็นการป้องกันการทำผิดในผู้ต้องขังหญิงที่กระผิดเพราะมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นในการป้องกันการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ และส่งเสริมความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวดั่งที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังกล่าวว่า

“...การปรับทัศนคติของคนในสังคม ให้มีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ และบุคคลทั่วไปในสังคมให้มีความยอมรับ และช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขังหญิงให้กลับสู่สังคมได้ ซึ่งอาจจะอาศัยระบบเทคโนโลยีในการเผยแพร่การทำงาน สร้างความเข้าใจที่ดีให้กับคนในสังคม...”

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง. สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562.

2.4) แนวทางและโอกาสการมีส่วนร่วมของปัจจัยภายนอกด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ก. การดำเนินการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกยุคปัจจุบันส่งผลต่อการทำงานของกรมราชทัณฑ์ซึ่งปัจจุบันขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยี ส่งผลให้การนำระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ยังไม่ได้รับผลเต็มที่เนื่องจากข้อจำกัดด้านการจัดเก็บ การประมวลข้อมูลการบูรณาการข้อมูลทั้งหน่วยงานภายในกรมราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนงานวิจัยที่มีขึ้นในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของงานราชทัณฑ์ ตลอดจนไม่มีการต่อยอดไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริง

ข. แนวโน้มในอนาคต

กรมราชทัณฑ์ควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานได้ฝึกทักษะหรือเข้าอบรมการใช้เทคโนโลยีต่างๆที่มีการนำเข้ามาใช้ในหน่วยงานตลอดจนส่งเสริมให้มีการเรียนรู้วิธีการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาบูรณาการให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ เพื่อเป็นการพัฒนาระบบการทำงานของกรมราชทัณฑ์ที่ทันสมัย และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว” โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก 3 กลุ่ม จำนวน 10 ท่าน ได้แก่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา จำนวน 2 ท่าน จากกรมราชทัณฑ์ ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรี จำนวน 1 ท่าน และผู้ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในระดับปฏิบัติการ จำนวน 7 ท่าน จาก 7 ฝ่ายงานในเรือนจำหญิงฝ่ายละ 1 ท่าน ได้แก่ ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ ฝ่ายวิชาชีพ ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังและฝ่ายสถานพยาบาลจากทัณฑสถานหญิงชลบุรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นสามารถแบ่งประเด็นในการอภิปรายผลตามบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง การจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ การฝึกอบรม และพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษ ซึ่งในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดในการอภิปรายดังต่อไปนี้

4.2.1 การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง

กระบวนการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เป็นกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยเริ่มตั้งแต่แรกรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำจนกระทั่งผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวเมื่อครบกำหนดพ้นโทษ โดยเรือนจำหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงจะมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงประวัติภูมิหลัง บุคลิกลักษณะและสภาพแวดล้อมของผู้ต้องขัง รวมถึงประวัติในการกระทำความผิดและสาเหตุแห่งการกระทำความผิดผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงแต่ละรายเพื่อการปฏิบัติในการควบคุม บำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ตามความเหมาะสมตลอดจนการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ต้องขังในเบื้องต้น เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งนี้เพราะผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำความผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่สามารถบำบัด ฟื้นฟู แก้ไขได้ ดังที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยามีความเห็นว่าเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่ได้มีความเป็นอาชญากรโดยกำเนิดซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ นฤมล โพธิ์แจ่ม เรื่อง “ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : กรณีภรรยาฆ่าสามี” ซึ่งศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกาได้อธิบายถึงการการตอบโต้กลับด้วยการใช้ความ

รุนแรงของภรรยาที่ทำการทำร้ายสามีของตนนั้นเนื่องจากภรรยามีประสบการณ์ความรุนแรงทางตรงจากการถูกระทำความรุนแรงจากสามี หรือบางกรณีอาจได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจากการเป็นผู้พบความรุนแรงในวัยเด็ก ดังนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งในครอบครัวขึ้น ภรรยาผู้เคยมีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนจึงเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมโดยใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหา (นฤมล โพธิ์แจ่ม, 2559: 101-102) อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ กฤตยา อาชวนิจกุล ที่กล่าวว่าเกือบทั้งหมดของผู้หญิงที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่องยาวนานจะเกิดอาการเครียดสะสม และมีความรู้สึกทรมานไม่ไหวพยายามหาทางออกแต่หมดหนทางในการแก้ปัญหา จึงนำไปสู่การกระทำผิดเพื่อเอาตัวรอด (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2558: 2-3)

จากแนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวโดยเน้นการจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข ซึ่งต้องคำนึงถึงประวัติการถูกดำเนินคดีอาญา จำนวนครั้งที่ต้องโทษจำคุก พฤติกรรมในการกระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล ความสัมพันธ์กับครอบครัว ความเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อายุ สัญชาติ ความเป็นอาชญากรโดยสันดาน ความสำนึกผิดรวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 40 และข้อกำหนดที่ 41 ที่กล่าวถึงการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ต้องคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของเพศหญิง เพื่อการวางแผนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเหมาะสมตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งกลับสู่สังคมหลังพ้นโทษ โดยเรือนจำต้องมีการจำแนกลักษณะด้วยการใช้แบบประเมินและการสัมภาษณ์โดยคำนึงถึงภูมิหลังโดยทั่วไปของผู้ต้องขังหญิง ฐานความผิด แบบประเมินสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิงเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกระทำในอดีต ตลอดจนภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงด้วย (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 48-50)

บทบาทด้านการจำแนกผู้ต้องขังหญิงของกรมราชทัณฑ์ที่สอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อกำหนดที่ 40 และข้อกำหนดที่ 41 ข้างต้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัย ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้ปรับปรุงแก้ไขตนเอง โดยการเลี้ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมโดยการใช้มาตรการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินหรือตราบาป ตลอดจนได้รับการขัดเกลาจากผู้กระทำผิดอื่นๆ วิธีการดังกล่าวได้แก่ การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก ในขณะที่กลุ่มที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำก็ให้การศึกษาจัดให้มีการอบรมแก้ไข เช่น การฝึกวิชาชีพ การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไข

รายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด (ปกรณ์ มณีปกรณ์, 2555: 227)

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะมีการดำเนินการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิงตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์โดยยึดแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดกรุงเทพเป็นสำคัญแล้ว แต่ในกระบวนการนี้พบว่ามีปัญหาในส่วนของการมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทักษะในการคัดกรองที่ไม่เพียงพอ จึงอาจส่งผลให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนเท่าที่ควร ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงแรกรับบางรายมีลักษณะที่ไม่พร้อมให้ข้อมูล ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในวันแรกรับเป็นไปได้ยาก

นอกจากอุปสรรคในด้านทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหญิงแล้วยังพบว่ามีอุปสรรคในเรื่องของอัตรากำลังหรือจำนวนบุคลากรในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในส่วนของทัณฑสถานหญิงซึ่งนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่ต้องได้รับการสอดส่องดูแล ติดตามพฤติกรรมเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย แต่ปัจจุบันทัณฑสถานหญิงมีอัตรากำลังที่น้อยกว่าภาระงานที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งทางเรือนจำหรือกรมราชทัณฑ์เองไม่สามารถขยายอัตรากำลังเองได้ต้องได้รับการเพิ่มขยายอัตรากำลังจากสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และคณะกรรมการกำหนดเป้าหมายและนโยบายกำลังคนภาครัฐ (คปร.) ส่งผลให้บุคลากรของกรมราชทัณฑ์ที่มีอยู่อย่างจำกัดต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบหลายหน้าที่ และมีภาระงานมากส่งผลให้ขาดการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน เจ้าหน้าที่บางคนขาดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน กระบวนการรูปแบบการพัฒนาเจ้าหน้าที่มีจำกัดทำให้ทักษะและการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเจ้าหน้าที่ลดน้อยลงไปด้วย ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่

นอกจากอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่มีน้อย ไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวทางเรือนจำยังจัดให้มีการให้ความช่วยเหลือดูแล ในเรื่องของความเป็นอยู่ ความช่วยเหลือทางกฎหมายสำหรับครอบครัวของผู้ต้องขังโดยเฉพาะเด็กติดผู้ต้องขังที่อยู่ในสังคมภายนอกเพื่อเป็นการดูแลสุขภาพจิตให้กับผู้ต้องขังหญิงด้วย ซึ่งการที่จำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อยแต่ต้องรับภาระงานปริมาณมากส่งผลให้เจ้าหน้าที่ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ดังนั้นการดำเนินการในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังนอกจากการพิจารณาถึงภูมิหลังการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้กระทำผิดแล้วควรมีการจัดโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดยการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงได้มีทักษะในการใช้ชีวิตคู่ และการสร้างความสัมพันธ์และแก้ไขปัญหาครอบครัวด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ตลอดจนรัฐบาลควรพิจารณาเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์เพื่ออำนวยความสะดวก

ในการปฏิบัติงาน และการเพิ่มพูนทักษะความรู้ในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังตลอดจนทักษะความรู้ในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่มีประวัติการถูกระทำทารุณในครอบครัวสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตั้งแต่กระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหญิงและการดูแลผู้ต้องขังหญิงได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพสูงสุดตามเป้าหมายของกรมราชทัณฑ์ยิ่งขึ้น

4.2.2 การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง

หลังจากกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในวันแรกกับตัวผู้ต้องขังหญิงแล้ว การดำเนินงานของเรือนจำในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่คุมขังอย่างในอดีตที่ผ่านมาแต่ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ให้ความสนใจในเรื่องของสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่วันแรกเพื่อติดตามดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิงอย่างรอบด้านทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยการดูแลสุขภาพด้านร่างกายที่สถานหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงได้จัดให้มีการตรวจสุขภาพร่างกายไม่ว่าจะเป็น การตรวจสุขภาพร่างกายภายนอก ความบอบช้ำ บาดแผลที่อาจเกิดจากการถูกระทำร้าย หรือการตรวจสุขภาพภายใน เช่น ความเจ็บป่วยภายในร่างกาย โรคประจำตัว หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเลือดต่างๆ เช่น โรคเอดส์ การตั้งครุภ เพื่อประโยชน์ในการติดตามรักษาอาการเจ็บป่วยอย่างต่อเนื่องและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดไปยังกลุ่มผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ด้วยนอกจากนี้ได้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นที่สามารถตอบสนองต่อสุขภาพอนามัยตามความต้องการเฉพาะของผู้หญิง ได้แก่ การจัดหาผ้าอนามัย เครื่องแต่งกาย ผ้าถุง ผ้าเช็ดตัว ยกทรง กางเกงใน ผ้าขนหนู สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผงซักฟอก โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดเพียงพอ โดยมีการตรวจคุณภาพของน้ำและเครื่องกรองน้ำ อยู่เสมอในการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครุภ อยู่ระหว่างให้นมบุตร หรือขณะมีประจำเดือน

สำหรับการดูแลสุขภาพด้านจิตใจเป็นการดูแลรักษาที่สำคัญโดยทัณฑสถานหญิงจะต้องมีการตรวจประเมินสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิงอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เนื่องจากเป็นส่วนที่ซ่อนอยู่ภายในซึ่งอยากต่อการเข้าใจและเข้าถึงของบุคคลทั่วไป ดังนั้นในการดูแลผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวนั้น จะต้องมีการตรวจประเมินสุขภาพร่างกายจากนักจิตวิทยาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความเครียดและความวิตกกังวลได้สูง ซึ่งอาจนำไปสู่การเป็นโรคซึมเศร้าและการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่นได้ ดังนั้นทัณฑสถานหญิงจึงต้องจัดให้มีการให้คำปรึกษาดังเช่นการจัดให้มีห้อง Happy Center หรือห้องกิจกรรมซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมในลักษณะของการจัดกิจกรรมกลุ่ม โดยนำในเรื่องของศาสนา ดนตรี ศิลปะ เข้ามาช่วยในการสร้างอารมณ์สุนทรีย์ผ่อนคลายความตรึงเครียด บำบัดรักษาสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิง

ในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการทางจิตขั้นรุนแรงไม่สามารถบำบัดรักษา ด้วยกิจกรรมกลุ่มที่จัดไว้ให้ได้ซึ่งต้องได้รับการตรวจประเมินด้วยแบบประเมินทางจิตวิทยาและรับลอง จากจิตแพทย์แล้วให้มีการนำไปทำการรักษาและรับยาจากสถานพยาบาลจากภายนอก ซึ่งในกระบวนการนำตัวผู้ต้องขังหญิงออกไปตรวจรักษายังสถานพยาบาลภายนอกนั้นจะต้องมี เจ้าหน้าที่ควบคุมตัวและดำเนินการนำผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการเจ็บป่วยนั้นออกไปทำการรักษา ซึ่ง นอกจากหน้าที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงไม่ให้ใช้โอกาสในการออกจากเรือนจำเป็นช่องทางใน การหลบหนีแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมตัวผู้ต้องขังไปทำการรักษาในสถานพยาบาลภายนอกจะต้อง ดำเนินการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการรักษา

การดำเนินการดูแลผู้ต้องขังหญิงด้านสุขภาพจิตดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนการ ดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 42 (4) ที่กล่าวถึงการจัดให้มี บริการที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการดูแลด้านจิตสังคม (psycho-social support needs) โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เคยถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มเหงจิตใจ โดยเรือนจำควรมีการจัดทำ ห้อง Happy Center เพื่อจัดกิจกรรมบำบัดทางสังคมสงเคราะห์และทางจิตใจให้กับผู้ต้องขังหญิงที่ เคยถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มเหงจิตใจ (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 55-56)

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ได้มีการให้ความดูแลครอบครัวและบุตรของผู้ต้องขังหญิง ที่อยู่ภายนอกเรือนจำผ่านการติดต่อประสานงานกับสถานสงเคราะห์ในพื้นที่พักอาศัยของผู้ต้องขังหญิง นั้นด้วย ตลอดจนมีการอนุญาตให้มีการเยี่ยมญาติอย่างใกล้ชิดจากบุตรของผู้ต้องขังหญิงอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 28 และ ข้อกำหนดที่ 43 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับ ครอบครัวในลักษณะเยี่ยมญาติใกล้ชิด โดยเฉพาะระหว่างมารดาและบุตร เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสภาพ จิตใจที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อการกลับคืนสู่สังคม แต่ทั้งนี้ผู้ต้องขังจะต้องมีสภาพร่างกายและจิตใจที่ พร้อมต่อการเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิดและได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ก่อนการเปิดให้มีการเยี่ยมญาติ อย่างใกล้ชิด ตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 44 ที่กล่าวถึงผู้ต้องขังหญิง ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว จะต้องได้รับคำปรึกษาที่เหมาะสมก่อนการรับ เยี่ยมจากบุคคลที่เคยกระทำรุนแรงต่อตนรวมถึงบุคคลในครอบครัวด้วย (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 57-59)

การมีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานสำหรับกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็น เหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังหญิงดังกล่าว เป็นกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะในการดูแลทั้งด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากกลุ่ม ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ส่วนมากจะได้รับความบอบซ้ำทางด้าน ร่างกาย และจิตใจจากการถูกระทำร้ายมาก่อนด้วย และยังเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย จากความรู้สึกที่หดหู่ ซึมเศร้าที่อาจเกิดขึ้นระหว่างถูกควบคุมตัวในเรือนจำได้ ดังนั้นการมีเจ้าหน้าที่

ทัศนสถานหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงที่มีความรู้และทักษะในการดูแลตลอดจนพร้อมให้คำปรึกษาที่ดีแก่ผู้ต้องขังหญิง ทางด้านจิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งด้านการดูแลบำบัด ฟื้นฟู แก่ไข ผู้กระทำผิด อันมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงาน ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรไม่ได้รับการอบรมและพัฒนาอย่างทั่วถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆ ยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ ความชำนาญและขาดคู่มือการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งการควบคุม และการพัฒนาพฤตินิสัยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

นอกจากการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และทักษะที่ใช้สำหรับการดูแลผู้ต้องขังหญิงแล้ว การจัดฝึกอบรมพัฒนาความรู้และทักษะเจ้าหน้าที่ของเรือนจำที่มีอยู่ให้สามารถดูแลให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องขังได้มีความเป็นไปได้ยากด้วยภาระงานของเจ้าหน้าที่มีจำนวนมากเนื่องจากการมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ที่น้อยส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงจากการดำเนินการในการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิงดังกล่าวแล้วนั้นว่ามีความสำคัญซึ่งต้องดูแลให้ผู้ต้องขังทุกคนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี แต่ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาทางด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนไม่เพียงพอโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้เฉพาะในการดูแลปัญหา ด้านสุขภาพจิต และพร้อมต่อการดูแลให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการดูแลรักษาอาการทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงอาจมีรายการในการรักษา หรือยาที่ต้องรับบางรายการที่ไม่สามารถเบิกจ่ายจากสิทธิการรักษาตามบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ จึงต้องมีการประสานให้ญาติรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่ไม่สามารถเบิกได้ แต่หากญาติไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายได้จริงจะเป็นหน้าที่ของเรือนจำหญิงในการจัดหาเงินค่ารักษาพยาบาลให้กับผู้ต้องขังหญิง

ดังนั้นเพื่อการดำเนินการในการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจผู้ต้องขังหญิงที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคตกรมราชทัณฑ์จึงควรมีแผนในการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังชั้นดีเข้ามาช่วยดูแลผู้ต้องขังด้วยกันเพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดของผู้ต้องขังเนื่องจากผู้ต้องขังจะรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง กล้าที่จะพูด หรือขอคำปรึกษาจากผู้ต้องขังด้วยกันมากกว่าเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการทางจิตให้กับเจ้าหน้าที่และเพื่อนผู้ต้องขัง ซึ่งอาจเป็นการใช้ระบบการให้ความรู้ด้วยระบบออนไลน์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณในการจ้างวิทยากร

จากแนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง และด้านสุขภาพอนามัยดังกล่าวแล้วมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพข้อที่ 33 ที่กล่าวถึงการที่บุคลากรเรือนจำทุกคนที่ทำงานกับผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงโดยจัดให้มีการฝึกอบรมขั้นพื้นฐานสำหรับบุคลากรเรือนจำหญิงเกี่ยวกับปัญหา ด้านสุขภาพของผู้ต้องขังหญิงนอกเหนือจากการใช้ยาสามัญและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจน

การบริการด้านสุขภาพอนามัยของเด็กซึ่งอยู่กับมารดาในเรือนจำ เพื่อให้สามารถทำการปฐมพยาบาลเมื่อมีเหตุฉุกเฉินได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการส่งเสริมทักษะความรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ถูกกระทำ ความรุนแรงมาก่อนซึ่งผลจากการกระทำ ความรุนแรงนั้นได้กระทบต่อสภาวะทางจิตใจอันอาจส่งผลต่อสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกดดันและบีบบังคับอย่างรุนแรง ความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจจึงส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้เลือกที่จะกระทำผิดได้ดังที่จะแจ้ง เซาว์นวีโล ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อนหญิงได้กล่าวถึงปัจจัยที่ผู้หญิงฆ่าสามีนั้นส่วนหนึ่งมาจากถูกกระทำด้วยความรุนแรงต่อร่างกายอย่างต่อเนื่อง (กรมสุขภาพจิต, 2559: ออนไลน์) และยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาของปวีณี ไพรทองซึ่งศึกษาสาเหตุแห่งการกระทำ หรือมูลเหตุจูงใจในการที่ผู้หญิงฆ่าสามีกรณีเทียบเคียงกับอาการผู้หญิงถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวกระทำผิด (Battered Woman Syndromes) ที่มีการศึกษาในต่างประเทศมาพิจารณาพฤติการณ์การกระทำ ความผิดของหญิงที่กระทำต่อสามี เพื่อเป็นเหตุยกเว้นความผิด หรือเหตุผลโทษอันเป็นการนำพยานหลักฐานทางจิตวิทยาเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดมาประกอบการกำหนดบทลงโทษแก่ผู้หญิงนั้น พบว่าการพิจารณาคดีความผิดกรณีอาการ Battered Woman Syndromes ในต่างประเทศถือว่าเป็นอาการที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence) ซึ่งหมายถึง ความรุนแรงต่อร่างกาย ทางเพศ และการทำร้ายจิตใจจากบุคคลหนึ่ง ต่อบุคคลหนึ่ง (ปวีณี ไพรทอง, 2560: 98-107)

นอกจากนี้การศึกษาของ นฤมล โพธิ์แจ่ม ซึ่งทำการศึกษาสาเหตุปัญหาความรุนแรงในครอบครัว: กรณีภรรยาฆ่าสามี โดยศึกษาจากคำพิพากษาศาล (นฤมล โพธิ์แจ่ม, 2559: 3-4) ตลอดจนการศึกษาของ กฤตยา อาชวนิจกุล ซึ่งมีข้อค้นพบในทำนองเดียวกันว่า ผู้หญิงที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่องยาวนานจะเกิดอาการเครียดสะสม และมีความรู้สึกทรมานไม่ไหวพยายามหาทางออกแต่หมดหนทางในการแก้ปัญหา จึงนำไปสู่การกระทำผิดเพื่อเอาตัวรอด สอดคล้องกับในต่างประเทศหากผู้ถูกกระทำต่อเนื่องยาวนานภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสามีภรรยา สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือสภาพที่ทำให้ไม่มีทางออก ยิ่งสามีกระทำรุนแรงต่อลูกด้วย หรือต่อคนอื่น เช่น พ่อแม่ ก็ยิ่งทำให้หมดหนทางจนนำมาสู่การกระทำผิดของผู้หญิง ดังนั้นความรุนแรงลักษณะนี้จึงเป็นการกระทำเพื่อต้องการเอาชีวิตรอดของผู้หญิง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2558: 3) ดังนั้นการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่เรือนจำในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจจึงมีความจำเป็นที่ควรมีการพัฒนาในอนาคต

ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจผู้ต้องขังหญิงที่ตี้นอกจากการดำเนินการตามหลักปฏิบัติของสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดกรุงเทพแล้วสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริม

ให้การปฏิบัติดังกล่าวมีประสิทธิภาพและได้ผลลัพธ์ที่ดี คือการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับเจ้าหน้าที่และบุคคลทั่วไปในสังคมซึ่งสังคมไทยปัจจุบันยังคงมีความเชื่อในเรื่องของชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของฝ่ายชาย ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดในผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนทั้งนี้เนื่องจากถูกกดขี่จนไม่สามารถทนต่อแรงกดดันได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีสตรีนิยมที่ Acker กล่าวถึงสังคมที่ผู้หญิงถูกขูดรีด ถูกลดคุณค่า และถูกกดขี่ (Acker.J et al., 1983: 423-435) สอดคล้องกับการศึกษาของวิลาวัณย์ ชาดา เรื่อง “ประสบการณ์การฆ่าสามีหรือ คู่ครองของผู้หญิงด้วยแนวคิดสตรีนิยม” ที่สะท้อนให้เห็นว่าในประเทศไทยแต่เดิมมีแนวคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ ซึ่งผู้หญิงต้องตกเป็นฝ่ายยอมจำนนต่อการกระทำร้ายหรืออยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย จนกลายเป็นค่านิยมหรือวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ระบบชายเป็นใหญ่เข้าไปมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของผู้หญิงที่ถูกสามีกระทำ และกดขี่มาโดยตลอด การควบคุมความคิดและตัวตนของผู้หญิง ตลอดจนจนควบคุมการตัดสินใจฆ่าสามี ซึ่งไม่ได้เป็นการตัดสินใจจากอำนาจและตัวตนของผู้หญิงอย่างแท้จริง แต่เป็นการตัดสินใจเพราะหมดสิ้นหนทางหรือไม่มีทางเลือกอื่น (วิลาวัณย์ ชาดา, 2556: 38)

นอกจากทัศนคติของคนในสังคมที่ส่งผลให้ผู้หญิงต้องเลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาแล้วยังพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของการยอมรับผู้ต้องขังหญิงกลับคืนสู่สังคมซึ่งสังคมยังไม่ได้เปิดโอกาสและให้การยอมรับอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อผู้ต้องขังหญิงออกไปสู่สังคมภายนอกแล้วเมื่อไม่รู้จะประกอบอาชีพอะไร ประกอบกับการที่เคยได้รับสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ดีในเรือนจำส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มหนึ่งยังคงกลับมากระทำผิดซ้ำ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคนี้มีความสอดคล้องกับจุดอ่อนด้านสังคมจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในแผนปฏิบัติการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 – 2562 ที่มีการแสดงถึงสังคมตีตราผู้ต้องขัง ไม่ให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังเท่าที่ควร (กรมราชทัณฑ์, 2558: 22)

ดังนั้นกรมราชทัณฑ์ควรมีการจัดกิจกรรมหล่อหลอมระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง ให้มีการยอมรับและมีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ตลอดจนจะมีการจัดสวัสดิการระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงที่มีความเหมาะสม และสมดุลกันเพื่อเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังที่ดีไปพร้อมกัน

4.2.3 การจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่

การจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ของเรือนจำจากในอดีตที่เรือนจำถูกออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อคุมขังผู้ต้องขังชาย ปัจจุบันเนื่องจากการกระทำผิดในผู้หญิงจำนวนมากทำให้ปริมาณของผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ต้องมีการออกแบบและสร้างเรือนจำตลอดจนการจัดการทางด้านสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิง

โดยเฉพาะเนื่องจากลักษณะทางกายภาพและความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต พื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่างผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน โดยปกติของเรือนจำหญิงได้ปรับปรุงให้มีการจัดอาคารสถานที่ที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ ผ่อนคลายความเครียด และให้ความสำคัญในเรื่องของความสะอาดของห้องน้ำเพราะผู้หญิงเป็นเพศที่มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถรับเชื้อโรคต่างๆ ได้ง่ายกว่าผู้ชาย ดังนั้นการดูแลผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากซึ่งมีการอาศัยอยู่ร่วมกัน จึงต้องดูแลเรื่องความสะอาดของอาคารสถานที่ ห้องน้ำเป็นพิเศษ นอกจากนี้ต้องมีการจัดสถานที่สำหรับการดูแลบุตรผู้ต้องขัง เพราะในกรณีที่มีบุตรติดผู้ต้องขังผู้เป็นแม่จะต้องได้รับการบำรุงรักษาดูแล มีที่พักอาศัยที่มีความสะอาด เพื่อไม่ให้มีการติดเชื้อที่อาจส่งผลกระทบต่อบุตร หรือหลังจากที่คลอดแล้วจะต้องมีสถานที่ในการเลี้ยงดูบุตรที่สะอาดมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมต่อการเลี้ยงดูบุตรให้กับผู้ต้องขังจนกว่าบุตรจะครบกำหนด 1 ปี ซึ่งจะต้องมีการส่งออกไปสู่สังคมภายนอกเรือนจำเพื่อให้ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมภายนอกโดยอาจจะไปอยู่กับญาติหรือหากไม่มีญาติก็จะต้องมีหน่วยงานหรือสถานสงเคราะห์จากภายนอกเข้ามารองรับช่วยเหลือต่อไป

นอกจากนี้เรือนจำหญิงปัจจุบันได้มีการจัดห้องสำหรับผู้ต้องขังหญิงและบุตรของผู้ต้องขังที่อยู่ด้านนอกได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิดกับมารดาโดยมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติระหว่างมารดาและบุตร เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของมารดากับบุตร และคนในครอบครัว ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการผ่อนคลายความเครียดสำหรับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะมีความกังวลและความเครียดต่อครอบครัวและบุตรของตนที่อยู่ในสังคมภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 28 และ ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้ติดต่อกับครอบครัวในลักษณะเยี่ยมญาติใกล้ชิด โดยเฉพาะระหว่างมารดาและบุตร โดยเรือนจำจะต้องมีการจัดสถานที่เยี่ยมแบบใกล้ชิดสำหรับบุตรผู้ต้องขังที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายน่ารื่นรมย์ ส่งเสริมให้เกิดการพูดคุยที่ดีเป็นธรรมชาติ มีสถานที่ให้เด็กเล่นระหว่างการเยี่ยมญาติ (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 57-59)

บทบาทของกรมราชทัณฑ์ด้านการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ รวมถึงบทบาทด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ สำหรับผู้ต้องขังหญิงของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับการศึกษาของประเทือง ธนียผล ที่กล่าวถึงการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันในหนังสืออาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทัณฑสถานหญิงเป็นเรือนจำสำหรับนักโทษหญิง ซึ่งมีการริเริ่มขึ้นในยุโรปตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งปัจจุบันทัณฑสถานหญิงในยุโรปและอเมริกามีการพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ดีพอสมควร เช่น การให้บริการพิเศษแก่นักโทษหญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนถูกคุมขังในเรือนจำ โดยการแยกนักโทษหญิงที่ใกล้คลอดไปอยู่ในแดนที่จัดไว้ให้เป็น

พิเศษเรียกว่าแดนแม่และเด็ก ซึ่งเมื่อครบกำหนดคลอดผู้คุมจะคุมตัวผู้ต้องขังหญิงไปยังโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยใกล้เรือนจำ และหลังจากคลอดบุตรแล้วผู้ต้องขังหญิงสามารถกลับมาพักผ่อนและเลี้ยงบุตรในแดนแม่และเด็กได้จนกระทั่งเด็กมีอายุ 1 ปีครึ่ง จึงแยกเด็กไปอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กภายนอกเรือนจำ โดยระหว่างที่คลอดจนเด็กอายุ 1 ปีครึ่ง ทางเรือนจำจะอำนวยความสะดวกทุกเรื่องเพื่อเลี้ยงดูแม่และเด็กเป็นอย่างดีถูกสุขอนามัย นับว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ค่อนข้างดี แต่ขณะคลอดยังคงมีการใส่กุญแจมือแก่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ (ประเทือง ธนิยผล, 2552:167-168)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจุบันกรมราชทัณฑ์จะมีการจัดสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่สำหรับผู้ต้องขังหญิงเป็นการเฉพาะแล้ว แต่เนื่องจากปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เรือนจำหญิงที่ถูกสร้างขึ้นเป็นการเฉพาะนั้นยังไม่เพียงพอต่อปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ต้องมีการกระจายผู้ต้องขังหญิงไปยังเรือนจำชายที่มีแดนหญิง ซึ่งไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังหญิง ในทางตรงข้ามการมีพื้นที่ของเรือนจำที่ขยายเพิ่มขึ้น แต่อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีน้อย ได้ส่งผลต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงสำหรับเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการมีพื้นที่กว้างมากขึ้นทำให้เจ้าหน้าที่ประจำจุดในส่วนที่มีการคุมขังผู้ต้องขังซึ่งยังมีปริมาณเท่าเดิมไม่สามารถสอดส่องดูแลผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึงจากปัญหาในการมีสถานที่เรือนจำที่กว้างมากเกินไปทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่สามารถสอดส่องดูแลได้อย่างเพียงพออาจนำไปสู่การเปิดช่องโอกาสให้เกิดการกระทำผิดในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงโดยที่เจ้าหน้าที่ไม่รู้ได้

ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานมีความสอดคล้องกับจุดอ่อนด้านโครงสร้างจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในแผนปฏิบัติการของกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 – 2562 ที่มีการแสดงถึงการมีสภาพเรือนจำแบบเดิมที่เก่า ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น ผู้ต้องขังหญิงบางส่วนจึงต้องนำไปควบคุมยังเรือนจำชายที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว(กรมราชทัณฑ์, 2558: 11)

จากปัญหาและอุปสรรคที่พบในการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ของกรมราชทัณฑ์ในอนาคตจึงควรมีการจัดการที่เหมาะสมต่อความต้องการ จำเป็นโดยคำนึงถึงปริมาณผู้ต้องขังและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ประกอบการพิจารณาก่อสร้างหรือมีการมอบหมายให้มีผู้ช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษชั้นดี ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังใหม่ที่เข้ามาในเรือนจำนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งทำให้เจ้าหน้าที่สามารถดูแล บริหารจัดการกับผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึงมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2.4 การฝึกอบรม และพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

เนื่องจากการลงโทษผู้กระทำผิดในปัจจุบันมุ่งเน้นการบำบัดฟื้นฟู แก่ไข ผู้ต้องขังเป็นหลัก สำคัญในการดำเนินการลงโทษผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ ส่งผลต่ออำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ ที่นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่หลักในการควบคุม และลงโทษผู้ต้องขังหญิงตามที่ศาลกำหนดแล้ว กรมราชทัณฑ์ต้องมีการวางแผนและจัดหลักสูตรสำหรับพัฒนาทักษะทั้งด้านความรู้ความสามารถ เพื่อการประกอบอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันหลังพ้นโทษที่จะไม่ให้ผู้ต้องขังหญิงกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวนั้น นักวิชาการทางด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยามองว่ากลุ่มผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ ไม่ใช่ผู้กระทำผิดติดนิสัยหรือมีความเป็นอาชญากรโดยกำเนิดดังนั้นจึงเป็นกลุ่มที่สามารถบำบัด ฟื้นฟู แก่ไข พัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้เป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายในกรณีที่กระทำการฆ่าสามิตตนเองนั้นจะถูกมองว่ากระทำผิดเนื่องจากสถานการณ์บีบบังคับ แต่เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับปริมาณผู้ต้องขังหญิงในคดียาเสพติด ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ต้องได้รับการบำบัด ฟื้นฟู แก่ไข ด้วยโปรแกรมในลักษณะเดียวกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายโดยทั่วไป ซึ่งจะได้รับการอบรมอย่างจริงจังเมื่อถึงช่วงเวลาใกล้พ้นโทษประมาณ 6 ถึง 1 เดือน เพื่อเป็นการปรับตัวให้พร้อมต่อการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกเรือนจำได้ โดยทางเรือนจำจะมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะปล่อยตัวผู้ต้องขังออกสู่สังคมภายนอกปัจจุบันเรือนจำหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงได้มีการจัดหลักสูตรในการบำบัด ฟื้นฟู แก่ไข แก่ผู้ต้องขังหญิงตามลักษณะความผิด

หลักสูตรฝึกอบรมได้แก่ หลักสูตรในการพัฒนาสุขภาพร่างกายและจิตใจโดยผู้ต้องขังจะได้เข้าร่วมในการพัฒนาตนเองตามลักษณะความผิดที่แตกต่างกันตามที่ได้มีการจำแนกลักษณะไว้ตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่มซึ่งในกรณีของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนเนื่องจากว่าเป็นกลุ่มผู้กระทำผิดที่มีจำนวนไม่มากนัก ทางเรือนจำจึงต้องจัดให้เข้าร่วมกับหลักสูตรที่ใกล้เคียงกับลักษณะความผิด คือ หลักสูตรสำหรับผู้ต้องขังที่กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการอบรมฟื้นฟู แก่ไข ด้วยการนำวิถีทางศาสนาเข้ามาช่วยให้สามารถควบคุมสติและอารมณ์ของตนเองด้วยการฝึกสมาธิ การนำศิลปะเข้ามาช่วยผ่อนคลายอารมณ์ทำให้เป็นคนที่มีใจเย็นมากขึ้น หรือการนำดนตรี และกีฬาเข้ามาส่งเสริมให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ส่งเสริมทักษะการทำงานกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ความสามัคคีการรู้จักให้อภัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการจัดหลักสูตรในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิงที่ค่อนข้างดีพอสมควรทั้งในการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพและทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถใช้ชีวิตหลังพ้นโทษได้อย่างมีคุณภาพไม่กลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก แต่ข้อมูลจากผู้วิจัยพบจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายกลุ่มมีความเห็นว่าหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังหญิงที่มีอยู่ บางหลักสูตรไม่ตรงเป้าหมายในการพัฒนาผู้ต้องขังที่มีความต้องการในการพัฒนาทักษะที่เฉพาะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการที่ผู้ต้องขังในกลุ่มนี้มีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในความผิดอื่นๆ จึงต้องมีการรวมผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ให้ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการควบคุมอารมณ์และการใช้ชีวิต ด้วยโปรแกรมที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจไม่ตรงกับความต้องการเฉพาะที่ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ต้องได้รับการพัฒนาโดยโปรแกรมการพัฒนาที่มีความเฉพาะหรือเสริมจากโปรแกรมในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่ใกล้เคียงกันเนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังกลุ่มนี้ไม่ได้มีความต้องการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายโดยมีความเป็นอาชญากรตั้งแต่แรก แต่กระทำผิดเพราะความจำเป็นหรือสถานการณ์บีบบังคับ

นอกจากปัญหาและอุปสรรคทางการจัดโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟู แก่ใจ ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับหลักสูตรในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ที่จะไปประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษบางหลักสูตรที่ไม่ทันสมัย หรือไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบัน ทำให้หลังพ้นโทษไปแล้วผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถหาอาชีพที่ตรงตามที่ฝึกอบรมมาเพื่อประกอบอาชีพได้ เนื่องจากสังคมปัจจุบันที่ยังไม่ได้ให้การยอมรับผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษแล้วอย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟู แก่ใจ เป็นการเฉพาะเสริมจากโปรแกรมที่มีการปฏิบัติโดยใกล้เคียงกัน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว แนวทางการแก้ปัญหาครอบครัว หรือการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตครอบครัวหลังพ้นโทษได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนการเปิดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพแบบใหม่ที่เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบันเพื่อเป็นการส่งเสริมการมีงานทำหลังพ้นโทษอย่างแท้จริง

นอกจากการจัดการฝึกอบรมให้กับผู้ต้องขังหญิงแล้วทางด้านเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงควรมีการจัดการฝึกอบรม เพิ่มทักษะในการดูแลผู้ต้องขังหญิงด้วยโดยเฉพาะในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่เจ้าหน้าที่ต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้องเพียงพอด้วยสาเหตุที่ผู้ต้องขังในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่กระทำผิดอันเกิดจากถูกกระทำร้ายมาก่อน ดังนั้นเพื่อที่เจ้าหน้าที่จะสามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง

ในกลุ่มนี้ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงโดยทั่วไปได้อย่างถูกต้องจึงต้องมีการฝึกอบรม เพิ่มพูนทักษะความรู้ อย่างต่อเนื่องซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพในข้อที่ 29 ที่กล่าวถึง การพัฒนาความรู้ ความสามารถให้ตอบสนองและเข้าใจถึงความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงในการกลับสู่สังคม และสามารถบริหารจัดการเรือนจำให้เอื้อต่อการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยรวมถึงมีการสนับสนุนให้ เจ้าพนักงานหญิงดำรงตำแหน่งในระดับสูงที่มีส่วนช่วยในการพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติเพื่อดูแลผู้ต้องขังหญิง อันจะเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนานโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่เกิดจากฝ่ายปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความเป็นไปได้ในการนำข้อกำหนดกรุงเทพตลอดจนมาตรการต่างๆ มาสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งการมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบายจากฝ่ายปฏิบัติจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังได้อย่างแท้จริงซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 31 ที่มีการกล่าวว่าการพัฒนาและดำเนินการตามนโยบายและกฎระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ เพื่อสร้างการคุ้มครองระดับสูงให้แก่ผู้ต้องขังหญิงจากการถูก กระทบความรุนแรงทางร่างกาย และทางวาจาตลอดจนการถูกคุกคามทางเพศ (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 15)

4.2.5 การติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษ

กระบวนการติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษนับว่าเป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการ ดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการ ดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันที่เน้นการบำบัด ฟันฟู แก่ไข ผู้ต้องขังหญิงให้สามารถออกสู่ สังคมภายนอกได้อย่างปกติสุขและไม่กระทำผิดซ้ำอีก ขั้นตอนในการติดตามหลังพ้นโทษจึงมี ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับการมีข้อกำหนดกรุงเทพทำให้การดำเนินงานในส่วนของผู้ต้องขัง หญิงที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ในสังคมเข้ามาให้ความร่วมมือ มากขึ้นจากในอดีตที่สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทำงานของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเพราะได้รับความรุนแรงในครอบครัวบางรายมีเด็กติด ผู้ต้องขังหรือมีลูกที่ต้องดูแลที่ในอดีตกรมราชทัณฑ์มีการดำเนินงานที่ค่อนข้างยากในการแยกเด็กและผู้ต้องขังหญิงเนื่องจากไม่มีสถานที่ในการรองรับเด็กในกลุ่มนี้ แต่ปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐ เอกชน องค์กรอิสระต่างๆ เช่น พัฒนาสังคมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด เข้ามาให้ความสนใจและ ร่วมมือเป็นอย่างดี

การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) ในข้อกำหนดที่ 46 และข้อกำหนดที่ 47 ที่กล่าวถึง การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานคุมประพฤติ หน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ในการพัฒนาโปรแกรมสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์หลังปล่อย ตลอดจนการกลับคืนสู่สังคม โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง โดยเรือนจำมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านอาชีพแก่ผู้ต้องขังหญิง ให้ที่อาชีพและรายได้ในการเลี้ยงตนเอง และครอบครัวต่อไป (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2561: 63)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2463 – 2565 ที่เน้นการส่งเสริมคนดีสู่สังคม (To promote reintegration of law-abiding citizen into the society) เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยที่พึงได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ตามมาตรฐานสากล ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข โดยกระทรวงยุติธรรมได้มีการวางแผนการดำเนินงาน และโครงการต่างๆ ในปัจจุบันและอนาคตเพื่อช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู แก้ไขผู้กระทำผิด ด้วยโครงการต่างๆ ได้แก่ แผนงานด้านการพัฒนาระบบการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำผิด เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แก้ไขพฤติกรรมที่ผู้ต้องขังเคยกระทำผิดพลาด ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีภูมิคุ้มกันที่ดีและเข้มแข็งทางจิตใจในการเผชิญกับสังคมภายนอกได้อย่างมั่นคงและไม่กระทำผิดซ้ำ

อย่างไรก็ตามกระบวนการในการติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษในปัจจุบันพบว่ายังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงบางรายไม่ยอมให้มีการติดตามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นที่ผู้ต้องขังหญิงพักอาศัยอยู่พบว่าผู้ต้องขังบางรายย้ายที่อยู่ บางรายกลัวว่าเพื่อนบ้านจะรู้ว่าตนเคยถูกจำคุกมาก่อน ซึ่งจะเป็นเสมือนการสร้างตราบาปและส่งผลกระทบต่อในด้านลบให้กับผู้ต้องขังและบุตรตลอดจนคนในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิง ทำให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการติดตามผล และให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ได้ยากยิ่งขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามหลังพ้นโทษมีความสอดคล้องกับจุดอ่อนด้านระบบการทำงานจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในแผนปฏิบัติราชการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 – 2562 ที่มีการแสดงถึงการจัดหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งไม่ตรงกับ เป้าหมาย การฝึกอาชีพไม่ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขัง ตลาดแรงงาน และอาชีพที่ได้รับการฝึกจากเรือนจำยังไม่สอดคล้องกับ สภาพภาวะการเปลี่ยนแปลงของตลาด แรงงาน และไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง (กรมราชทัณฑ์, 2558: 13)

ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงควรพัฒนารูปแบบการติดตามหลังพ้นโทษที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ เช่น การมีอาสาสมัครในการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังแทนการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อเป็นการลดการสร้างความบาป และเพื่อความสบายใจของผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษไปแล้ว

ทั้งนี้จากแนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และแนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการติดตามหลังพ้นโทษมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพข้อที่ 45 ที่มีการกล่าวถึงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ควรมีการใช้มาตรการทางเลือกอื่นๆ สำหรับผู้ต้องขังหญิงให้มากที่สุดในช่วงเวลาที่เหมาะสมเท่าที่สามารถทำได้ ได้แก่ การลากลับบ้าน (Home Leave) การใช้ทัณฑสถานเปิด (Open Prison) บ้านกึ่งวิถี (Half-Way House) รวมทั้งโปรแกรมและการทำงานบริการสังคม (Community Based Programmes) เพื่อช่วยในการปรับตัวก่อนพ้นโทษ และลดตราบาปของผู้ต้องขัง รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 17) ซึ่งประเด็นในการส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงนี้มีความสอดคล้องกับศรีสว่าง พ่วงศ์แพทย์ ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวต่อส่วนอื่นๆ ในสังคมอันประกอบด้วย สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา ซึ่งหากสถาบันใดสถาบันหนึ่งไม่สามารถทำหน้าที่ได้ย่อมมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของประเทศในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัวที่สามารถสะท้อนถึงความมั่นคงเข้มแข็งของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี (ศรีสว่าง พ่วงศ์แพทย์, 2540: 57-66)

ดังนั้นการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และแนวทางการปฏิบัติงานภายในกรมราชทัณฑ์ด้านการติดตามหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่กรมราชทัณฑ์ควรมีการส่งเสริมและจัดสรรให้กับผู้ต้องขังหญิงที่ไม่เพียงเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวแต่รวมถึงผู้ต้องขังหญิงโดยทั่วไปเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการลดปัญหาอาชญากรรมอื่นๆ ในสังคมไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวควรมีการส่งเสริมให้มีการประสานความร่วมมือในการปฏิบัติงานระหว่างกรมราชทัณฑ์กับหน่วยงานต่างๆ ในสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพข้อที่ 46 ที่กล่าวถึงเจ้าหน้าที่เรือนจำต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานคุมประพฤติ หน่วยงานด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เพื่อออกแบบและพัฒนาโปรแกรมเพื่อนำไปใช้สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และการกลับคืนสู่สังคมโดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง และข้อกำหนดที่ 47 ที่กล่าวถึงการดูแลภายหลังปล่อยโดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน สำหรับอดีตผู้ต้องขังหญิงที่ต้องการช่วยเหลือด้านจิตใจ ด้านการแพทย์ ด้านกฎหมายและอื่นๆ เพื่อให้ผู้ต้องขังดังกล่าวสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติ (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 18)

นอกจากนี้ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีกรมราชทัณฑ์จึงควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานได้ฝึกทักษะหรือเข้าอบรมการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำเข้ามาใช้ในหน่วยงานตลอดจนส่งเสริมให้มีการเรียนรู้งานในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในการจัดหาระบบการปฏิบัติงานที่ทันสมัยสอดคล้องกับการพัฒนาของประเทศในยุคสมัยปัจจุบันตลอดจนพัฒนารูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากกรมราชทัณฑ์ทั้งที่เป็นข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ และผลงานวิชาการรวมถึงผลงานในการศึกษาวิจัยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับกรมราชทัณฑ์ให้ได้รับการเผยแพร่สู่สังคมภายนอกได้ศึกษาและรับทราบถึงปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้ของบุคคลภายนอกและพัฒนาระบบการทำงานภายในกรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพในข้อที่ ข้อกำหนดที่ 70 3) ที่กล่าวถึงความพยายามให้สื่อมวลชนและสาธารณชนตลอดจนผู้ประกอบการวิชาชีพในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงและผู้กระทำผิดที่เป็นหญิงพึงได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ตามข้อกำหนดกรุงเทพ ตลอดจนการนำข้อกำหนดกรุงเทพไปสู่การปฏิบัติ (อายุตม์ สินธพพันธุ์, 2555: 22) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางดังกล่าวจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานของกรมราชทัณฑ์ที่ทันสมัย และมีคุณภาพด้วยการนำเสนอเผยแพร่การปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์สู่สังคมภายนอกให้สามารถเข้าถึงและเข้าใจในการทำงานของกรมราชทัณฑ์ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้ได้รับความร่วมมืออันดีจากหน่วยงานภายนอกทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ต่อไปในอนาคต

จากแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวจะเห็นว่าการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดกรุงเทพตลอดจนมาตรการสำหรับผู้กระทำผิดในประเทศสหราชอาณาจักรที่เห็นว่าการลงโทษจำคุกจะถูกนำมาใช้เมื่อมีความจำเป็นในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่หากผู้กระทำความผิดไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมตัวก็ควรมีการจัดมาตรการอื่นแทนการคุมขัง ซึ่งในประเทศสหราชอาณาจักรหากศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรจะได้รับโทษจำคุกในเรือนจำ ศาลจะมีมาตรการอื่นมาใช้แทนการลงโทษจำคุก ไม่ว่าจะเป็นมาตรการคุมขังเป็นช่วงระยะเวลา การทำงานสาธารณะ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และเป็นการควบคุม บำบัด ฟื้นฟู แก้ไขผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวให้สามารถกลับสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพอีกด้วย (ธิดารัตน์ ยวนทอง, 2559: 120-121)

ตารางที่ 4.1 ตารางสรุปการดำเนินงานในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการปฏิบัติงาน
ในอนาคตของกรมราชทัณฑ์

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
1. ปัจจัยภายในกรมราชทัณฑ์		
1.1 ด้านการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง		
<p>- กระบวนการนี้ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ ทั้งที่เป็นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ ผู้อำนวยการ ทัณฑสถานหญิง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ กองงานต่างๆ เพื่อร่วมกันพิจารณา คัดกรองและจัดจำแนกให้มีการ ฝึกอบรมทักษะอาชีพ ตามความ ถนัดและเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขัง หญิงแต่ละคน</p>	<p>- ขาดเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทักษะใน การคัดกรอง ส่งผลให้ได้รับ ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน - ผู้ต้องขังหญิงแรรับบางราย มีลักษณะที่ไม่พร้อมให้ข้อมูล ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นไปได้ยาก</p>	<p>- นอกจากการพิจารณาถึงภูมิ หลังการตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ของผู้กระทำผิดแล้ว ควรมีการจัด โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขัง หญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติ การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงใน ครอบครัว โดยการส่งเสริมให้ ผู้ต้องขังหญิงได้มีทักษะในการใช้ ชีวิตคู่ และการสร้างความสัมพันธ์ และแก้ไขปัญหาคครอบครัวด้วย วิธีการที่ถูกต้อง</p>
2. ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง		
<p>- ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ส่งเสริมให้ ทุกเรือนจำมีการดูแลสุขภาพ อนามัยที่ดีให้กับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิด เนื่องจากได้รับความรุนแรงใน ครอบครัวมาก่อนทั้งที่เป็นการดูแล ทางด้านสภาพร่างกาย และจิตใจ</p>	<p>- ขาดบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ ผู้มีความรู้ความสามารถในการ ดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ ผู้ต้องขังหญิง ทำให้ไม่สามารถ ดูแลผู้ต้องขังหญิงได้อย่าง ทั่วถึงตามความต้องการเฉพาะ ของแต่ละราย</p>	<p>- กรมราชทัณฑ์ควรมีแผนในการ ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังชั้นดีเข้ามาช่วย ดูแลผู้ต้องขังด้วยกันเพื่อเป็นการ ผ่อนคลายความเครียดของผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องขังจะรู้สึกถึงความ เป็นพวกพ้อง กล้าที่จะพูด หรือขอ คำปรึกษามากกว่าเจ้าหน้าที่ - การฝึกอบรมพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถในการดูแลผู้ต้องขัง หญิงที่มีอาการทางจิตให้กับ เจ้าหน้าที่และเพื่อนผู้ต้องขัง ซึ่งอาจ เป็นการใช้ระบบการให้ความรู้ด้วย ระบบออนไลน์</p>

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
3. ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่		
<p>- ปัจจุบันของเรือนจำหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ต้องขังหญิงเป็นการเฉพาะตามข้อกำหนดกรุงเทพ และระเบียบของกรมราชทัณฑ์</p>	<p>- การมีขนาดของเรือนจำที่ไม่สอดคล้องกับปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีอย่างจำกัดส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถตรวจตราดูแลผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง</p>	<p>- ควรมีการจัดการที่เหมาะสมต่อความต้องการจำเป็นโดยคำนึงถึงปริมาณผู้ต้องขังและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ประกอบการพิจารณาก่อสร้างหรือมีการมอบหมายให้มีผู้ช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษชั้นดี ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังใหม่ที่เข้ามาในเรือนจำจะสามารถดูแลบริหารจัดการกับผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง</p>
4. การฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย		
<p>- ปัจจุบันเรือนจำหญิงและเรือนจำชายที่มีแดนหญิงได้มีการจัดหลักสูตรในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนร่วมกับผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำผิดเกี่ยวกับความรุนแรง</p>	<p>- การจัดหลักสูตรสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวในหลักสูตรเดียวกับผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำผิดเกี่ยวกับความรุนแรง โดยทั่วไปไม่ตรงกับความต้องการเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้</p> <p>- หลักสูตรที่เปิดให้มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างเสริมอาชีพบางหลักสูตรไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ทำให้ผู้ต้องขังหญิงหาอาชีพที่ตรงตามที่ฝึกอบรมมาได้ยาก</p>	<p>- ควรจัดให้มีโปรแกรมในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไข เป็นการเฉพาะเสริมจากโปรแกรมที่มีการปฏิบัติโดยใกล้เคียงกัน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว แนวทางการแก้ปัญหาครอบครัว หรือการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตครอบครัวหลังพ้นโทษได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนการเปิดให้มีการฝึกอบรมอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีงานทำหลังพ้นโทษ</p>

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
5. ด้านการติดตามหลังพ้นโทษ		
<p>-ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆในสังคมเข้ามาให้ความร่วมมือมากขึ้นจากในอดีต มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงาน และส่งเสริมการมีงานทำเพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านอาชีพแก่ผู้ต้องขังหญิง ให้มีอาชีพและรายได้ในการเลี้ยงตนเอง</p>	<p>-กระบวนการในการติดตามเพื่อการดูแลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษกระทำได้อ่อนช้อยาก เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงบางรายย้ายที่อยู่ บางรายกลัวว่าเพื่อนบ้านจะรู้ว่าตนเคยถูกจำคุกมาก่อนทำให้ยากต่อการติดตามจากเจ้าหน้าที่</p>	<p>-พัฒนารูปแบบการติดตามหลังพ้นโทษที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ เช่น การมีอาสาสมัครในการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังแทนการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อเป็นการลดการสร้างตราบาป และเพื่อความสบายใจของผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษไปแล้ว</p>
6. ด้านบุคลากร		
<p>- การมอบหมายงานให้กับเจ้าหน้าที่ปริมาณมาก เพื่อให้สามารถดำเนินการดูแลผู้ต้องขังอย่างทั่วถึง และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการลดเจ้าหน้าที่</p>	<p>- อัตรากำลังบุคลากรที่น้อยกว่าภาระงานที่ต้องปฏิบัติจริงในการดูแลผู้ต้องขัง</p>	<p>- ควรมีการเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่มีทักษะความรู้ในการให้ความช่วยเหลือดูแลทางด้านจิตใจแก่ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว</p> <p>- พัฒนาทักษะในการดูแลช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ด้วยการเพิ่มพูนทักษะให้แก่เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่เดิมตลอดจนผู้ต้องขังหญิงชั้นดี โดยอาจเป็นการให้ความรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์</p>
7. ด้านงบประมาณ		
<p>- มีการจัดสรรเพื่อประโยชน์ในการดูแลผู้ต้องขังหญิงและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก อย่างเพียงพอเหมาะสม</p>	<p>- การที่ กรม ราช ทัณฑ์ มีงบประมาณที่จำกัดจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานภายในเรือนจำเป็นอย่างมากทั้งด้านการจัดสวัสดิการให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง หรือการจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้หรือกิจกรรมที่สำคัญต่อการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง</p>	<p>การจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดของกรมราชทัณฑ์แม้ว่าจะไม่สามารถของบประมาณเพิ่มเติมได้ แต่กรมราชทัณฑ์สามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก เพื่อให้ การ สนับสนุนผู้ต้องขังทั้งในส่วนของ การ ให้ความรู้ การบริจาดสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับ ผู้ต้องขังหญิง ซึ่ง กรม ราชทัณฑ์ควรมีการประชาสัมพันธ์</p>

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
7. ด้านงบประมาณ (ต่อ)		
		ขอความช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ต่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้งบประมาณที่มีอย่างจำกัด
8. ด้านทักษะความรู้ของเจ้าหน้าที่		
- ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งด้านการดูแลบำบัดฟื้นฟู แก่ไข ผู้กระทำผิดและสายงานสนับสนุนอันมีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงานของหน่วยงาน	- บุคลากรไม่ได้รับการอบรมและพัฒนาอย่างทั่วถึง ส่งผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งการควบคุมและการพัฒนาพฤตินิสัยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร	- ควรจัดให้มีการให้ความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งจะประหยัดเวลาและงบประมาณในการเข้าฝึกอบรมจริง นอกจากนี้มีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้ทักษะในการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อ ความรุนแรงในครอบครัวผ่านการปฏิบัติงานจริงร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้นๆ
9. ด้านทัศนคติของเจ้าหน้าที่		
- กรมราชทัณฑ์พยายามปลูกฝังให้เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ต้องขัง เน้นการดูแลผู้ต้องขังด้วยความเมตตา	- เจ้าหน้าที่เรือนจำหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงบางคนยังขาดทัศนคติที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังเช่นในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเจ้าหน้าที่ในฝ่ายปฏิบัติการที่มีความใกล้ชิดผู้ต้องขัง จะมีทัศนคติด้านลบต่อการให้สิทธิกับผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบัน	- ควรมีการจัดกิจกรรมหล่อหลอมระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิง เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง ให้ความยอมรับและมีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน ตลอดจนมีการจัดสวัสดิการระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงที่มีความเหมาะสม และสมมูลกันเพื่อเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังที่ดีไปพร้อมกัน

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
2. ปัจจัยภายนอกกรมราชทัณฑ์		
2.1 ด้านการเมือง		
- มีการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลบ่อยครั้งส่งผลให้การดำเนินนโยบายที่ไม่ต่อเนื่อง	- การมีนโยบายรัฐบาลที่ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งต้องใช้เวลาศึกษาเรียนรู้นโยบายใหม่ การแทรกแซงการบริหาร จากฝ่ายการเมือง ส่งผลต่อระบบการทำงานของกรมราชทัณฑ์	- รัฐบาลควรมีการสานต่อนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกระทำคามรุนแรงในครอบครัว ให้ได้รับการสนับสนุนให้มีการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตามความเหมาะสม
2.2 ด้านเศรษฐกิจ		
- ปัจจุบันเศรษฐกิจมีความเติบโตอย่างรวดเร็ว ค่าครองชีพสูงขึ้น และมีการหลั่งไหลของกลุ่มแรงงานและนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น	- การมีสภาพเศรษฐกิจตกต่ำเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรมในขณะเดียวกันยังส่งผลกระทบต่อ การ จัด สรร งบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ ซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่กลุ่มหนึ่งตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอิทธิพลภายในเรือนจำ หรือประกอบการทุจริตต่อหน้าที่ได้	- ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อ ความรุนแรงและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในเรือนจำได้รับสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ได้อย่างสมดุลกัน
2.3 ด้านสังคม		
- สังคมปัจจุบันยังคงมีความเชื่อและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในเรื่องของชายเป็นใหญ่ และการเห็นปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องส่วนบุคคลที่คนในสังคมไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องหรือให้ความช่วยเหลือ	- ทางด้านสภาพสังคมปัจจุบันมีความเชื่อในเรื่องของชายเป็นใหญ่ในขณะที่คนในสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญในการแก้ไข ปัญหา ความ รุน แรง ในครอบครัวจึงมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดในผู้หญิงมากขึ้น	- กรมราชทัณฑ์รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการให้ความช่วยเหลือสตรี หรือบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัวมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในสังคมให้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญในการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อ ความรุนแรงในครอบครัว - ส่งเสริมความสัมพันธ์ของสมาชิก

การดำเนินงาน ในปัจจุบัน	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการปฏิบัติงานในอนาคต
2.4 ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม		
<p>- ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกยุคปัจจุบันส่งผลต่อการทำงานของกรมราชทัณฑ์ซึ่งขาดเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้หรือทักษะในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่</p>	<p>- ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยี</p> <p>- งานวิจัยไม่สอดคล้องกับความจำเป็นของงานราชทัณฑ์ที่เป็นปัจจุบัน และไม่มีการต่อยอดไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริง</p>	<p>- กรมราชทัณฑ์ควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานได้ฝึกทักษะหรือเข้าอบรมการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ภายในหน่วยงาน</p> <p>- ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้งานในการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์</p>

จากตารางสรุปการดำเนินงานในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการปฏิบัติงานในอนาคตของกรมราชทัณฑ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบกับกรอบแนวคิดในการศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่ากรมราชทัณฑ์มีบทบาทในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิงหรือข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ หรือนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงของกรมราชทัณฑ์ ในการควบคุม บำบัด และแก้ไข ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะในส่วนของการนำประวัติภูมิหลังของผู้ต้องขังหญิงมาประกอบการพิจารณาจัดจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการวางแผนทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงกลุ่มดังกล่าวที่เหมาะสม

เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่หากพิจารณาถึงสาเหตุหรือแรงจูงใจในการกระทำผิดแล้วมีความสอดคล้องกับทฤษฎีสาเหตุแห่งการกระทำผิดเนื่องจากถูกสภาวะแวดล้อมทั้งทางตรงจากการที่ผู้ต้องขังหญิงถูกกระทำความรุนแรงโดยสามีอย่างต่อเนื่องยาวนานจนกระทั่งไม่สามารถทนต่อความเจ็บปวดทั้งด้านร่างกายและจิตใจต่อไปได้ ประกอบกับการมีประสบการณ์ทางอ้อมจากการพบเห็นการใช้ความรุนแรงภายในสังคมรอบข้าง ได้บับบั้งคับและส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกที่จะใช้

ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเมื่อไม่สามารถหาทางออกจากสถานการณ์ที่บีบบังคับและกดดัน จนกระทั่งสูญเสียการควบคุมตนเองได้ ซึ่งเป็นการกระทำผิดที่มีลักษณะที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการ ประกอบอาชญากรรมหรือมีความเป็นอาชญากรมาตั้งแต่แรก

นอกจากนี้ผลกระทบจากการกระทำผิดนั้นเป็นผลกระทบในวงกว้างที่ไม่เพียงผู้ต้องขังหญิงจะหมดอิสรภาพในสังคมภายนอกเพราะต้องถูกกักขังภายใต้กำแพงเรือนจำที่ย่อมสร้างความรู้สึกเศร้า เสียใจให้กับผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรที่ต้องเลี้ยงดู ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อผู้ต้องขังหญิงกระทำผิดโดยการฆ่าสามี ของตนเองแล้ว แน่แน่นอนว่าย่อมเป็นเสมือนการขาดหัวหน้าครอบครัวที่สำคัญในการประคับประคอง และช่วยเหลือสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวไปด้วย ในขณะที่ผู้หญิงที่เป็นผู้กระทำผิดต้องถูกจำคุกยิ่งส่งผล ให้ขาดกำลังสำคัญในการช่วยเหลือครอบครัวไม่ว่าจะเป็นในเรื่องค่าใช้จ่าย สุขภาพคนในครอบครัว และโดยเฉพาะเรื่องการอบรม เลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี ซึ่งผลกระทบในหน่วยเล็กระดับครอบครัวนี้อาจ ส่งผลกระทบมาถึงสังคมได้เพราะเมื่อเด็กและเยาวชนที่ขาดการเลี้ยงดูที่ดี ขาดการอบรมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมจากครอบครัว ที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรมและกลายเป็น อาชญากรในอนาคตได้ ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงไม่ได้มีเพียงบทบาทในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวให้ได้มีการดูแลทางด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจที่ดี เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้สามารถกลับสู่ครอบครัวและสังคมได้ อย่างปกติสุข พร้อมต่อการทำหน้าที่เป็นกำลังหลักของครอบครัวภายนอกได้อย่างเข้มแข็งเท่านั้น แต่ กรมราชทัณฑ์ยังให้การช่วยเหลือดูแลครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ในระหว่างที่ผู้ต้องขังหญิง อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงและครอบครัว ผู้ต้องขังหญิงซึ่งจะมีผลต่อการช่วยลดปัญหาสังคมอื่นๆที่จะตามมาในอนาคตได้

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะพยายามให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิด เนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน โดยยึดหลักการปฏิบัติตามข้อกำหนด กรุงเทพฯเป็นสำคัญแล้วนั้น แต่เมื่อพิจารณาในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หญิงในกลุ่มนี้กลับพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกรมราชทัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ กระบวนการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง การดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังหญิง การจัดการ สภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ การฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การติดตามหลังพ้นโทษ การมีบุคคลากรที่มีทักษะความรู้ในการดูแลผู้ต้องขังและงบประมาณที่ไม่ เพียงพอ และที่สำคัญในเรื่องของทัศนคติของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ ประกอบกับสภาพแวดล้อมของสังคมทั้งในส่วนของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ที่มีผล ต่อการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็น เหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน ที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมเท่าที่ควร

สุดท้ายแล้วเมื่อพิจารณาในส่วนขอเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งได้มีการเสนอแนะแนวทางอันจะเป็นการลดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นและพัฒนาแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ให้ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจากกรมราชทัณฑ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่ดียิ่งขึ้น ตั้งแต่กระบวนการรับตัวผู้ต้องขังหญิงที่จะต้องมีการคัดกรองที่สามารถทราบถึงสถานะทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงที่มีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว การดูแลให้ความช่วยเหลือระหว่างที่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ที่ได้รับสวัสดิการ การปฏิบัติที่เหมาะสมตามข้อกำหนดกรุงเทพ หรือการปฏิบัติอื่นใดที่จะเป็นการช่วยเหลือเยียวยาผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้โดยไม่ขัดกับกฎระเบียบของกรมราชทัณฑ์ ตลอดจนกระบวนการในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามหลังพ้นโทษเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำทั้งในส่วนของผู้ต้องขังหญิงเองและบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงอันจะเป็นการช่วยลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำและปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้ นอกจากนี้แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำแล้ว ยังมีแนวทางในการเปี่ยมเบนผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่เมื่อกระทำผิดแล้วต้องจบลงด้วยการคุมขังให้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอื่นๆ ที่อาจจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีให้กับผู้กระทำผิดหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และเป็นการลดภาระงานของเจ้าหน้าที่เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติงานในส่วนอื่นๆ ได้อย่างเต็มที่และทั่วถึงมากขึ้น แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในสังคมและจะต้องมีแนวทางในการพิจารณาการกระทำผิดเป็นการเฉพาะรายเพื่อไม่ให้เกิดเป็นช่องโหว่ในการปฏิบัติที่ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ จะใช้เป็นโอกาสในการเลี่ยงโทษจำคุกได้

บทที่ 5

บทสรุป

5.1 สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการออกแบบวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางในการปฏิบัติของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และเพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 ท่าน จาก 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก ได้แก่ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา จำนวน 2 ท่าน จากกรมราชทัณฑ์ ผู้อำนวยการทัณฑสถานหญิงชลบุรีจำนวน 1 ท่าน และผู้ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในระดับปฏิบัติการ จำนวน 7 ท่าน จาก 7 ฝ่ายงาน ฝ่ายละ 1 ท่าน ได้แก่ ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ ฝ่ายวิชาชีพ ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง และฝ่ายสถานพยาบาลจากทัณฑสถานหญิงชลบุรี

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวไปที่กรมราชทัณฑ์ และทัณฑสถานหญิงชลบุรี เมื่อได้รับอนุญาต ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อย่างเคร่งครัด โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกอย่างละเอียดเป็นรายบุคคล ด้วยประเด็นคำถามในลักษณะเดียวกันจากประเด็นคำถามหลัก ได้แก่

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติงานของราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นที่ 3 แนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ทั้งนี้ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมมาได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาถึงประเด็นการวิจัยดังกล่าว และนำเสนอข้อมูลในการศึกษาในรูปแบบของการตีพิมพ์ในวารสารราชทัณฑ์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้สู่บุคคลทั่วไปในสังคม และเป็น

ส่วนหนึ่งในการพิจารณาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อไป ภายใต้การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตระหนักและปฏิบัติตามจริยธรรมในการวิจัยเป็นสำคัญ

5.2 สรุปผลการศึกษา

จากประเด็นในการศึกษา 3 ประการสำคัญ ได้แก่ บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์ปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว และแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว สามารถสรุปผลการศึกษาโดยสามารถแบ่งเป็นประเด็นตามบทบาทหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ได้ดังต่อไปนี้

5.2.1 การจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว

ทัศนสถานหญิงหรือเรือนจำชายที่มีแดนหญิงจะให้ความสำคัญในกระบวนการแรกรับ ซึ่งจะมีการจำแนกผู้ต้องขังหญิงเพื่อทำการดูแล แก่ไข บำบัด ฟื้นฟู ตลอดจนการจัดโปรแกรมในการฝึกอบรมพัฒนาทักษะความรู้ทางวิชาชีพ และทักษะการดำรงชีวิตเพื่อประโยชน์สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่จะสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตหลังพ้นโทษ โดยคำนึงถึงประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวประกอบการพิจารณาในการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง นอกจากนี้เรือนจำได้จัดให้มีการปฐมนิเทศให้ความรู้เรื่องของกฎระเบียบในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ และติดตามอาการและดูแลในเรื่องของสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นพิเศษ ซึ่งนอกจากตัวผู้ต้องขังหญิงแล้วหากผู้ต้องขังหญิงมีบุตรทั้งที่เป็นบุตรติดผู้ต้องขังและบุตรที่อยู่ภายนอก ทางเรือนจำจะต้องจัดให้มีการอำนวยความสะดวกในการพบญาติเพื่อเป็นการช่วยผ่อนคลายความเครียด หรือความซึมเศร้า ตลอดจนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับข้อกฎหมายต่างๆ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้เรียกร้องและดำเนินความยุติธรรมให้กับตนเองและครอบครัวได้ แต่กระบวนการจำแนกและรับตัวผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่เรือนจำหญิงจะต้องพยายามรวบรวมข้อมูลผู้ต้องขังหญิงให้ได้มากที่สุดเพื่อที่จะสามารถวางแผนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในอนาคต แต่ในกระบวนการนี้มีปัญหาในส่วนของกรมมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทักษะในการคัดกรองที่ไม่เพียงพอ จึงอาจส่งผลให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนเท่าที่ควร ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงแรกรับบางรายมีลักษณะที่ไม่พร้อมให้ข้อมูล ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในวันแรกรับเป็นไปได้ยาก เพราะฉะนั้นในอนาคตควรมีการจัดโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากมีประวัติการตกเป็นเหยื่อความรุนแรง

ในครอบครัว โดยการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงได้มีทักษะในการใช้ชีวิตคู่ และการสร้างความสัมพันธ์ และแก้ไขปัญหาครอบครัวด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

5.2.2 ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยผู้ต้องขัง

สุขภาพอนามัยนับเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตในเรือนจำ ซึ่งต้องมีการดูแลและจัดสรรให้มีการตรวจสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังหญิงตลอดจนเด็กติดผู้ต้องขังตั้งแต่กระบวนการแรกเริ่ม ทั้งในส่วนของการดูแลสุขภาพร่างกายภายนอก ความบอบช้ำจากการเคยถูกระงับขัง และสุขภาพร่างกายภายใน ผ่านการตรวจวินิจฉัยโรคต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ต้องขังหญิง ตลอดจนการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานภายในเรือนจำ เช่น ห้องน้ำ อุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนตัวและส่วนรวม เป็นต้น และนอกจากการตรวจสุขภาพทางร่างกายแล้วสุขภาพจิตของผู้ต้องขังหญิงยังเป็นส่วนที่สำคัญที่ต้องมีการตรวจและติดตามอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องของความเครียด ภาวะซึมเศร้า ความผูกพันระหว่างมารดา และบุตร ซึ่งเป็นส่วนที่ต้องขอความร่วมมือจากนักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงชั้นดีเพื่อทำหน้าที่ที่ปรึกษาในการติดตามอาการและดูแลสุขภาพจิตของผู้ต้องขังให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ตลอดจนสามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข เมื่อผู้ต้องขังหญิงผู้เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวได้เข้าสู่เรือนจำแล้ว แม้ว่าทางเรือนจำจะมีสวัสดิการและการจัดการดูแลสุขภาพอนามัยให้กับผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้ทางเรือนจำจะต้องให้การดูแลสุขภาพให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี โดยปัจจุบันเจ้าหน้าที่มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นพิเศษทางด้านสุขภาพจิต เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เคยถูกระงับขังความรุนแรงมาก่อนจึงต้องมีการตรวจประเมินและติดตามอาการทางด้านจิตใจเป็นพิเศษ แต่ปัจจุบันพบว่ามีปัญหาทางด้านปริมาณเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะความรู้เฉพาะทางในการดูแลสุขภาพจิต ที่พร้อมต่อการดูแลให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเป็นการเฉพาะรายแก่ผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนนั้น ยังเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่มีความน่าเป็นห่วง เนื่องจากส่วนมากผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้จะมีลักษณะความเครียดง่าย และมีความกังวลต่อครอบครัวที่อยู่ภายนอก ตลอดจนการดูแลรักษาอาการทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงอาจมีรายการในการรักษา หรือยาที่ต้องรับบางรายการที่ไม่สามารถเบิกจ่ายจากสิทธิการรักษาตามบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ จึงต้องมีการประสานให้ญาติรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนที่ไม่สามารถเบิกได้ แต่หากญาติไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายได้จริง จะเป็นหน้าที่ของทัณฑสถานหญิงในการจัดหาเงินค่ารักษาพยาบาลให้กับผู้ต้องขังหญิง ดังนั้นในอนาคตกรมราชทัณฑ์ควรมีแผนในการส่งเสริมให้ผู้ต้องขัง

ชั้นดีเข้ามาช่วยดูแลผู้ต้องขังด้วยกันเพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดของผู้ต้องขังเนื่องจากผู้ต้องขังจะรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง กล้าที่จะพูด หรือขอคำปรึกษาจากผู้ต้องขังด้วยกันมากกว่าเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่มีอาการทางจิตให้กับเจ้าหน้าที่และเพื่อนผู้ต้องขัง ซึ่งอาจเป็นการใช้ระบบการให้ความรู้ด้วยระบบออนไลน์ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตเพื่อเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณในการจ้างวิทยากร

5.2.3 การจัดการด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่

อดีตเรือนจำถูกออกแบบโดยผู้ชายเพื่อให้คุมขังผู้ต้องขังชายเป็นหลัก แต่เมื่อจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีมากขึ้นทำให้การออกแบบเรือนจำต้องคำนึงถึงลักษณะและความต้องการเฉพาะสำหรับการดูแลผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมียุทธศาสตร์ที่อ่อนไหวและบางรายอยู่ระหว่างการตั้งครรภ์จึงควรจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศภายในเรือนจำที่ควรมีลักษณะเป็นธรรมชาติใกล้เคียงกับสภาพแวดล้อมข้างนอกเพื่อลดความตึงเครียด มีการดูแลสุขภาพอนามัย การรักษาพยาบาลและอุปกรณ์เครื่องใช้ของสตรี ห้องอาบน้ำและห้องสุขา ตลอดจนการติดต่อเยี่ยมญาติหรือการเยี่ยมจากบุคคลภายนอก นอกจากนี้ในการออกแบบแดนผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำชายต้องคำนึงถึงการเพิ่มของจำนวนผู้ต้องขังหญิงซึ่งต้องมีการออกแบบส่วนต่อขยายเพื่อเตรียมการสำหรับอนาคต เพื่อที่ผู้ต้องขังหญิงไม่ต้องออกไปใช้สถานที่ร่วมกับผู้ต้องขังชาย

ปัจจุบันเรือนจำหญิงที่ถูกสร้างขึ้นเป็นการเฉพาะนั้นยังไม่เพียงพอต่อปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่ยังคงมีการเพิ่มขึ้นทำให้ต้องมีการกระจายผู้ต้องขังไปยังเรือนจำชายที่มีแดนหญิง ซึ่งไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังหญิง ในทางตรงข้ามการมีพื้นที่ของเรือนจำที่ขยายเพิ่มขึ้น แต่อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีน้อยส่งผลต่อการดูแลผู้ต้องขังของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการมีพื้นที่กว้างมากขึ้นทำให้เจ้าหน้าที่ประจำจุดในส่วนที่มีการคุมขังผู้ต้องขังซึ่งยังมีปริมาณเท่าเดิมไม่สามารถสอดส่องดูแลผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึงและอาจนำไปสู่การเปิดช่องโอกาสให้เกิดการกระทำผิดในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงโดยที่เจ้าหน้าที่ไม่รู้ได้ ในอนาคตการจัดการด้านอาคารสถานที่ของเรือนจำควรมีการจัดการที่เหมาะสมต่อความต้องการจำเป็นโดยคำนึงถึงปริมาณผู้ต้องขังและอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ประกอบการพิจารณาก่อสร้างหรือมีการมอบหมายให้มีผู้ช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษชั้นดี ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังใหม่ที่เข้ามาในเรือนจำนับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งทำให้เจ้าหน้าที่สามารถดูแล บริหารจัดการกับผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึงมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.2.4 การฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ปัจจุบันเรือนจำหญิงได้จัดให้มีโปรแกรมและหลักสูตรเพื่อพัฒนา บำบัด พื้นฟูทางด้านจิตใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิงด้วยการนำกิจกรรมทางด้านศาสนา ศิลปะ ดนตรี เข้ามาช่วยผ่อนคลายความเครียด ภาวะความซึมเศร้า ให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจัดการและควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ภายใต้สภาวะความกดดันในสังคมภายนอก นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมทางการศึกษา และฝึกทักษะอาชีพตามความสนใจของผู้ต้องขัง เช่น การทำอาหาร เบเกอรี่ การนวด การตัดผม การประดิษฐ์สิ่งของ หรืออื่นๆ ที่จะประโยชน์ในการสร้างอาชีพหลังพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิงในอนาคตได้ ปัญหาและอุปสรรคด้านการฝึกอบรม พัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นกระบวนการที่สำคัญโดยกรมราชทัณฑ์จะต้องมีหลักสูตรหรือโครงการให้ผู้ต้องขังหญิงได้พัฒนาเพิ่มพูนความรู้ พัฒนาทักษะทางวิชาชีพและทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตหลังพ้นโทษได้อย่างมีคุณภาพไม่กลับมามีกระทำความผิดซ้ำได้อีก แต่ข้อมูลที่ผู้วิจัยพบจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่านมีความเห็นว่าหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่มีอยู่บางหลักสูตรไม่ตรงเป้าหมายในการพัฒนาผู้ต้องขังที่มีความต้องการในการได้นับการพัฒนาทักษะที่เฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการที่ผู้ต้องขังในกลุ่มนี้มีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในความผิดอื่นๆ

นอกจากปัญหาและอุปสรรคทางการจัดโปรแกรมในการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากการเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวดังที่กล่าวมาแล้ว ยังพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับหลักสูตรในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ ที่จะประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพหลังพ้นโทษบางหลักสูตรที่ไม่ทันสมัย หรือไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบัน ทำให้หลังพ้นโทษไปแล้วผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถหาอาชีพที่ตรงตามที่ฝึกอบรมมาเพื่อประกอบอาชีพได้ เนื่องจากสังคมปัจจุบันที่ยังไม่ได้ให้การยอมรับผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษแล้วอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ต้องขังหญิงกระทำความผิดเนื่องจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อนควรจัดให้มีโปรแกรมในการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข เป็นการเฉพาะเสริมจากโปรแกรมที่มีการปฏิบัติโดยใกล้เคียงกัน เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว แนวทางการแก้ปัญหาครอบครัว หรือการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว เพื่อเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตครอบครัวหลังพ้นโทษได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น ตลอดจนการเปิดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพแบบใหม่ที่เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานในสังคมปัจจุบันเพื่อเป็นการส่งเสริมการมีงานทำหลังพ้นโทษได้อย่างแท้จริง

5.2.5 การติดตามหลังพ้นโทษ

บทบาทของกรมราชทัณฑ์ในการการติดตามหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้นนับว่าเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบัน และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ภาพลักษณ์ของกรมราชทัณฑ์ และผู้ต้องขังในมิติใหม่ เพื่อให้สังคมยอมรับผู้ต้องขังหญิงกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐ และเอกชน องค์กรอิสระ ตลอดจนชุมชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษ โดยมีศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) ในการติดตามการดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิงเพื่อเป็นการดูแลและติดตามให้การสนับสนุนผู้ต้องขังหญิงในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ การมีงานทำโดยมีการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวภายใต้ความยินยอมของผู้ต้องขังหญิงเป็นสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงมีคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่กระทำผิดซ้ำอีก นอกจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังออกสู่สังคมแล้ว หลังจากผู้ต้องขังออกสู่สังคมทางกรมราชทัณฑ์ยังมีการติดตามผู้ต้องขังหญิงอย่างต่อเนื่องกระบวนการในการติดตามเพื่อการดูแลผู้ต้องขังหญิงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากระบวนการอื่นๆของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากกระบวนการนี้จะเป็นตัวชี้วัดที่จะบ่งบอกถึงความสำเร็จในกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และประสิทธิผลในการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์และเรือนจำหญิงได้

การติดตามผู้ต้องขังหลังพ้นโทษในปัจจุบันพบว่าค่อนข้างยาก เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงบางรายไม่ยอมให้มีการติดตามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นที่มีการพักอาศัยของผู้ต้องขังพบว่าผู้ต้องขังบางรายย้ายที่อยู่ บางรายกลัวว่าเพื่อนบ้านจะรู้ว่าตนเคยถูกจำคุกมาก่อน ซึ่งจะเหมือนการสร้างตราบาปและส่งผลกระทบในด้านลบให้กับผู้ต้องขังและบุตรตลอดจนคนในครอบครัวของผู้ต้องขังหญิง ทำให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการติดตามผลและให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงกระทำได้อย่างยิ่งยั้ง ดังนั้นในกระบวนการติดตามผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษกรมราชทัณฑ์ควรมีการพัฒนาารูปแบบการติดตามหลังพ้นโทษที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ เช่น การมีอาสาสมัครในการตรวจเยี่ยมผู้ต้องขังแทนการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในพื้นที่เพื่อเป็นการลดการสร้างตราบาป และเพื่อความสบายใจของผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษไปแล้ว

5.3 ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ามีข้อจำกัดในการวิจัยของผู้วิจัยในครั้งนี้ซึ่งเป็นที่ควรตระหนักและระวังในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อจำกัดด้านระยะเวลา และสถานที่

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์และเรือนจำหญิงชลบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานราชการ อีกทั้งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ในระดับอำนาจการและระดับปฏิบัติการ ซึ่งมีภาระงานค่อนข้างมากส่งผลให้มีระยะเวลาในการให้ข้อมูลที่ค่อนข้างจำกัด ซึ่งผู้วิจัยจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์และพยายามวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างคำถามกลับในประเด็นที่สนใจโดยทันที เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหน้าที่ในขณะที่ต้องพยายามให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตรงตามประเด็นที่สนใจมากที่สุดไปพร้อมกันด้วย

5.3.2 ข้อจำกัดด้านแหล่งข้อมูล

เนื่องจากสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นกรมราชทัณฑ์และเรือนจำหญิงชลบุรีซึ่งเป็นหน่วยงานที่ค่อนข้างต้องดูแลเรื่องความปลอดภัยเป็นพิเศษทั้งการรักษาความปลอดภัยของผู้ที่เดินทางเข้าไปยังสถานที่ดังกล่าวและผู้ต้องขังที่อยู่ด้านใน ดังนั้นการเข้าไปยังสถานที่ดังกล่าวนอกจากจะต้องทำหนังสือขออนุญาตในการเข้าพื้นที่ เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะต้องได้รับการตรวจสอบ และปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อห้ามของเรือนจำอย่างเคร่งครัด

5.3.3 ข้อจำกัดด้านทัศนคติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน ซึ่งสำหรับกรมราชทัณฑ์และเรือนจำหญิงมีมุมมองว่าเป็นกลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มอื่นๆ อย่างเช่นคดียาเสพติด ส่งผลให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าเป็นเพียงกลุ่มผู้ต้องขังหญิงส่วนน้อยจึงไม่ให้ความสนใจต่อการสร้างมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้เป็นการเฉพาะเนื่องจากภาระงานของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มอื่นๆ ที่มีปริมาณมากเกินอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ของกรมราชทัณฑ์

นอกจากนี้ประเด็นคำถามบางประเด็นมีผลต่อบุคคลในการแสดงทัศนคติที่แท้จริง ซึ่งผู้วิจัยต้องแจ้งและสงวนสิทธิ์ในการเปิดเผยข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ นามสกุล และบทสัมภาษณ์เพื่อเป็นการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและทำตามจริยธรรมในการวิจัย

5.4 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากข้อค้นพบในการศึกษาเรื่อง “แนวทางการปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว” ครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าแม้ปัจจุบันจะมีกฎหมาย ข้อกำหนดนโยบายต่างๆที่มีส่วนช่วยเยียวยา ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ในบางส่วนแล้ว แต่นับว่าเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้รับความสนใจในสังคมปัจจุบัน ทั้งที่ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลกระทบตุนให้เกิดการกระทำผิดในกลุ่มผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดปัญหาอาชญากรรมอื่นๆในสังคมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคต 3 ประการ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ดังนี้

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กรมราชทัณฑ์ควรมีการประชาสัมพันธ์การทำงานของกรมราชทัณฑ์หรือหน่วยงานต่างๆที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลกรมราชทัณฑ์ โดยใช้ประโยชน์จากโซเชียลหรือสื่อสังคมออนไลน์ที่ง่ายต่อการเข้าถึงของคนในยุคปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีของบุคคลทั่วไปในสังคมต่อการทำงานของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรอิสระต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไข ผู้ต้องขังหญิงที่เคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ตั้งแต่ระหว่างที่ผู้ต้องขังต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ จนกระทั่งเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจและความร่วมมือของคนในชุมชนที่จะต้องให้การยอมรับและพร้อมต่อการรองรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้กลับสู่สังคม และทำหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นปกติเต็มศักยภาพ

2) การปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่และคนในสังคมไม่มองปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องภายในและเพิกเฉยไม่ให้ความสนใจ แต่ควรให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงอย่างเหมาะสม ทั้งในการให้คำปรึกษาที่ถูกต้องทั้งทางด้านกฎหมาย และคำปรึกษาทางด้านจิตใจ เพื่อจะสามารถเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะลดการเกิดอาชญากรรมอันเนื่องจากการที่ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อความรุนแรง และเป็นส่วนหนึ่งในการลดจำนวนผู้ต้องขังหญิง และปัญหาสังคมอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงตลอดจนการมีหน่วยงานที่คอยติดตามหลังพ้นโทษ และการ

รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนในสังคมเห็นคุณค่า และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้คนในสังคมเห็นความสำคัญของงานราชทัณฑ์และยอมรับกลุ่มผู้ต้องขังหญิงกลับสู่สังคมทั้งในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพเพื่อเป็นส่วนช่วยลดการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงได้ในอนาคต

3) ส่งเสริมให้มีการรณรงค์ให้คนในสังคมมีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และให้ความรู้ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นการส่งเสริมการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจากชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆ ในสังคม เพื่อเป็นการลดเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการกระทำผิดสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีการกระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน

4) การใช้มาตรการอื่นๆ แทนการจำคุกสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ บ้านกึ่งวิถี หรือการนำระบบ EM เข้ามาประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้กระทำความผิดหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้เมื่อพิจารณาสาเหตุการกระทำผิดแล้วไม่ได้มีความเป็นอาชญากรโดยกำเนิด ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่ได้เป็นอันตรายต่อสังคมประกอบกับบางรายมีการตั้งครรภ์หรือมีภาวะในการเลี้ยงดูบุตรด้วยจึงควรมีมาตรการที่เลี่ยงการจำคุกแก่ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีการพิจารณาถึงรูปคดี มูลเหตุจูงใจ ลักษณะการกระทำผิด และเจตนาในการกระทำผิด ตลอดจนภาระหน้าที่ทางครอบครัวและสังคม ประกอบการพิจารณาโดยผู้พิพากษานักกฎหมาย นักวิชาการทางอาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เพื่อร่วมหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิงกระทำความผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว ด้วยวิธีมาตรการในการลงโทษรูปแบบอื่นที่จะเป็นการลดปัญหาจำนวนผู้ต้องขังหญิง และการส่งเสริมสวัสดิภาพทางชีวิตร่างกายและจิตใจให้กับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มดังกล่าว ตลอดจนญาติและบุตรที่อยู่ในสังคมภายนอก

5.4.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การตรวจเยี่ยมบ้านและการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษควรมีการตรวจเยี่ยมที่ไม่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงใช้ชีวิตลำบากในชุมชนนั้นๆ แต่ควรมีการตรวจเยี่ยมอย่างไม่เป็นทางการ หรือมีการตั้งกลุ่มอาสาสมัครตรวจเยี่ยมบ้านที่ได้รับการคัดกรองและแต่งตั้งจากกรมราชทัณฑ์เพื่อให้เกิดความสบายใจทั้งต่อผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษและความสะดวกในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่การติดตามช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงหลังพ้นโทษอย่างต่อเนื่อง

2) กรมราชทัณฑ์ควรมีการจัดหลักสูตรในการบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเนื่องจากเคยตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเป็นการเฉพาะหรือเสริมจากหลักสูตร

สำหรับผู้ต้องขังหญิงในประเภทความผิดที่ใกล้เคียงกัน เช่น หลักสูตรเกี่ยวกับทักษะการดูแลบุตร การรักษาความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว การแก้ปัญหาครอบครัว เป็นต้น เพื่อส่งเสริมทักษะด้านครอบครัวสำหรับผู้ต้องขังหญิงสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตหลังพ้นโทษได้ ซึ่งหากผู้ต้องขังหญิงกลุ่มดังกล่าวมีจำนวนไม่มาก อาจมีการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่มีครอบครัว หรือกำลังมีบุตรได้เรียนรู้ทักษะดังกล่าวไปพร้อมกัน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมทักษะด้านครอบครัวสำหรับผู้ต้องขังหญิงสามารถนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตหลังพ้นโทษได้

3) กรมราชทัณฑ์ควรเปิดให้มีหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานและการประกอบอาชีพในอนาคตที่หลากหลายและทันสมัยเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานปัจจุบันของประเทศและนานาชาติ โดยอาจมีการสำรวจหรือศึกษาถึงความต้องการทางด้านแรงงานของประเทศและนำมาปรับหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการมีงานทำหลังพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง และลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้

5.4.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) ควรมีการศึกษาถึงแนวทางหรือมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดอันเนื่องมาจากการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวในต่างประเทศเพื่อนำมาบูรณาการในการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่กระทำผิดเนื่องจากตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวของไทยในอนาคตได้อย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

2) ควรมีการศึกษาถึงความคับข้องใจและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงและครอบครัวของผู้ต้องขังหญิงเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาต่อยอดแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ อย่างเหมาะสมตรงกับความต้องการของผู้ต้องขังหญิงภายใต้กระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมราชทัณฑ์. (2558). **แผนปฏิบัติการราชการ กรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2559 - 2562**: กรมราชทัณฑ์.
- กรมสุขภาพจิต. (2559). **เปิดปม “เมีย” ฆ่า “ผัว” เหตุโดนทำร้ายจนทนไม่ไหว จี้อย่าผลัก “เหยื่อ” เป็น อาชญากร**. สืบค้นวันที่ 8 กรกฎาคม 2561. แหล่งที่มา:
<https://www.dmh.go.th/news>.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2558). **ผู้ต้องขังหญิง : สถานการณ์และข้อเสนอเชิงนโยบาย**. นครปฐม: สมาคมนักวิจัยประชากรและสังคม และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กองพัฒนาพฤตินิสัย. (2561). **คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด**. ส่วนส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาจิตใจ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- เจตนีสิริ รัตนาสิริ. (2557). **การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง**. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชาย โพธิสิตา. (2556). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- โชติมา กาญจนกุล. (2540). **ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีการทำร้ายร่างกายภรรยา**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎิมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ณัฐกร ลักษณะชินดา. (2548). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงคดีความผิดต่อชีวิตในทัณฑสถานหญิงกลาง**. (มหาบัณฑิต), คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัณฑสถานหญิงธนบุรี. (2555). **โครงสร้างหน่วยงาน**. สืบค้นวันที่ 28 มีนาคม 2561. แหล่งที่มา:
<http://www.correct.go.th/fdcthon/indexfdc.html>
- ไทยพีบีเอสออนไลน์. (2556). **มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล พบ หญิงไทยจำนวนหนึ่ง ยอมรับความรุนแรงในครอบครัว**. สืบค้นวันที่ 28 มีนาคม 2561. แหล่งที่มา:
<https://news.thaipbs.or.th/content/206882>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2561). **นักโทษหญิงล้น ติด 1 ใน 4 โลก หลานค้ายา ย้ายยถูกจับอยู่คุกตั้งบ้านคนชรา**. สืบค้นวันที่ 26 ธันวาคม 2561. แหล่งที่มา:
<https://www.thairath.co.th/scoop/1454321>
- ธิดารัตน์ ยวนทอง. (2559). **มาตรการทางกฎหมายที่ไม่ใช่การคุมขัง : กรณีผู้กระทำผิดหญิงคดียาเสพติด**. (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- นฤมล โพธิ์แจ่ม. (2559). **ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว: กรณีกรรยาฆ่าสามี ศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา**. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- ปกรณ มณีปกรณ. (2555). **ทฤษฎีอาชญาวิทยา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเวสต์เทรคประเทศไทย.
- ประเทือง ธนียผล. (2552). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปวีณี ไพรทอง. (2560). **เหตุผลโทษในคดีอาญากรณีผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวกระทำ ความผิด : การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและอังกฤษ**. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปสาธนี สิริสรเดช. (2542). **ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้กรรยาฆ่าสามี**. (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560**, (2560).
- พรพรรณ อาทิตยตั้ง. (2555). **สังคมไทยในปัจจุบัน**. สืบค้นวันที่ 20 เมษายน 2562. แหล่งที่มา: http://social.thebodint.ac.th/topmenu.php?c=listknowledge&q_id=648
- พวงทอง เครือมังกร และคณะ. (2554). **บทเรียนชีวิตคู่**. กรุงเทพฯ: โครงการสุขภาพผู้หญิง. มูลนิธิผู้หญิง.
- มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว. (2562). **บทบาทของผู้หญิงต่อครอบครัว**. สืบค้นวันที่ 20 เมษายน 2562. แหล่งที่มา: <http://www.familynetwork.or.th>.
- มูลนิธิผู้หญิง. (2532). **มือ: ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง.
- เย็นจิตร ถิ่นขาม. (2555). **สตรีนิยม (Feminism)**. สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น.
- วรรณภรณ์ โภคภิมย์. (2545). **การดำรงชีวิตสมรสที่ยั่งยืนในทัศนะของผู้ที่เคยแต่งงานมาแล้ว**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิลาวัลย์ ซาดา. (2556). **ประสบการณ์การฆ่าสามี/ คู่ครองของผู้หญิง : แนวคิดสตรีนิยม**. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์. (2540). **การสร้างพลังให้ครอบครัวไทยในปัจจุบัน**. วารสารสุขโขทัยธรรมาธิราช, ฉบับที่ 1.
- สนิท สมัครการ. (2539). **มีเงินก็นับว่านอ มีทองก็นับว่าพี่**. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2561). **ความรุนแรงในครอบครัว ทฤษฎีผลกระทบ กฎหมายหน่วยจัดการความรู้เรื่องความรุนแรงในครอบครัว**. คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. สืบค้นวันที่ 10 สิงหาคม 2561. แหล่งที่มา :

<http://www.familynetwork.or.th/node/15717>.

- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว. (2550). **พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- สุดสงวน สุธีสร. (2547). **อาชญาวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพรรณิ แสงรักษา. (2546). **ความผิดปกทางจิตเวชและปัจจัยทางจิตสังคมของผู้ถูกกล่าวหาคดีฆ่าผู้อื่นที่ถูกส่งมาตรวจวินิจฉัยทางนิติจิตเวช**. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2539). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2541). **ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับรองสารวัตรในสถานีตำรวจนครบาลต่อการนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาบังคับใช้กับผู้แข่งรถ บนถนนหลวง**. (วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัยมหิดล.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). **ทฤษฎีอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2561). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อายุตม์ สินธพพันธุ์. (2555). **The Bangkok Rules ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม**.
- เอกชัย บุญญาพิษฐาน. (2553). **คู่มือวิเคราะห์ SWOT อย่างมืออาชีพ**. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาอังกฤษ

Acker.J, Barry.K, & Esseveld.J. (1983). **Objectivity and truth: Problems in doing**

- feminist research.** Objectivity and truth: Problems in doing feminist research.
- Acker.J., Barry.K., & Esseveld.J. (1983). **Objectivity and truth: Problems in doing feminist research.**
- Adriaan Bongers, W. (1936). **An Introduction to Criminology:** Methuen & Company Limited.
- Athens, & Lonnie H. (1997). **Violent Criminal Acts and Actors Revisited.** Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Carline. A. (2006). **Resignifications And Subversive Transformation: Judith Butler's Queer Theory And Women Who Kill.** Liverpool Law Review.
- Kirkwood. D. (2003). **Female Perpetrated Homicide in Victoria Between 1985 and 1995.** The Australian and New Zealand Journal of Criminology.
- Marilyn. K. (1993). **Battered Women Who Kill Jury Simulation and Legal Defenses.** Law and Human Behavior.
- Walby.S. (1990). **Theorizing Patriarchy.** Oxford: Blackwell.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวจุฑามาศ จุลจันทร์ซี่
วัน เดือน ปี เกิด	11 กรกฎาคม 2537
สถานที่เกิด	ชลบุรี
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2560 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	445/5 หมู่ 3 ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอกะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY